

Теолошки часопис

Година 2004.

Број 4

Димитрије Попадић:

Контекстуализација као
теолошки метод

Александар Бирвиш:

Место практичне теологије
у склопу теолошких знања

Рут Лехотски:

Стјепан Орчић (1930-2000):
Уместо биографије

Жарко Ђорђевић:

Час који још траје

Теофил Лехотски:

Прилог историји баптистичког
теолошког образовања у нас

Теолошки часопис, број 4, 2004. године

Издавач: Теолошки факултет – Нови Сад
Коло српских сестара 24, 24000 Нови Сад
Тел: +381.21.469410
Електронска пошта: nstc@EUnet.yu
Интернет страница: www.tf-ns.edu.yu

Главни и одговорни уредник: др Димитрије Попадић, декан
Технички уредник броја: Теофил Лехотски.

Штампа: Color System, Нови Сад
Тираж: 500 примерака

ISSN: 1451-0928

ИЗ УВОДНИКА ПРВОМ БРОЈУ ЧАСОПИСА

Теолошки часопис је годишњак Теолошког факултета – Нови Сад, у коме се објављују радови професора и студената, историјски документи као и летопис рада факултета. Међутим, осмишљен је тако да ускоро може да прерасте категорију годишњака. Чежња душе ми је да видим како *Теолошки часопис* стратегијом квасца, ненаметљиво и незадрживо, постаје платформа теолошког промишљања овде и сада: у нашем духовном и културном контексту. Управо овај и овакав контекст намеће обавезу озбиљног приступа и третмана православне теолошке мисли и то у пунини њене историјске димензије. Контекстуална теолошка промишљања, која овај часопис прижељкује, оправдаће свој придев једино ако буду одражавала плурализам хришћанских деноминација који карактерише војвођанску и ширу домаћу стварност. Из тог разлога, љубазно позивам како православне тако и католичке и протестантско/еванђеоске теологе и црквене служитеље да своја богословска размишљања изразе у *Теолошком часопису*. Поучите нас и поучимо се. Само истинотражитељи су истински Боготражитељи.

Проф. др Димитрије Попадић, декан
Теолошки факултет – Нови Сад

САДРЖАЈ

Уводник	4
<i>Чланци:</i>	
Димитрије Попадић	Контекстуализација као теолошки метод 5
Teofil Lehotski	Prilog istoriji baptističkog teološkog obrazovanja u nas 13
Aleksandar Birviš	Mesto praktične teologije u sklopu teoloških znanja 49
Rut Lehotski	Stjepan Orčić (1930-2000): Umesto biografije 62
Stjepan Orčić	Psihologija obraćenja: Hrišćansko obraćenje kao razrešenje krize 76
Davorin Peterlin	Zašto studirati teologiju 102
Жарко Ђорђевић	Час који још траје 106
Петар Пилић	Mirotvorac: Aleksandar Birviš 109
	Osvrt na četiri godine mog teološkog obrazovanja 111
<i>Летонис:</i>	
	Кратак преглед рада ТФ-НС: академска 2003/2004 113

УВОДНИК

Овај број *Теолошког часописа* је посвећен педесетогодишњици баптистичке теолошко-образовне установе чији је Теолошки факултет – Нови Сад настаљач.

Педесетогодишња традиција теолошке школе на Балкану, где се Еванђеље проповедало већ у првом, а јасно дефинисане месне цркве биле успостављене већ у другом веку, и није неки импресивни јубилеј. Међутим, када се има у виду да је на овим просторима ова установа најстарија међу теолошким школама које припадају црквама еванђеоског теолошког и еклисиолошког опредељења, када се сагледа број њених изнедрених, светописамски-описмењених проповедника, пастора, евангелизатора, мисионара, вероучитеља и ђакона, и када се погледа на стотине њених изданих часописа и књига апологетске, пасторалне, катехетске, библицистичке и богословске садржине; онда се, руку на срце, ипак мора признати да се ради о јубилеју. Пола века су – пола века!

Стога, овај број доноси чланке који у своме освртању на педесетогодишњи пут ове теолошке школе представљају значајан прилог историји баптистичког теолошког образовања у нас, како је и насловљен прилог Теофила Лехотског, нашег дипломца и сарадника. У овом смислу је драгоцен и прилог наше професорице Рут Лехотски посвећен животу и раду Стјепана Орчића, водећег трудбеника ове школе. Исто тако, прилози промишљају место, улогу и значај теолошког образовања, како уопштено, попут прилога Александра Бирвиша, нашег академског декана, Даворина Петерлина и мога прилога, тако и из личне перспективе, као што то чине исповести пастора Жарка Ђорђевића, студентског капелана и нашег директора развоја, и Петра Пилића, нашег дипломца и сарадника.

Шта рећи након пола века? Прво, *Soli Deo gloria! Soli Deo gratia!* Нека је само Богу слава и хвала, Њему који нас надахњује и снажи, чини у нама и хтети и чинити! Друго, још увек смо почетници. *Semper homo bonus tiro est:* частан човек увек је почетник. Зато ми је и драго да смо још увек почетници, јер почетници не раде рутински. Нису опуштени до те мере да не маре. Напротив. Дају изнад свога максимума. Раде здушно, иако греше. Али, баш то им продубљује свесност да им је потребна помоћ од Помагача и да неизоставно остају ученици Учитеља.

Димитрије Попадић

Др Димитрије Попадић КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА КАО ТЕОЛОШКИ МЕТОД

Управо зато што је реч «контекстуализација» релативно нов термин,¹ у хришћанском свету још не постоји ни њена општеприхваћена дефиниција нити дефиниција теолошког метода који се заснива на начелима контекстуализације. Међутим, постоје теологије које су изграђене (и/или су у изградњи) на овом начелу. Нажалост, неке од њих, као што су теологија ослобођења (“Liberation Theology”) и црна теологија (“Black Theology”), нису биле доследне свим начелима контекстуализације и отишле су у крајност. Оне нам служе као савремени примери прекомерне, небалансиране контекстуализације. С друге стране, теологије које су мање-више доследне начелима контекстуализације, називају се и локалне теологије,² народне теологије³ итд.

Степен ефикасности комуникације је директно пропорционалан степену остварене контекстуализације. Будући да је задатак теологије да схвати⁴ и комуницира поруку Еванђеља у одређеном времену и простору (што нужно укључује и одређену културу), контекстуализација се намеће као теолошки метод. “Истинска теологија је резултат напора цркве да схвати и протумачи шта Еванђеље за њу значи и да - у складу са начином размишљања, мерилима вредности и категоријама истине карактеристичним за дато место и време - одговори на питања која јој хришћанска вера намеће.”⁵ Управо зато што узима у обзир многе факторе: религијске, културне, друштвене, политичке итд., контекстуализација позива на дијалог и поставља платформу за дијалог између (1) хришћанске цркве, (2) њеног богатог историјског наслеђа, (3) културног контекста (укључујући и културни контекст којем одређена хришћанска црква припада и културни контекст примаоца еванђеоске поруке) и (4) Речи

¹ Термин контекстуализација је скован почетком седамдесетих година двадесетог века, у оквиру рада Светског савеза цркава, нарочито оних људи који су били одговорни за Фонд теолошког образовања.

² Види Шројтер (Schreiter) 1996.

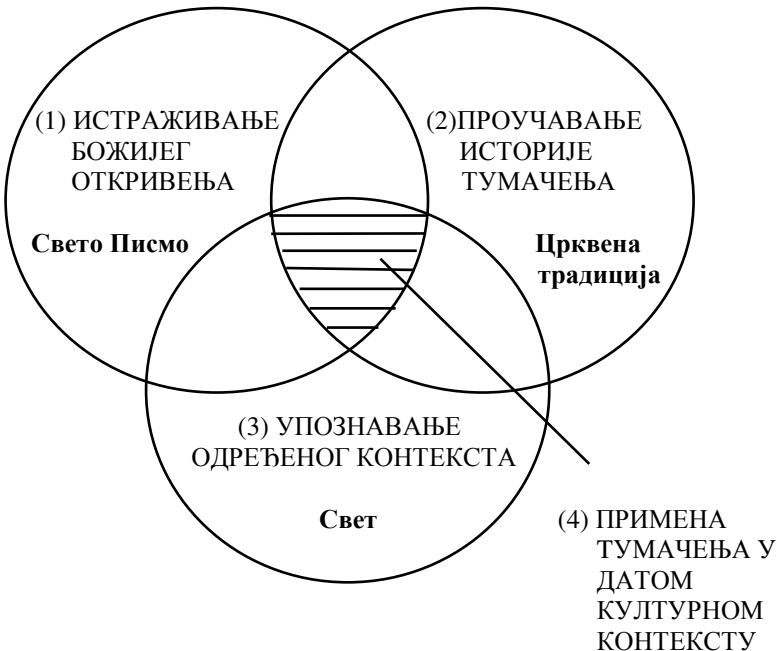
³ Види Дурнес (Dyrness) 1996.

⁴ Библијско откривење претпоставља да је активно учешће Духа Светога неопходно за аутентично разумевања Речи. Дух Свети је водич у сву истину (Јован 14:17, 16:13).

⁵ Гилиланд (Gilliland) 1989, 10,11.

Божије; дијалог у коме је (5) Дух Свети и иницијатор и вођа и активни учесник.

Сматрам да је контекстуализација, као теолошки метод, комплексан процес истраживања одређене теме или мотива, који поставља четири⁶ уочљива задатка: (1) истраживање Божијег откривења, (2) проучавање хришћанске традиције (историје тумачења Божијег откривења) у одређеном контексту, (3) упознавање ове одређене културне средине и (4) изналажења одговарајућег

Слика 1

МОДЕЛ 1: ЧЕТИРИ ДИМЕНЗИЈЕ ТЕОЛОШКОГ МЕТОДА КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈЕ

⁶ Види Хеселгрев (Hesselgrave) 1989, 201. Хеселгрев предлаже сличну дефиницију, али он пропушта да нагласи важност проучавања хришћанске традиције тумачења одређених тема и мотива Светога писма које су задане у одређеном контексту. Његов модел иде на штету традиционалним црквама, а на корист протестантским.

тумачења Божијег откривења у овом културном контексту. (Види Сliku 1.) Ове четири димензије процеса примене теолошког метода контекстуализације: истраживање Божијег откривења, проучавање историје тумачења, упознавање дате културе и изналажење складне примена у истом културном контексту; морају осигурати континуитет значења изворне поруке. Аутентична хришћанска контекстуализација Еванђеља подразумева да је Дух Свети - који је и надахнуо изворну библијску поруку и тумачио је од времена св. Апостола преко васиљенских сабора до данас - и Његова активна улога у овом процесу, примарна гаранција очувања континуитета значења изворне поруке.

Теолошки метод контекстуализације отпочиње Божијим откривењем. Иако је Бог препознатљив и створењу (створење доказује створитеља), Свето писмо је богонадахнути извештај Божијег откривења и зато представља првенствени извор његовог истраживања. Бог је открио себе и своју наткултурну истину у догађајима и животима људи, припадника одређеног историјског и културног контекста. Правилно схватити Божије откривење значи тачно одговорити на питање: Шта им је Бог открио и шта је то значило за њих?

Проучавање историје тумачења, како различитих тумачења црквених традиција у целини, тако и одређене месне цркве у датом контексту, има за циљ да научи како је Божије откривење (специфично Божије откривење: тема и/или мотив који се проучава) схваћено у прошлости, како га је Црква (нарочито локална хришћанска црква) тумачила и саживљавала; и да схвати шта је то Божије откривење за њих (у одређеном времену и одређеним околностима) значило и у чему је његов значај.

Одређени контекст би требало да барем двоструко упознамо: прво, у својој целини, а то значи да се препозна и схвати међуоднос првенствено духовних, психолошких, егзистенцијалних, интелектуалних, друштвених, економско-политичких и еколошких потреба одређеног друштва; и друго, да се разоткрије поглед на свет датог друштва⁷, са свим његовим чиниоцима: претпоставкама (које се не изговарају али се подразумевају) о животу и свету, мерилима

⁷ Разумљиво је да се о друштвеном погледу на свет не може говорити у апсолутном смислу, већ само општено.

вредности (добро-зло, лепо-ружно), приоритетима, темама и мотивима.

У складу са свим одговорима на ова питања, четврта димензија теолошког метода контекстуализације налаже да се (1) потребе (и/или питања) одређеног друштва повежу са одговарајућим изворима задовољења тих потреба (и/или питања) које Божије откривење - у светлу хришћанске традиције датог контекста - пружа; и да се (2) Божије откривење представи на што привлачнији начин и што је више могуће у терминима локалне културе, а да се при томе не компромитује само Божије откривење.

Балансирана⁸ контекстуална теологија мора садржати све четири димензије. Ако занемари Божанско откривење, прети јој номинализам и синкретизам. Пропусти ли да озбиљно узме у обзир историју тумачења Божијег откривења, одрећи ће се богатог наслеђа Цркве и представиће се као туђа и кратког корена. Ако игнорише контекст, остаће нерелевантна догма која лебди високо изнад “ове”, “овакве” и “наше” стварности потенцијалних прималаца поруке Еванђеља.

Међутим, овако описани модел се не може некритички применити у српско-православном контексту зато што Српска православна црква (као и све православље) не прави суштинску разлику између Божанског откривења у Светом писму и своје црквене традиције. “Као што је свето Писмо извор светих божанских догмата, тако исто је и свето Предање (η αληθινή παράδοσις), јер је и оно жива реч Божија, само сачувана у Цркви усменом, апостолском предајом. Док је свето Писмо - записано свето Предање, дотле је свето Предање - усмено свето Писмо.”⁹

Православна “васиљенска Црква Христова са подједнаком ревношћу чува и свето Писмо и свето Предање у њиховој богооткривеној апостолској пуноћи, чистоти и неприкосновености”.¹⁰ Зато је, верујем, својственији духу православља концепт теолошког

⁸ Види Беванс (Bevans) 1994. Он препознаје пет модела контекстуалне теологије: антрополошки модел (који пренаглашава културу), трансцендентални (који не ставља нагласак на садржај теологизирања већ на субјект, на онога који теологизира), практични (“Praxis”) модел (који наглашава контекст - теологију усмерава ка служби људским потребама, модел синтезе (који покушава остварити интеграцију различитих приступа у циљу уравнотеженог теологизирања) и модел превођења (који на рачун контекста занемарује Божије откривење).

⁹ Поповић, 1980, 31.

¹⁰ Поповић 1980, 33.

метода контекстуализације који има три димензије: (1) правилно схватања Божијег откривења на основу (А) Светог писма

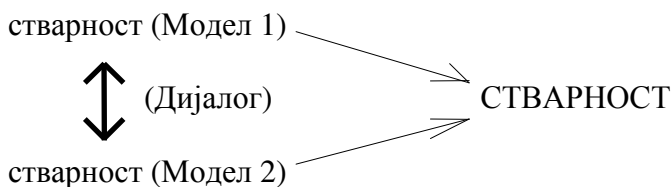
Слика 2

МОДЕЛ 2: ТРИ ДИМЕНЗИЈЕ ТЕОЛОШКОГ МЕТОДА КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈЕ

и (Б) Светог предања, онако како га је (В) Црква тумачила и примењивала; (2) разумевање одређеног културног контекста и (3) примена одређеног значења Божијег откривења у датом културном контексту. Модел 2 - који је мој покушај реконструкције православног обрасца контекстуалне теологије - ово графички илуструје Слика 2.

Овакав концепт има своју логику и доследност, иако не оставља простор за друге хришћанске традиције које су, неке у већој - неке у мањој мери, сагласне са Божанским откривењем и његовом одређеном применом у одређеном контексту. Другим речима, не подразумева да се Божије откривење прима, тумачи и примењује изван

граница православне традиције. Разлог томе је веровање да између Светог писма, Светог предања и Цркве постоји нераскидива, интегрална веза и да је она по својој природи ексклузивна. Модел 1 - концепт теолошког метода контекстуализације који има четири димензије (Слика 1) - оставља тај простор и омогућава још и приказ оних идеја и елемената који су изван оквира и Божијег откривења и одређеног контекста. Ово не значи верификацију кривоверја. Сва истина је Божија истина. Тамо где се пропуст, кратковидост, заблуда или лаж комбинују с истином, неистину треба разоткрити, али истину не треба спорити. Ветар Духа Светога дува тамо где Он хоће (Јв. 3:8), а не искључиво тамо где се - у оквирима одређене традиције - то очекује. Упитан у ком смислу Православна црква верује да је она једина права црква, архиепископ цариградски и васељенски патријарх Вартоломеј I одговорио је: “Ми не мислимо да ексклузивност значи осуду или одбацивање... Добро су нам познате речи нашег Господа да Дух дува где хоће, и јасно нам је да сила, милост и љубав Божија увелико превазилази наш разум. Међутим, не желимо да замаглимо дефиницију вере, канонске границе добро уређене Цркве...”¹¹

Слика 3

ШЕМА ДИЈАЛОГА ТЕОЛОШКИХ МЕТОДА КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈЕ МОДЕЛА 1 И 2

Моделу су, у општем смислу, помоћна средства којима се служимо да бисмо боље схватили одређени аспект стварности. У овом смислу треба схватити и Модел 1 - који више одражава протестантско/еванђеоски поглед на свет и приступ хришћанској служби - и Модел 2, који је својственији православном схватању стварности и службе Цркве. Иако различити, ови модели нису

¹¹ Бартоломеј (Bartholomew) I 1996, 43.

контрадикторни. Нису до те мере међусобно супротни да се међусобно искључују, већ су различити до те мере да се могу међусобно допуњавати. Модел 1 и Модел 2 су у дијалогу (види слику 6) са циљем да се СТВАРНОСТ боље спозна. Наиме, наше виђење стварности (стварности уопште, али у овом контексту првенствено стварности Бога, Његовог откривења, Цркве и службе Цркве у свету тј. мисије) разликује се од апсолутне СТВАРНОСТ-и, онакве каква она заправо јесте, какву је Бог види. Овакав критички реализам заступају, између осталих, Барбур (Barbour) и Крафт.¹² “Стварност (С) могу схватити само путем моје слике (с) о њој. Стога морам стално упоређивати моје с са разумевањем С других [људи] и прилагођавати га тако да тачније одражава С.”¹³

Дакле, сматрам да светописамски складно схватање места и улоге контекстуализације као теолошког метода зближава хришћанске традиције (у контексту ове расправе то су православна и еванђеоска традиција, али је ово истозначно и за католичку традицију) и оспособљава их за превазилажење не само изазова међусобних отуђења већ и за релевантну поруку савременом свету и плодносно остварење Христовог Великог послања.

ЦИТИРАНА ДЕЛА

Барбур, Јан (Barbour, Ian G.)

1974 Myths, Models and Paradigms. New York: Harper and Row.

Бартоломеј I, архиепископ и патријарх

(Barrtholomew I, Archbishop and Patriarch)

1996 «'We Do Not Wish to Blur the Faith'» Интервју објављен у Christian History 54, XVI, 2, str 42-43.

¹² Види Барбур (Barbour) 1974 и Крафт 1996. Овакав критички реализам стоји у супротности са наивним реализмом и апсолутним релативизмом. Наивни реализам поистовећује субјективну (стварност) и објективну (СТВАРНОСТ) стварност, претпостављајући наивно да је СТВАРНОСТ може непосредно и јасно видети. Значи, (моја) стварност = СТВАРНОСТ, с = С. Апсолутни релативизам, с друге стране, одбацује постојање апсолутне СТВАРНОСТИ. Оно што остаје, дакле, је само субјективна стварност, тј. стварност какву нам наша перцепција представља. Једина стварност која постоји (а самим тим и једина стварност која је значајна) је она која постоји у моме (или нечијем) уму.

¹³ Крафт 1996, 18.

- Беванс, Стивен (Bevans, Stephen)
1994 Models of Contextual Theology. Maryknoll: Orbis Books.
- Гилиланд, Дин (Gilliland, Dean) уредник
1989 Word Among Us. Dallas: World publishing.
- Дурнес, Вилиам (Dyrness, William)
1996 Invitation to Cross-Cultural Theology. Grand Rapids: Zondervan Publishing house.
- Крафт, Чарлс (Kraft, Charles)
1996 Anthropology for Christian Witness. New York: Orbis Books.
- Поповић, Јустин
1980 Догматика православне цркве. књига прва, Београд: Манастир Телије код Ваљева.
- Хеселгрев, Давид и Ромен, Едвард
(Hesselgrave, David and Rommen, Edward)
1989 Contextualization. Grand Rapids: Baker Book House.
- Шројтер, Роберт (Schreiter, Robert)
1996 Constructing Local Theologies. Maryknoll: Orbis Books.

Teofil Lehotski

PRIOLOG ISTORIJI BAPTISTIČKOG TEOLOŠKOG OBRAZOVANJA U NAS

U ovom radu se želim osvrnuti na mesto i ulogu baptističkog teološkog obrazovanja u Srbiji, i predstaviti njegove utemeljivače i nastavljače: Nikolu Dulića, Džon Alen Mora (John Allen Moore), Josipa Horaka, Franju Klema, Adolfa Lehotskog, Stjepana Orčića, Rut Lehotski, Džima Viliijamsa (James A. Williams), Želimira Srneca, Aleksandra Birviša i Dimitrija Popadića.

Okosnicu ovog rada čini predstavljanje imenovanih osoba za koje smatram da su izvršile najveći uticaj na baptističko teološko obrazovanje u Srbiji. Na osnovu meni raspoloživih izvora, pokušaću da razmotrim njihove ideje i vizije kojima su se vodili tokom svog rada.¹ Ovakvo vrednovanje ne može da se uradi a da se u obzir ne uzmu i okolnosti u kojima se događaji odigrali, i zato ću određeni prostor u ovom radu posvetiti širem kontekstu kao izazovu za rad na uspostavljanju i nastavljanju teološkog obrazovanja.

Rad na relativno kratkoj istoriji teološko-obrazovnog rada među južnoslovenskim baptistima uključuje i neke osobe koje su još uvek i žive i aktivne. Iako za ispravnu procenu njihove uloge u fenomenu kojim se bavi ovaj rad nemam dovoljno istorijske distance, ipak ću izneti neke preliminarne zaključke.

Počeci baptističkog teološko-obrazovnog rada na prostorima nekadašnje Jugoslavije nisu bili toliko vezani tadašnjim i današnjim granicama. Upravo iz tih razloga nisu isključene sličnosti između mog rada sa radovima nekoliko novijih hrvatskih baptističkih historiografa u kojima su se bavili teološkim obrazovanjem među Hrvatima.² Svestan sam činjenice

¹ Žalbe na tešku ili skoro nemoguću dostupnost primarnoj istorijskoj građi nalaze se u skoro svim istorijatima Baptista sa ovih prostora. Ipak, smatram da sledećim pojedincima dugujem zahvalnost: prof dr Rut Lehotski za mnogostruku i neprocenjivu pomoć prilikom izrade ovog rada; prof mr Branku Bjelajcu što je podelio samnom rezultate svojih istraživanja; Dejanu Adamu, mom "stranom dopisniku" iz Biblioteke IBTS u Pragu; Neli Viliijams (Zagreb, Hrvatska) Želimiru Srneću (SHDV Tabita, N.Sad); kao i Rubenu Kneževiću (Rijeka, Arhiv Saveza Baptističkih crkava u Republici Hrvatskoj) i Davorinu Peterlinu (Keston Institut, Engleska) za dobronamerne i korisne sugestije.

² Davorin Peterlin ('Theological education among Croatian Baptists to 2000: A socio-historical survey' objavljen u "The Baptist Quarterly", Volume 38 (January 2000 Vol XXXVIII, no.5), str. 246-251) i Ruben Knežević (2001) "Pregled

da su baptisti i hrišćani ostalih protestantsko-evanđeoskih opredeljenja u Srbiji tokom svoje istorije slali svoje potencijalne verske službenike da muče studentsku muku negde izvan prostora koje danas zovemo "Srbija", ali presek tih škola nije predmet mog rada.

Čitajući istorijske knjige sa sličnim fokusom, zaključio sam da su najveći prioriteti protestantskih i evanđeoskih hrišćana na ovom prostoru bili, a delimično i ostali: održavanje kontinuiteta denominacijskog identiteta (uglavnom transplantiranog na ovo područje), zatim laička evangelizacija i distribucija literature.³ Prioritet teološkog obrazovanja im je bio nešto manji, ali ne i zanemarljiv. Biblijske škole i kursevi novijeg datuma jesu locirani u Srbiji, ali ih u ovom radu izostavljam.⁴

Dakle, područje baptističkog teološkog obrazovanja, koje je oslovljeno ovim radom, obimno je i relativno neistraženo.⁵ Zbog toga sam svoju pažnju usmerio prema samo određenim momentima iz istorije Jugoslavije, Srbije, istorije pokreta na ovom prostoru i životnih priča ličnosti o kojima će biti reči. Nadam se da će ovaj rad predstavljati podsticaj za buduće dublje i temeljitije istraživanje.

IZAZOV TEOLOŠKOG OBRAZOVANJA U SRBIJI

Fenomen teološkog obrazovanja među baptistima u Srbiji ne može se potpuno razumeti bez sagledavanja njegovog konteksta. Zbog toga ću se ukratko osvrnuti na istoriju Srbije i na nastanak i razvoj baptizma u njoj.⁶

povijesti baptizma na hrvatskom prostoru..." i tamo su se (pored BTŠ) dotakli i osiječkog ETF, bečkog EBI-ja i zagrebačkog "Matije Vlačića Ilirika"... Istorijati ovih ustanova, lociranih u Hrvatskoj, nisu relevantni za ovaj rad još i zato što su ih njihovi (uglavnom) nebaptistički osnivači započeli tek negde tokom 1970-tih, bez obzira što su na njima studirali studenti iz Srbije, kao i oni koji su svoju službu nastavili u Srbiji.

³ Naprimer: Branko Bjelajac, "Protestants and Evangelicals in Serbia Until 1945", izdanje iz 2002.g.

⁴ One na određeni način popunjavaju prazninu u potrebama za teološkim obrazovanjem misijskih radnika, koje sve bivše i sadašnje metamorfoze zvanične baptističke teološko-obrazovne ustanove nisu uspele da popune. Međutim, još je rano da se odredi odnos između: a) relativne produktivnosti ovih škola i b) podsticanja i pomaganja (ili pak odmaganja) probuđenja i misije u Srbiji.

⁵ Bez obzira što su na srodne teme napisana nekoliko doktorata, diplomskih radnji i istraživačkih radova (od kojih ću citirati dva doktorska rada, vidi "Citirana dela" na kraju ovog rada, takođe i bibliografiju u: Bjelajac, 2001: 119-130 i beleške autora u: Peterlin, 2000: 254-259).

⁶ Iz praktičnih razloga preskačem sagledavanje istorije teološkog obrazovanja u svetu počev od proročkih škola u SZ, preko velikog Isusovog naloga Dvanaestorici, pa sve do danas...

Naše kulturne forme (i verske prakse, takođe) koje smo tokom svoje istorije stekli i razvili nose u sebi neku vrstu nasleđenog, skrivenog značenja koje se, makar delimično, može rasvetliti upoznavanjem prošlosti.⁷

Specifičnost nacionalno-verskog identiteta

Prva južno-slovenska plemena počela su da dolaze na Balkansko poluostrvo početkom 6.veka. Vizantijski car Iraklije je svojim donedavnim neprijateljima iz političkih razloga, želeći po svaku cenu mir u zapadnom delu svog carstva, dozvolio da se nasele na spomenutom području. Religiozni život Slovena tog vremena može se okarakterisati kao animizam, slavljenje predaka i primitivni politeizam.⁸ Prve ozbiljnije (i uspešne) pokušaje donošenja relativno kontekstualizovanog evanđelja među južne Slovene napravili su u 9. veku braća Ćirilo i Metodije. Međutim, hrišćanstvo je počelo da pušta dublje korene među Srbima tek početkom 13. veka, zahvaljujući evangelizacionom i prosvetnom radu Svetog Save, zamonašenog sina Stefana Nemanje (koji je 1159. g. u Prištini osnovao prvu srpsku državu).⁹

Sredinom 14. veka započinju otomanska osvajanja Balkanskog poluostrva koja traju sledećih stotinak godina kada je 1453. g. konačno palo Vizantijsko carstvo. Naredna četiri veka pod turskom okupacijom ostavila su dubok trag u životu i kulturi južnih Slovena. Kraj turske vladavine u Srbiji i početak državnosti obeleženi su prvim srpskim ustankom 1804.g., i nezavisnošću sticanom od 1838.g. i 1878.g.¹⁰

Srpski kulturni elemenat je u značajnijoj meri prisutan na prostorima severno od Dunava i Save zahvaljujući brojnim seobama Srba pred otomanskim zulumom. O tome najbolje svedoči postojanje brojnih manastira na Fruškoj gori (naprimer, Krušedol koji je izgrađen krajem 15.veka), Karlovačka mitropolija SPC iz 1713.g. i Matica srpska (od 1826 u Pešti, a od 1863 u Novom Sadu). Te ustanove (manastiri, crkve, škole...) spomenici su borbe srpskog naroda za očuvanje nacionalnog i verskog identiteta u Austro-Ugarskoj monarhiji.

Reformacija nije značajnije uticala na unutrašnjost Srbije, dok je na južne delove Habzburške monarhije imala ograničen uticaj.¹¹ U 19. i 20. veku nezavisne kraljevine Srbije i Crne Gore su se udružile sa određenim

⁷ Upor.: Popadić, 2002: 80.

⁸ Vidi: Popadić, 2002: 81 i 87; Angelov, 2000: 2-3.

⁹ Vidi: Popadić, 2002: 87-123.

¹⁰ Jedna detaljnija razrada političke i religiozne situacije u Srbiji 19.veka je napr.: Bjelajac, 2001: 21-24.

¹¹ Detaljnije prikaze o pokušajima Reformacije na ovim prostorima vidi u: Bjelajac, 2001: 15-21.

delovima bivše Austro-Ugarske monarhije (Hrvatskom, Slovenijom, Bosnom i Hercegovinom), severnim delom biblijske Makedonije i osnovele zajedničku državu – Jugoslaviju. Uporedo se može govoriti i o ideji jugoslovenstva, koja je bila aktuelna i stvarna svima koji su živeli u državama koje se zvale tim imenom, bez obzira da li su se oni slagali sa tom idejom ili ne. Ova državna tvorevina prošla je do kraja 20.veka kroz još nekoliko promena državnih uređenja, da bi 2003.g. konačno i izgubila ime “Jugoslavija”.

Srpsko Pravoslavlje, Islam i Rimo-Katoličanstvo najprimetniji su delovi složene religijske slike sadašnje Srbije. Nacionalni sastav stanovništva je veoma izmešan što je rezultat trajnih seoba naroda tokom istorije ove državne zajednice. Stanovnici Srbije imaju širok dijapazon (kulturološko-etnički uslovljenih) shvatanja religije i života uopšte. Ateistička ideologija je tokom većeg dela istorije baptizma u Srbiji značajno uticala na poimanja o životu i veri naših sugrađana.

Geneza baptističkog identiteta

Počeci baptizma na tlu Srbije vezani su za laički pokret oduševljenih i bogonadahnutih ljudi koji su Sveto pismo i evanđelje, a ne toliko baptističke ideje ili principe, prenosili drugima sa željom da i oni dožive spasenje po Isusu Hristu. U pokušaju da proniknemo u istorijski kontekst jedne denominacije, kao i da otkrijemo početke (mesto i ulogu) teološkog obrazovanja kao jedne faze u procesu razvitka od pokreta do denominacije (i kasnije, do crkve), neizbežno se dotičemo i pitanja identiteta i povezivanja sa drugim istomišljenicima sa bliskih i daljih prostora.

U procesu rasta pokreta, veze su se uspostavljale kako sa “starijom braćom” iz inostranstva, a tako i sa “vršnjacima” i “zemljacima” iz drugačijih nacionalnih konteksta. Međusobna nepoznavanja i različita kulturološko uslovljena poimanja hrišćanstva (crkvenosti, misije i teološkog obrazovanja) dovodila su neretko do napona, boli i do iskazivanja nesavršene ljudskosti. No, pošto istorija crkve nije opis neprestanih krugova nastajanja i nestajanja unutar kosmičkog fatuma,¹² Bog u svojoj blagodati ipak koristi sve to da bi nosioci njegovog rada sazrevali i proširivali svoje vidike i da bi izdržali jedinstvo u različitosti.

Američki istoričar baptizma u Jugoslaviji Hoper smatra da postoji nekoliko glavnih pravaca dolaska baptističkog uticaja na naše prostore. Kao prvi pravac naveo je one koji su se obratili u inostranstvu, posebno u Austriji i Mađarskoj, i onda se vratili kući radi hrišćanskog svedočanstva.

¹² Vidi, Florovski, 1995: 71.

Među prvima je bio Franc Tabori (Franz Tabory) iz Novog Sada koji je sa svojom ženom bio kršten u Bukureštu 1862.g.¹³

Drugi pravac su kolporteri Britanskog i inostranog biblijskog društva i J.G.Onkena (Oncken). 1863. g. Onken je poslao August Libiga (Liebig) u južnu Rusiju i Balkan, posebno Srbiju i Bosnu, gde je krstio nekoliko obraćenika. 1875. g. Henrik Majer (Meyer) je iz Mađarske došao u Novi Sad da bi krstio neke vernike koji su to tražili. Stanovnici vojvođanskih sela (nemačke, mađarske i slovačke nacionalnosti) bili su najprijemljiviji za ovakav vid evangelizacionog rada. Putujući evangelizatori su propovedali na svim jezicima sredine, a zatim bi i osnivali crkve. Josip Turoci (Turoczy) je bio jedan od njih.

Treći uticaj (oko 1920.g.) je nastao povratkom Vinka Vaceka, koji se obratio u Americi i zatim poslat kao misionar među Hrvate i Srbe. Vacek je bio uspešan evangelizator i dobar organizator baptističkog rada u celoj Kraljevini Jugoslaviji. Zahvaljujući njegovoj aktivnosti baptisti iz pet jezičkih grupa su se 1922-24 ujedinili u jedan Savez.¹⁴ Vacek je do svoje smrti 1939.g. bio najuticajniji vođa baptista tadašnje Jugoslavije.

Pored navedenih pravaca dolaska protestantizma u Srbiju, u obzir treba da se uzme još jedan manji, ali značajni uticaj. Franjo Klem, koji je bio prvi koji je pokušao da sistematski napiše istoriju baptizma u Jugoslaviji, smatra da je posle Prvog svetskog rata baptistička misija živnula zahvaljujući povratku ratnih zarobljenika iz Rusije koji su tamo bili kršteni tokom svog zatočeništva.¹⁵

U vremenu posle Prvog svetskog rata baptistički rad je dobio na zamahu u Vojvodini i u Hrvatskoj. Prema statistikama iz 1921.g. baptističke crkve imaju 719 članova: slovačka grupa 312; nemačka 212, mađarska 125 i hrvatsko-srpska grupa 70 članova.¹⁶ Prema meni dostupnim materijalnim izvorima, stiče se utisak da je to vreme prvih početaka teološko-obrazovnog rada unutar Jugo-baptizma kao organizovanog pokreta.¹⁷

¹³ Hoper je u svojoj doktorskoj disertaciji ukazao na upravo ovaj događaj kao početak baptizma u Jugoslaviji. Međutim, Tabori se ubrzo posle krštenja odselio u Sarajevo. Nije poznato da li je delovao na prostorima Vojvodine ili Srbije. Takođe, vidi: Parker, ed., 1982: 202-204.

¹⁴ Postoji nekoliko teorija o tačnom datumu osnivanja Saveza, ali one nisu relevantne za ovaj rad.

¹⁵ Vidi: Franks, ed., 1952: 87; Knežević, 2001: 49-51.

¹⁶ Vidi: Lehotski, 1959: 2.

¹⁷ Konkretno, mislim na seminare koje je održao Nikola Dulić. Ali, ne treba zaboraviti ni Mekenzijsve (Francis H. Mackenzie) pokušaje održavanja veronauke u beogradskoj Sali mira (vidi: Bjelajac, 2001: 47-48 i 59). Međutim, Mekenzijsve poduhvate iz 1891-1892 ne svrstavam strogo u baptističke okvire, pošto je on kao

Tada je, gotovo istovremeno, područje Jugoslavije postalo interesantno dvema američkim misijama koje su imale različite pristupe misiji i teološkom obrazovanju.¹⁸ Inostrani misijski odbor američkih Južnih baptista (FMB SBC) šalje finansije i misionare, ljude poreklom iz ovih krajeva koji su se obratili tokom svog rada u SAD počevši od odluke Londonske konferencije pa sve do danas, dok je "Misija za jugoistočnu Evropu" (kasnije preimenovana u "Donauländermission", "Misiju dunavskih zemalja") podupirala rad postojećih vođa među baptistima nemačkog govornog područja i odgoj lokalnih vođa. Iako pojedini autori ne ispuštaju da oslove rivalstvo i sukob interesa između ove dve misije i uticaj nacionalizama,¹⁹ ne sme se zanemariti činjenica da je u tom periodu osnovan prvi Savez baptista, multinacionalan u svom karakteru, kao i da su vođe samopregorno radili na premošćavanju prepreka između nekoliko nacionalnih i interesnih grupa.²⁰

Drugi svetski rat je razbuktao stare probleme i baptističkom radu u Srbiji doneo nove. 1941.g. okupatori su podelili Jugoslaviju među sobom. Iako su vernici pokušavali da nastave sa organizovnim radom, nastale podele i fašistički pritisak su veoma otežavali napredak. Baptistički rad u

kolporter Britanskog biblijskog društva (British Bible Society) podjednako saradivao i sa nazarenima.

¹⁸ 1920.g. je značajna zato što su se te godine održale dve konferencije: osnivačka za dole navedenu američko-nemačku i londonska, na kojoj su se anglo-američki baptisti dogovorili da FMB SBC upravlja baptističkim radom u jugoistočnoj Evropi. Pisac članka u *Evangeliumsbote* br. 9/1925, str. 2-3, konstatuje da "Zbog jezičkih teškoća su i tamo i ovde nastale neke smetnje koje se graniče sa neugodnošću." On nadalje konstatuje u vezi s tim da je "prilikom podelje misijskih područja učinjena greška koju valja ispraviti" (isto, str.3).

¹⁹ Vidi: Torbet, 1963: 192; Bjelajac, 2001: 68; Knežević, 2001: 56; upor.: *Evangeliumsbote* br. 9/1925, str.2). FMB SBC je odluke Londonske Konferencije smatrao kao dokaz za monopol nad ovim prostorima, a druga misija (jedan od misijskih ogranaka ABC (American Baptist Convention), baptističke denominacije sastavljene od nemačkih i drugih evropskih iseljenika u SAD) samostalno je radila na istom području ne pridržavajući se striktno istih odredbi.

²⁰ U pismu Vinka Vaceka (predstavnik FMB SBC) "braći Lehocky i Wahl" (novosadskim seminaristima u Hamburgu, potpomaganim od strane *Donauländermission*) od 23.IX 1926. čitamo: "... samo to sam vidio da sve spletke koje se dosad među nas navukoše, osnovane su na temelju nekog nerazjašnjenja, i da su sve kao paučina, kada se dode do korjena istine. ... Oni (braća iz SAD) ne će nikome na žao da što učine i da koga našto nagovaraju. ... Vaša zadaća, braćo, treba da bude da griješnike privodite Kristu, a ne k nekoj organizaciji ... a na našoj konferenciji u Petrovcu smo jednoglasno prihvatili rezoluciju da nas ništa ne svijetu ne smije dovesti do nekakvih dioba ili rastavljanja, nego svi zajedno. Ono što je dosad bilo, treba da se zaboravi i sve odstrani. Neka nam Gospod bude u pomoći ...".

Vojvodini je u odnosu na ostale delove Jugoslavije imao relativno najmanje teškoća sve do 1944 kada su dunavski Nemci napustili zemlju. Smatram da su kasniji pokušaji oživljavanja teološkog obrazovanja u Srbiji u značajnoj meri otežani odlaskom baptista nemačke nacionalnosti. Oni su u proteklih stotinak godina bili vođeni od strane teološki školovanih radnika, a i sami su slali buduće vođe na propovedničke seminare.²¹ Takođe, smatram da su svoju relativnu brojnost i efikasan rad dugovali teološki obrazovanom vodstvu.

Nakon rata preduzete su mere na reorganizaciji baptističkog rada. Klem izveštava o duhu progresa koji se osećao među tada vodećim baptistima. Verovali su da će obrazovanjem propovednika doći do bržeg rasta baptističkog pokreta, da će se prevazići anti-intelektualne predrasude baptističkog članstva prema knjigama koje nisu Sveto pismo, a i da će novonastale okolnosti doprineti nestajanju nacionalnih predrasuda.²² I tako, teološko obrazovanje je obnovljeno, nove crkve i misijske stanice su nicalle, dečiji, omladinski i sestrinski rad takođe, a izdavane su knjige i časopisi. Pedesete godine 20. veka su godine najbržeg rasta baptističkog pokreta u Jugoslaviji.

Sezdesete i sedamdesete godine 20. veka obeležene su industrijalizacijom i ekonomskim napretkom jugoslovenskog društva. Za jugoslovenski baptistički (odsad u tekstu, "Jugo-baptistički") pokret ove godine predstavljaju vreme stagnacije u brojnosti članstva. Smatram da su stagnaciji doprineli: 1. početak emigracije Jugo-baptista u zemlje zapadne Evrope i u Severnu i Južnu Ameriku; 2. prividni uspeh komunističke propagande i podleganje pritisku socijalističke vlasti²³; i 3. opšta sekularizacija društva. Ovi činioci su među Jugo-baptistima smanjili zainteresovanost za misiju i teološko obrazovanje, i dodatno uvećali neprilivčnost propovedničkog poziva.

²¹ Misionari poreklom iz Nemačke su radili u Srbiji uglavnom kao kolporter: Vilhelm Lihtenberger (W. Lichtenberger) i Adolf Loher (Locher) bili su 1868.g. poslani od strane švajcarske misijske škole "Pilgermission St Crichona", a verovatno su tamo bili i školovani. August Libig (Liebig) je 1865.g. pohađao hamburški baptistički seminar (Predigerseminar der deutschen Baptisten zu Hamburg-Horn). Henrik Majer (Heinrich Meyer) je 1882.g. studirao u istoj školi. Prvi propovednik novosadske baptističke crkve Julius Peter studirao je u Hamburgu u periodu 1888-1891 (vidi: Peterlin, 2000: 241).

²² Vidi: Franks, ed., 1952: 86-92.

²³ Izgledalo je kao da su se obećanja o bratstvu i jedinstvu i socijalnoj jednakosti ispunila. Takođe, vlast nije dozvoljavala javno iskazivanje verske prakse (izvan crkvenih zidova) i pokušavala je da stavi baptiste pod svoju kontrolu. Međutim, mere jugoslovenskih vlasti protiv hrišćanskih vođa nisu bile toliko drakonske kao što je to bio slučaj u, naprimer, Bugarskoj (vidi: Angelov, 2000: 23-25).

Probuđeni nacionalizam je tokom 80-tih, a naročito 90-tih godina 20. veka doveo do građanskog rata i raspada SFRJ. Na političku scenu su stupili režimi koji su instrumentalizovali religiju radi “viših ciljeva”.²⁴ Spomenuti nacionalizam, ekonomska kriza, proces privredne tranzicije i osiromašenje stanovništva obeležavaju godine prelaska sa 20. na 21. vek. U novonastalim državama bivše SFRJ osnovani su novi nacionalni baptistički savezi koji navedene teškoće, ali i nove slobode pokušavaju da preokrenu u prilike za napredak Evanđelja.

Kontekstu treba pridodati i inostranu finansijsku pomoć za misiju, koja je obuhvatala plate propovednika, građenje crkava, štampanje literature i teološko obrazovanje, i koja je baptistima u Jugoslaviji i Srbiji stizala u proteklih 80-90 godina.²⁵ Na određeni način ova pomoć ima i negativan efekat, odučavanje vernika od materijalnog žrtvovanja. Dolazi do pasivnosti, čak i parazitizma, a pojavljuju se i nominalni vernici koji su nakon svog krštenja prisutni u crkvi samo dok ima humanitarnih paketa. Ruku pod ruku sa ovim negativnostima neguje se i tradicionalna nezainteresovanost nekih lokalnih baptističkih krugova prema finansiranju propovednika i teološkog obrazovanja. Toleriše se i nedostatak kvalitetne i sistematske svetopisamske pouke o materijalnom žrtvovanju za Božje delo.²⁶

Iako je baptistička podkultura relativno kratkog veka u Srbiji, na osnovu njene “prirodne kulturne inercije”²⁷ i otpora prema promenama može se dokazati da je ona legitimna pojava u Srbiji. Kao i svaka druga kultura, fenomen baptizma u Srbiji sadrži i svoju evaluativnu dimenziju ,

²⁴ “...na prostorima bivše Jugoslavije... politike nikada nisu bile uvjerljive i efikasne, zbog čega su uvijek morale posezati za religijom kao stanovitom kompenzacijom u ostvarenju vlastitih političkih ciljeva...” (Vidi “Intervju Dana” sa Adnanom Silajdzicom, na internet strani: <http://www.bhdani.com/arhiva/91/inter.htm>.) Ovo ipak nije rad iz Sociologije (religije). O svemu tome vredi pročitati radove Jakova Jukića, Dragoljuba Đorđevića, Zorice Kuburić, i drugih.

²⁵ Već spomenuti FMB SBC i Donauländermission bili su sa izvesnim vremenskim prekidima na ovom području prisutni u ljudstvu i finansijama počevši od ranih dvadesetih godina 20. veka. U zadnjih 20-tak godina kao drugi značajniji donatori škole pojavljuju se američki baptistički savez ABC i švedska “Orebro” misija. Uvid u arhive baptističkih saveza u Jugoslaviji i Srbiji, VBTŠ, BBC “Logos”-a (i druge arhive) može da pruži više podataka o detaljima ove pomoći. Vidi naprimer: Peterlin, 2000: 244.

²⁶ Dž.A.Mor je već 1953.g. zapazio da budućnost baptističkog pokreta u Jugoslaviji leži u samoizdržavanju, a i da je strana finansijska pomoć domaćim misijskim radnicima medveđa usluga zato što ih čini neodgovornim prema potrebama lokalnih zajednica vernika. Vidi: McConnell, 1996: 143.

²⁷ Vidi: Popadić, 2002: 32 i 87-88.

odnosno, implicitnu odanost svojim počecima i korenima. Laicizam i neadekvatna teološka obrazovanost u propovedničkoj i misijskoj službi, što u određenoj meri potiče od pijetističke i nazarenske pozadine, jesu neke od polaznih tačaka baptizma u Srbiji.²⁸

Svaki put kada bi na prostorima bivše Jugoslavije dolazilo do političkih potresa i parcijalizacija, među lokalnim baptistima bi dolazilo do tendencija u kojima bi se reflektovala društvena događanja. Naime, isponova bi izražavali odanost suštinskim vrednostima svoje podkulture u čijem je formiranju u nekim slučajevima ulogu odigrao i latentni nacionalizam. Drugim rečima, odmeravali bi korist koju imaju od teoloških škola. Iz strateških razloga, ekonomisanja raspoloživim sredstvima, teološke škole bi se proglašavale čas nepotrebnim i suvišnim, čas poželjnim i neophodnim. U analizi otpora prema teološkom obrazovanju ne treba zanemariti ni činjenicu da se počeci baptizma u Srbiji dešavaju na Balkanu, gde su "...vode oduvek bile bile zamućene političkim nepoverenjem, gde se svaki potez, uključujući i promene u verskom životu, sumnjičavo tumačio kao zavera, strategija maskiranih ciljeva i interesa."²⁹

UTEMELJIVAČI BAPTISTIČKOG TEOLOŠKOG OBRAZOVANJA

"Istorija je upravo, ... 'susret sa drugim' – l'histoire est rencontre d'autrui. ... Kolingvud [Collingwood] tvrdi da je 'prava istorija, istorija misli'."³⁰

O istoriji teološkog obrazovanja među baptistima u Srbiji, kao nerazdvojnog delu istorije misije i duhovnog napretka na području Jugoslavije ne može se govoriti a da se ne obrati pažnja na pojedine vođe, one koji su verski i teološki obrazovali "duhovnu elitu bez koje nema duhovnog napretka ni u lokalnim niti u zajedničkim poslovima".³¹ Istorija, narativ o baptističkom teološko-obrazovnom radu Srbiji mogao bi da sa jedne strane uključi taksativno nabranje dostignuća određenih vođa, ali gde je god to moguće istaći ću ideju vodilju, poimanje, zamisao pod kojom su oni radili i koju su ostvarivali. Na tokove njihovih razmišljanja uticao je takođe i malopre opisani kontekst u kome su delovali i realizovali svoje ideje. Dakle, želeo bih da ih na prvom mestu predstavim kao pionire, vizionare, a i njih same kao marljive studente i radnike.

²⁸ Vidi: Bjelajac, 2001: 98. Naravno, ovo je uopšteni i pomalo uprošćeni iskaz koga na ovom mestu ne mogu dublje razradivati zbog drugačijeg fokusa ovog rada.

²⁹ Popadić, 2002: 88.

³⁰ Florovski, 1997: 58-59.

³¹ Po ličnoj izjavi Ž.Srneca, to je njegov slogan.

Nikola Dulić

Poticao je iz Bajmoka gde je postojala mala višejezična baptistička zajednica, ali se, verovatno već kao vernik, iselio u SAD.³² Njegov povratak u Jugoslaviju i Novi Sad vezuje se za Evereta Gila starijeg (Everett Gill Sr.), predstavnika misije američkih Južnih baptista (FMB SBC) za Evropu koji je podupirao njegov rad.³³ Dulić je po prvi put došao u Jugoslaviju 1919.g., zatim 1920, 1921 i 1923.g.³⁴ Prilikom jednog od svojih dolazaka primetio je: “Vi ovde u Jugoslaviji ste jako bogati. Imate mnogo jezika i mnogo ljudi. Jutros sam u vozu sreo konduktera i na kom su ga god jeziku upitali nešto, on je na tom jeziku i odgovarao...”³⁵ Vratio se u SAD u junu 1923.g. zbog bolesti svoje supruge, “pošto je iz USA posredovao veliku količinu nošene odeće.”³⁶ I pored želje da ponovo dođe zajedno sa porodicom i trajno se nastani, najverovatnije je da je zbog porodične situacije ipak bio sprečen da se vrati, pa je Gil 1925.g. na njegovo mesto poslao Ljudevita Bednara.³⁷

Dulić je na sledeći način bio aktivan u životu i radu lokalne novosadske zajednice: Prilikom jedne sednice 1921.g. odlučeno je da Julius Peter bude počasni predsednik (starešina) a da Dulić preuzme vodstvo crkve.³⁸ 1923. g. održavaju se i evangelizacije u večernjim časovima u bioskopu 'Zvezda' (sada srušenom).³⁹ “Govorio je brat Nikola Dulić, kao posetilac iz USA.”⁴⁰

³² Lehotsky, n.d.; upor.: Hopper, 1977: 54.

³³ U ovom tekstu primetio sam interesantnu opasku A.Lehotskog: “...Dr. Gil, reprezentant Južnih Baptista USA zamoljen [je] za posredovanje misiskih radnika a koji stavlja u izgled N. Dulića i V. Vaceka Prvog za Vojvodinu zbog [poznavanja] različitih jezika... i drugog za Hrvatsku.” (Lehotsky, 1959: 2).

³⁴ Lehotsky, n.d.; upor.: Hopper, 1977: 54.

³⁵ Đorđević, ur., 1997: 5-8.

³⁶ Lehotsky, 1959: 3; Evangeliumsbote, br.1-2/1923, str. 6. Nadalje, od prof dr Mekonela (Tandy McConnel), pisca doktorske disertacije o radu misionara američkih Južnih Baptista u Srbiji, tražio sam pomoć u pretrazi arhiva SBC u vezi E. Gila starijeg i N.Dulića, ali mi je odgovorio da u njegovom radu nema podataka o Duliću, kao i da se ne seća da li ta arhiva ima nešto o Duliću.

³⁷ Lehotski, n.d.

³⁸ Dulić je takođe bio prvi vođa koji se zalagao za baptistički misijski i pastoralni rad među vojvodanskim Srbima, a za to je bio kontekstualno kompetentan (znanje jezika) i prihvaćen u sredini kojoj je delovao. Više pojedinosti iz istorije novosadske b.c. vidi u: Đorđević, ur., 1987 i Lehotski, et.al., 1984.

³⁹ Na tom mestu izgrađen je današnji “Apolo centar”. Upor., Đorđević ur., 1997: 5-6.

⁴⁰ Lehotski, et.al., 1984: 2.

Na osnovu materijalnih dokaza sa kojima istoričari baptizma na ovom prostoru raspolažu, može se zaključiti da je Nikola Dulić bio prvi pionir teološko-obrazovnog rada unutar organizovane baptističke crkvenosti (ne samo na teritoriji koja je danas u sklopu Srbije, nego i šire). U sledećem citatu preneću kako je A. Lehotski, očevidac i učesnik događanja koje je Dulić organizovao, doživeo Dulića kao vođu i kao ličnost.⁴¹ Takođe, vidi sliku br. 1 u "Dodatku B: Slike".

"Tečaj sa Dulićem: Do mogeg odlaska u teološki seminar Hamburg septembra 1923 zbili su se još nekoliko misiskih događaja koje želim kratko spomenuti: Nikola Dulić iz Bajmoka vratio se posle mnogo godina iz USA i među ostalim je dvonedeljni tečaj februara 1923 za učitelje nedeljnih škola. To je moj prvi dodir sa jednom teološkom bibliskom naobrazbom. Sledeći četoronedeljni tečaj za [65] saradnike iz svih narodnosti Jugoslavije bio je ... [prvi] te vrste i prvi put sam ...[čuo, naučio] nešto više od teološkim doktrinskim pojmovima. Dulić je bio dobar nastavnik i znao je da praktičn... definicije i objašnjenja prikaže i bio je dobar govornik. Sudelovali sa 21 mladih i starijih... Bio je impozantna ličnost i govorio je 4 jezika."⁴²

Na području tadašnje Jugoslavije i u vremenu od Dulićevog odlaska do dolaska Džona Alena Mora održano je još nekoliko kurseva za teološko obrazovanje baptističkih laičkih propovednika i saradnika. Karl Seper (Carl Sepper), vanredni student hamburškog seminara 14-21 januara 1925 vodio je tečaj u Crvenki;⁴³ "...E. Gill sa suradnicima (B. Petrovac 1931, Mošćenica 1932, Beograd 1933, Severin n/K 1934); V. Zbořil i Lj. Drobny (Mačkovac 1937); J. A. Moore (Beograd 1939 i 1940, Daruvar-Sirač 1940); A. Derčar (Severin n/K 1941)."⁴⁴

Džon Alen Mor (John Allen Moore)

⁴¹ Podaci o N. Duliću i njegovom radu su malobrojni i šturi (vidi napr., J. H. Rushbrooke, *The Baptist Movement ...*, Second Issue, London, 1925., str. 166.; E. Gill, *Europe and the Gospel*, FMB, 1931., str. 138-139), tako da ću u ovom prilogu navodim uglavnom ono šta sam o njemu našao u spisima Adolfa Lehotskog (koga su citirali Hoper, Knežević, Bjelajac i drugi, a što je u skladu sa izveštajima prva dva navedena autora).

⁴² Lehotski, nd.; Lehotski, 1959: 3. Upor.: Hopper, 1977: 26-27.

⁴³ Vidi: *Evangeliumsbote*, br.2 / februar 1925, str.7.; Peterlin, 2000: 243. Posebno poglavlje bi se moglo posvetiti i baptističkom teološko-obrazovnom među "Folksdojčerima", ali za to nema dovoljno prostora u ovom radu. Naprimera, privatna foto-arhiva A. Lehotskog daje indicije da je on pod pokroviteljstvom Donauländermission 1933. i 1936.g. vodio (ili barem učestvovao u) dva biblijska kursa u Petrovom Polju i Kraljevićevu (u Bosni).

⁴⁴ Knežević, 2001: 83.

Džon Alen Mor (1912-1996), diplomac Teološkog seminara američkih Južnih baptista, došao je na leto 1938.g. u Beograd sa zadatkom Misijske američkih južnih baptista (FMB SBC) da otvori biblijsku školu ili seminar.⁴⁵ Došao je na ove prostore bez poznavanja kulture i istorije sredine u kojoj će služiti, ali je ga je njegov avanturistički duh pokrenuo na obavljanje misionarskog poziva (za koga je verovao da je pozvan) i na svladavanje brojnih prepreka sa kojima se ubrzo suočio.⁴⁶

Pripremajući teren za otvaranje seminara, održao je dva kursa za propovednike i saradnike, jedan u novembru 1939.g i drugi u februaru 1940.g. gde ih je bilo prisutno petnaestoro iz svih delova Jugoslavije.⁴⁷ Na tim seminarima većina braće je došla do presvedočenja da je njihovoj zemlji potreban seminar, odnosno, biblijska škola trajnog karaktera.

U to vreme mnogi lokalni baptisti nisu verovali da treba započeti seminar pod nesigurnim okolnostima, koje su uključivale: rat u Evropi, koji je mogao da izbjije svakog trenutka i protivljenje određenih lokalnih krugova teološkom obrazovanju. Ovome treba dodati i nezvesnu ekonomsku budućnost svakog studenta koji se upisivao. Dok su u drugim bogoslovskim školama studenti imali sve besplatno i od njih se nije očekivalo da išta fizički rade i imali su osigurano radno mesto nakon završetka studija, ovde je svaki kandidat potpisivanjem izjave morao izjaviti da poduzima ovaj korak u veri, i da je svestan da ni crkva niti bilo koja druga organizacija ne preuzima nikakvu odgovornost za njega nakon završenih studija. Čak su i roditelji nekih studenata bili snažno protiv upisa svojih sinova u školu, pokušavali su da spreče ne samo upis nego čak i samo otvaranje škole, a pošto su se upisali nisu ni od roditelja mogli da očekuju neku pomoć.⁴⁸

Uprkos svega toga, seminar je otvoren je 29. septembra 1940. Svoju viziju o pionirskom radu na području teološkog obrazovanja u Srbiji Mor je izrekao u govoru prilikom otvaranja seminara:

“Ali ne smemo u nedogled odlagati delovanje samo zato što nije pregledan čitav put. Ne znamo šta nas čeka u budućnosti. Sasvim je moguće da ćemo u roku od nekoliko sedmica ili meseci biti rasejani na nekoliko frontova. Istina, ne znamo budućnost. Znamo samo da smo vezani dužnošću

⁴⁵ Insistirao je da se njegovo prezime izgovara “Mor”, a ne “Mur”. Nadalje, vidi pismo Dž. A. Mora (J.A.Moore) Ruti Lehotski od 2.januara 1984. Ovaj tekst je kasnije objavljen u Biltenu studenata BTŠ, Rut Lehotski ur., broj 5, školska godina 1983/84, str. 6-7.

⁴⁶ Upor.: Lehotsky, ur., 1984: 6-7 i McConnell, 1996: 109-114.

⁴⁷ Isto. Vidi takođe sliku br.2 u “Dodatku D: Slike”. U prvom redu su organizatori i domaćini kursa, a u drugom, trećem i četvrtom redu stoje učesnici seminara.

⁴⁸ Vidi: Lehotski, ur., 1984: 6, upor. Moore, 1951: 139 i McConnell, 1986: 127.

i ljubavlju prema Gospodu da budemo verni u sadašnjosti i da radimo dok traje dan, jer će doći noć'. Nadamo se da ćemo imati jedan dugi dan u kome ćemo raditi dela onoga koji nas je poslao. Ali bilo dan, bilo noć, od sluge se ne traži ništa nego da se ko veran nađe.”⁴⁹

Dakle, gore navedeni citat nije samo Morova vizija, već i vizija ostale braće, ali je Mor bio onaj koji ju je glasno artikulisao. Njegova uloga u procesu razvitka teološkog obrazovanja u Srbiji privremeno je prekinuta bombardovanjem Beograda 6. aprila 1941. Mor je sa studentima morao da beži u Srbiju, a kasnije i da napusti Jugoslaviju.

I pored toga što Dž.A. Mor posle rata nije mogao da od nove vlasti dobije dozvolu za stalni boravak u Jugoslaviji, on je nastavio da posećuje naše crkve i da sarađuje u misiji i teološkom obrazovanju. On je sa “toplim interesom zastupao naše delo pred... [FMB SBC] i razultat tog zauzimanja je izgradnja velikog broja ...crkvenih zgrada [i kupovine zgrade u kojoj je bila smeštena nekadašnja BTŠ].”⁵⁰

Temelji teološkog obrazovanja u Srbiji (koje je Nikola Dulić postavio pionirskim radom) dobili su “zidove i krov nad glavom” u ovom beogradskom seminaru. Morovo pionirsko delo se ogleda i u tome što je sada po prvi put započeto obrazovanje mladih baptističkih bogoslova, a ne kao dotada, doobuka postojećih laičkih vođa. On je uspešno preneo svoju viziju na jugoslovenske baptističke vođe, što se vidi iz kasnijih odluka o nastavku organizovanog teološkog obrazovanja, obnavljanja biblijskih tečajeva za provednike i saradnike, a kasnije i da otvore novi baptistički seminar u Zagrebu (1954).⁵¹

Franjo Klem

U razdoblju 1934.-1939. g. došlo je do duhovne promene u Klemovom životu, tako da je kao novoobraćenik kršten 1935. g. Tada je počela da ga obuzima želja za znanjem. Uzimao je sve moguće udžbenike za gimnazijske razrede i marljivo učio. Upijao je sve što je smatrao da mu nedostaje u strukturi njegove spoznaje. Zbog siromaštva nije mogao da

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Vidi: Lehotsky, 1959: 5. Primedbe u uglastim zgradama rezultat su konsultacije sa prof dr R. Lehotski i Mekonelovom (McConnell) doktorskom disertacijom.

⁵¹ Prva odluka o tome nalazi se u “Zapisniku izaslanika i misijnih radnika B.C.O. u N.R. Hrvatskoj, održane dne 29.-30.XI. 1946 u Zagrebu, Radićeva 30.” U odluci se navodi da je osnovan odbor koji će se brinuti za taj rad (Aleksa Novak, Ilija Vezmar i dr., ukupno 9 njih) i “Nastavnički zbor” u koji su ušli V. Zboril, Josip Horak, V. Korošec i F. Klem. (Dokument u posedu Arhiva SBC u RH). Pretpostavlja se da se čekalo da A. Lehotski izađe iz zatvora i priključi se tom projektu. O tome više malo kasnije u mom radu.

polaže ispite jer je svojom platom izdržavao celu porodicu. U jesen 1941. g. otišao je u baptistički seminar u Budimpeštu. Tamo je položio četiri razreda srednje škole, a do 1944. završio je osam semestara teologije i srednju školu.⁵² Posle rata bio je propovednik nekoliko baptističkih crkava u Hrvatskoj i obavljao nekoliko vodećih funkcija pri Savezu baptista u SFRJ. Učestvovao je u radu teološke škole još i kao nastavnik u periodu 1954-1975. Danas živi u Nemačkoj.

I pored relativno kratkog perioda u kojem je bio predsednik škole, on je bio možda najvažnija ličnost za obnavljanje teološko-obrazovnog rada među baptistima, rada koga su započeli Dulić i Mor. U vremenu od 1947.g. i nadalje, u mislima vodeće braće se rodila ideja o otvaranju jedne biblijske teološke škole. Klem i Lehotski su češće izmenjivali misli o tome i u okružnicama vodećeg odbora denominacije, upućenih lokalnim zajednicama, komunicirali su sve veću potrebu za jednim seminarom koji bi prevazišao okvire do tada održavanih biblijskih tečajeva.⁵³ Tako je došlo osnivanja Baptističke teološke škole jesen 1954.g. u prvo vreme u Zagrebu. Usled pomanjkanja prostorija i drugih nepovoljnih uslova za rad, škola se 1955.g. seli u Daruvar⁵⁴ gde je zbog sličnih teškoća rešeno da se škola "konačno" (1957) preseli u Novi Sad.⁵⁵

Naredni Klemov iskaz tumačim kao njegovu viziju za misijski i teološko-obrazovni rad: "Mi smo pioniri i osećamo breme odgovornosti pred Bogom za ispunjenje duhovnih i materijalnih potreba naših zemljaka."⁵⁶ Potrebu za podizanjem novih misijskih radnika i programske ciljeve rada ove vodeće grupe opisao je na sledeći način,

"Čak i za vreme okupacije neki propovednici, među njima i neki mladi misijski radnici, sastajali su se i pravili planove za novi misijski rad posle oslobođenja. Kada se rat završio, sve je bilo spremno za

⁵² Vidi: Klem, Franjo (1999) *Meilensteine Meines Lebens*. (Autobiografski tekst u posedu Arhiva Saveza baptističkih crkva u Republici Hrvatskoj, Rijeka): str. 1-2. Takođe, upor.: Klem, Franjo (1972) *On i ostali šegrti*. Zagreb: Duhovna stvarnost, str. 254-255.

⁵³ Prema svedočenju A.Lehotskog (Lehotski, n.d.), oko sebe je okupljao sposobne ljude, spremne za akciju. Takođe, vidi sliku br.3 u "Dodatku D: Slike".

⁵⁴ Lehotski, n.d. Takođe, vidi sliku br. 4 u "Dodatku D: Slike".

⁵⁵ Lehotski, n.d.

⁵⁶ Franks, ed., 1952: 92. Tekst je na engleskom, prevod je moj. Izraz "mi" iz ovog iskaza može se protumačiti na sledeći način: 1. svoju viziju je podelio sa najbližim saradnicima, i 2. u svojim autobiografskim delima ("On i ostali šegrti"; "Persecuted, But Not Forsaken" i "Schupflöcher: Pastor Nicoli") Klem se pred domaćom i stranom javnošću služio pseudonimima i posebnim stilom izražavanja kako bi sakrio svoj identitet, ali ne i karakter službe. Ovo je bilo potrebno zato što je u to vreme rad baptističkih vođa bio pod prismotrom policije i pritiskom režima.

organizovanje novog Baptističkog saveza. Otklonjene su velike razlike koje su nekada ometale rad. Bio je izabran odbor koji će da predvodi program. U misiji, među propovednicima i pomagačima ima novih ljudi, uglavnom mladih, ali i starijih, koji sprovode misiju i organizaciju crkve u novom duhu napretka, koji, pored toga što je progresivan, čvrsto se drži osnova. Važan i neophodan korak za podupiranje i napredak misije jeste uvođenje pripremnih tečajeva za propovednike, buduće propovednike, učitelje Nedeljne škole i omladinske vođe. Ovi kursevi mogu da omogućće blagosloveni rad novih radnika i pomagača koje je misija je postavila na nekim područjima. Misijsko polje je veliko i široko. Neki propovednici su žrtvovali same sebe i svoje porodice na oltar misije. Broj propovednika i starešina je 15. Imamo veliku potrebu za novim [teološki obrazovanim] radnicima. Među ovim propovednicima samo trojica su završili teološke škole, jedan u Hamburgu, jedan u Budimpešti, a jedan delimično u Svetom Andriji u Austriji [St.Andrä].⁵⁷

Nakon pregledavanja raspoloživih izvora i na osnovu razgovora sa prof dr Rut Lehotski došao sam do zaključka da je Franjo Klem bio pravi vizionar, motorna snaga, bez čijeg zalaganja baptisti u Jugoslaviji, a i danas, u Srbiji, ne bi imali teološko-obrazovnu ustanovu.⁵⁸ Svojim neumornim zalaganjem je premostio jaz u teološkom obrazovanju, koji je nastao zbog Drugog svetskog rata. Razvoju škole je doprineo ne samo kao teolog i učitelj, nego je što je u savezu jugoslovenskih baptista, bremenitom unutrašnjim suprotnostima, širio svest o potrebi trajne teološko-obrazovne institucije.

Josip Horak

Dr. Josip Horak je takođe bio jedan od ključnih ličnosti za ponovno uspostavljanje jugo-baptističkog teološko-obrazovnog rada nakon Drugog svetskog rata. Tako značajnu ulogu možda ne bi mogao da odigra da nije "...diplomirao je pravo na Univerzitetu u Beogradu i doktorirao iz ekonomskih znanosti na Sveučilištu u Zagrebu."⁵⁹ Pored toga što je kao

57 Franks, ed., 1952: 91-92. Prevod sa engleskog je moj. Navedeni citati mogu da predstavljaju samo grubu skicu Klemovog rada i uloge u baptističkom pokretu bivše SFRJ. Materijali za temeljniju razradu ovih nekoliko paragrafa mogu da se nađu, naprimer, u: Knežević, 2001: 84-85; 102-103; Peterlin, 2000: 242-245; i Lehotski, ur., 1984: 8-9. Postoje indicije da Arhiv SBC u RH i još neki drugi privatni arhivi poseduju određene materijale koji bi mogli da bace dodatno svetlo na Klemov život i rad.

⁵⁸ Upor. Lehotski, ur., 1984: 5.

⁵⁹ Vidi: Lovrec, Branko, ur., (1988) *Blizu ti je riječ: Spomen zbornik uz 75. obljetnicu života Josipa Horaka*. Zagreb: Duhovna stvarnost.

pravnik i komercijalista radio u nekoliko privrednih organizacija, vrlo rano se uključio u rad baptističkih zajednica u Jugoslaviji.⁶⁰ Njegovo iskustvo i stručne kompetencije čine ga nezaobilaznim u donošenju i izvršavanju prve posleratne odluke o organizovanom teološkom obrazovanju.⁶¹ Obavljao je funkciju predsednika baptističkog seminara do preseljenja ove škole u Novi Sad. Bio je i deo prvog nastavničkog kadra ovog seminara (koji se sastojao od tri stalna nastavnika): predavao je Biblijsku geografiju i Arheologiju, Istoriju crkve i Apologetiku. Zajedno sa Klemom, Lehotskim, Pinterom i još nekolicinom vođa bio organizator novog početka baptističkog saveza, misije i teološko-obrazovne "...ustanove koja je jedina te vrste među svim protestantskim zajednicama u Jugoslaviji i na čitavom Balkanu."⁶² Horak je takođe bio propovednik Baptističke crkve u Zagrebu, druge najveće zajednice u tadašnjoj Jugoslaviji, a bio je stalni govornik na Trans World Radio, radio-programu koji je emisije na hrvatskom, i nekim drugim istočnoevropskim jezicima, emitovao iz Monte Karla. Kao predsednik Saveza baptističkih crkava u SFRJ 1967.g. organizovao je posetu poznatog američkog evangeliste Bili Grema (Billy Graham) Jugoslaviji i njegovog javnog nastupa u Zagrebu iste godine.⁶³ Horak je jedan od osnivača i dekan teološkog fakulteta "Matija Vlačić Ilirik" u Zagrebu, koji je osnovan 1976.godine.

Adolf Lehotski

Priča o prvom delu istorije baptističkog teološkog obrazovanja u Srbiji podudarna je sa pričom o životu i radu A.Lehotskog.⁶⁴ Prioriteti njegove službe, pored teološko-obrazovnog rada bili su na područjima misije, propovedništva, dušobrižničkog rada i izdavaštva. Potpuni prikaz njegovog mesta u istoriji baptizma u Jugoslaviji i Srbiji zahteva mnogo više prostora nego što ovaj rad dozvoljava, tako da ću ovde, na osnovu izvora sa

⁶⁰ Vidi pismo N. Williams R.Lehotski od 28.10.2003.

⁶¹ Vidi: Zapisnik izaslanika i misijnih radnika B.C.O. u N.R. Hrvatskoj, održane dne 29.-30.XI. 1946 u Zagrebu, Radićeva 30 (sada u Arhivu SBC RH).

⁶² Iz pisma F. Klema A. Lehotskom, (n.d., verovatno 1954-1962) "Baptisti u Jugoslaviji". Upor.: Lehotsky, 1959: 5. Takođe, vidi sliku br.5 u "Dodatku D: Slike".

⁶³ Vidi: McConnel, 1996: 151-152.

⁶⁴ Ortografija njegovog prezimena varirala je kako u ličnim dokumentima iz raznih perioda njegovog života, tako i u protokolima denominacije i raznim izdanjima u domaćoj i stranoj štampi (Lehotsky, Lehocky, Lehoczky...). Zato u naslovu navodim samo jednu verziju prezimena, prilagođenu pravopisu srpskog jezika.

kojima trenutno raspoložem, sažeto izneti način podatke koji su značajni za ovaj rad.⁶⁵

A. Lehotski je imao svoj prvi kontakt sa teološkim obrazovanjem na kursu za propovednike, održanom u februaru 1923.g. Iste godine novosadska baptistička zajednica šalje ga na školovanje na Baptistički propovednički seminar u Hamburgu. Po povratku sa školovanja, služio je kao propovednik u Crvenki i Novom Sadu. Takođe je u nekoliko navrata učestvovao u vođenju biblijskih kurseva u Bosni i Vojvodini.⁶⁶

Po izlasku iz KPD-a u Požarevcu 1947.g., novosadska baptistička crkva ga je odmah ponovo prihvatila za propovednika, a istovremeno je sa novim žarom prihvatio poziv Saveza baptističkih crkvenih opština u FNRJ (SBCO FNRJ) da učestvuje u obnovi baptističkog teološkog obrazovanja.⁶⁷ Iste godine ušao je u uži odbor SBCO FNRJ, za čijeg sekretara je izabran 1950.g., i na toj funkciji je ostao do 1962.g.⁶⁸ Već na početku rada "novog" seminara u Zagrebu bio je jedan od predavača, držao je časove iz "Obrazovanja naše ličnosti i karaktera".⁶⁹ Kada je 1957.g. zbog teških materijalnih uslova seminar iz Daruvara trebao da se preseli u Novi Sad, "...kao direktor škole sam trebao da vodim računa o jednoj zgradi koja bi bila zgodna za našu svrhu. Posle dužeg traganja, jedno vreme i sa Rev Hewett [predstavnik FMB SBC] uspelo je rešiti kupnju vile u Mičurinovoj 1 koja bi sa potrebnom adaptacijom unekoliko odgovarala svrhi."⁷⁰ Tada je (1957.g.) propovedničku službu u Novom Sadu predao Aleksandru Birvišu i izabran je za direktora Seminara.⁷¹ Kao predavaču, omiljeni predmet bio je

⁶⁵ Za više autobiografskih detalja o A. Lehotskom vidi moj rad "Životni put hrišćanskog vođe Adolfa Lehotskog" (Lehotski, 2001: 4). Vidi takođe sliku br.1 u "Dodatku D: Slike"

⁶⁶ Privatna foto-arhiva A.Lehotskog

⁶⁷ Vidi: Lehotski, 2001: 7. Takođe, "Još [od] 1946. godine ...radili su naši seminarski tečajevi, koji su trajali različito od 7-20 dana, uglavnom dva puta godišnje." (Klemov referat iz 1952.g. o potrebi Seminara) vidi: Lehotski, ur.: 1984: 8. Učešće A.Lehotskog na jednom od ovih tečajeva vidi se iz slike br. 3 u Dodatku D: Slike. A.Lehotsky u svojim autobiografskim beleškama tvrdi da je zajedno sa Klemom sastavljao okružnice o narastajućoj potrebi za Seminarom, ali ih je F.Klem kao sekretar Saveza potpisivao.

⁶⁸ Datiranje događaja iz njegovog života zbog hronične oskudice primarnih materijalnih izvora pomalo je problematično. Za potrebe ovog rada držao sam se zaključaka diskusije o datiranju službe A.Lehotskog između R.Kneževića, B.Bjelajca i R.Lehotski (e-mail, u periodu 19.02.2004-21.02.2004)

⁶⁹ Lehotski, ur.: 1984: 11.

⁷⁰ Lehotski, n.d., upor. Lehotski, 1959: 5.

⁷¹ Vidi sliku br.6 u "Dodatku D: Slike".

Homiletika. Na mestu direktora i predavača ostao je do penzionisanja god. 1971.

Svestan potrebe za stručnom teološkom literaturom, kao i za unapređenjem biblijskog propovedanja među laičkim propovednicima, zajedno sa S. Orčićem pokrenuo je časopis "Reč i delo". Taj časopis bio je zbirka teoloških članaka i homilija, uglavnom prevedenih sa nemačkog i engleskog, i izdavao se u periodu 1962-1974.⁷² U tome je bilo njegovo pionirsko delo na području izdavaštva teološke literature među jugo-baptistima.⁷³

Stjepan Orčić

Na poticaj Franje Klema Stipan se upisao u prvu generaciju polaznika baptističkog teološkog seminara u Zagrebu, koji se kasnije preselio u Daruvar. Studirao je paralelno i na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1960. preuzima dve dužnosti: postao je predavač na seminaru koji se 1957.g. preselio iz Daruvara u Novi Sad gde je prihvatio službu propovednika baptističke crkve. Svoje teološko obrazovanje je 1967-68 dopunio na Baptističkom teološkom seminaru u Rišlikonu (Rüschlikon) u Švajcarskoj, a istovremeno je bio voditelj Odbora za izgradnju baptističkog centra u Novom Sadu. Sastavni deo tog kompleksa bila je tadašnja nova zgrada baptističke teološke škole u kojoj je smešten današnji TF-NS. Bio je direktor BTŠ u periodu 1975-1986. Za vreme njegovog rada kao upravitelja ove ustanove, naročit naglasak u studiranju teologije stavljao se na psihologiju i filozofiju religije. Takođe, Orčić je verovatno najplodniji baptistički pisac teoloških dela namenjenih teološkim školama i propovednicima protestantsko-evanđeoskog usmerenja.⁷⁴ Takođe, za vreme njegove službe izdavačka delatnost BTŠ se razvila u posebnu izdavačku kuću, "Dobru vest".

Pionirsku ulogu Stjepana Orčića vidim u tome što je reformom iz perioda 1974-1975 po prvi put u istoriji baptističkog teološkog obrazovanja pokušao da redefiniše paradigmu teološkog obrazovanja, odnosno da

⁷² Vidi: Lehotski, 2001: 7.

⁷³ Drugo delo A. Lehotskog koje je važno za istoriju baptizma na ovim prostorima (i istoriju teološkog obrazovanja) jeste "baptizam u Jugoslaviji", dokument pisan pisačom mašinom (verovatno 1959.g.) Moguće je da je to prva sistematska istorija Baptista za period 1862-1959. Jedan primerak ovog rada postoji u Arhivu SBC u RH, na njemu su rukom dopisane beleške Dž.A.Mora, a fotokopiju sam dobio ljubaznošću g. R.Kneževića, Upravitelja navedenog Arhiva.

⁷⁴ Umesto daljeg nabiranja vrednih dostignuća ovog vođe, čitaoce svog rada upućujem na nekoliko prigodnih biografija S. Orčića u: Peterlin, ur., 2002: "Spomen zbornik: Stjepan Orčić".

teološko obrazovanje približi "običnim" vernicima. Evo kako je on opisao lokalni denominacijski kontekst svog vremena u kome je zamislio da sprovede svoju reformu:

"Ideja o novoj školi je da bude mnogo bliža narodu, našem naravno. Napustili smo koncepciju škole za propovednike a prihvaćamo ideju da postane škola za biblijsko-teološku izbirazbu. Razlog za ovu promenu je: U našoj zemlji je oko 3,000 članova naših crkava. Oko 1,000 pripada crkvama koje imaju propovednike, toliko i crkvama koje su protiv propovednika. Ostalih 1,000 je neopredeljeno. Praktički izlazi da imamo školu za 1,000 članova. Međutim, postoji interes za teološku i biblijsku naobrazbu. ...Škola bi morala da bude bliža stvarnim potrebama naše zemlje i naših crkava. Zato je prihvaćena ideja da se bolje razradi već postojeća ideja o dva dela škole - prve dve godine da budu izrazito praktične, a druge dve više teoretske. ... Postoji ideja da u prvom delu bude obaveznih i fakultativnih predmeta. Ti fakultativni predmeti su unekoliko priprema onima koji žele da produže. ... ali bez njih nije moguće upisati druge dve godine. ... na druge dve godine... Primaće se samo oni studenti koji su prve dve godine završili s odličnim ili vrlo dobrim rezultatom. Uopšte, u školu će se primati kandidati koji imaju završenu bilo kakvu školu posle osmogodišnje ... a u druge dve godine će se primati koji imaju gimnaziju, neku njoj ravnu školu ili studiraju. Škola će omogućiti i podupreti dvostruke studije - u školi i na fakultetu, ali verovatno samo onima s boljim uspehom. Možda bi bila moguća i večernja nastava za studente..."⁷⁵

Sa manjim ili većim varijacijama reforme teološkog obrazovanja ovog tipa, škola je pod različitim imenima nastavila da radi sve do danas.⁷⁶ Pod Orčićevim vodstvom pojavile su se barem još dve osobe čije su teološko-obrazovne aktivnosti imale određene odlike pionirskog rada. Zbog toga, Rut Lehotski i Džima Vilijamsa navodim bez obzira na to što oni nisu preuzeli ulogu direktora baptističke teološko-obrazovne ustanove.

Rut Lehotski

Rut Lehotski je diplomirala na Filozofskom fakultetu, katedra za nemački jezik i književnost (Novi Sad 1969-1973). Magistrirala je Versko

⁷⁵ Citirano iz pisma Stjepana Orčića Rut Lehotski od 09.09.1974.

⁷⁶ Iako na prvi pogled izgleda da je ova vizija bila preambiciozna (s obzirom na širi društveni i užu denominacioni kontekst), i da je prerano počela (s obzirom na porast procenta onih koji nisu završili BTŠ, odnosno smanjeni procenat koji su po diplomiranju ušli u propovedničku službu na području SFRJ, vidi Dodatak A), tom vizijom su saradničke (nepropovedničke) službe raznih profila u lokalnim crkvama dobile svoju punu afirmaciju, priznato im je pravo na teološko i stručno obrazovanje.

obrazovanje na Southwestern Theological Seminary (Fort Worth, TX, 1973-1975), a počasni doktorat je primila na MacMaster (Hamilton, Ontario, Kanada, maj 1998).⁷⁷ U periodu 1954-2003 samopregorno je služila kao administratorka, bibliotekarka, Sekretar i predavačica u baptističkoj teološko-obrazovnoj ustanovi. Vodila je brojne teološke seminare i omladinske kampove, a predavala je takođe i u inostranim teološkim školama. Prevela je preko 20 priručnika za teološko obrazovanje i 14 beletrističkih dela, a napisala je i 3 priručnika za studente teološke škole.

Njen pionirski rad je na području teološkog obrazovanja učitelja Nedeljnih škola i omladinskih vođa. Njena vizija se tiče brige za organizovani i smisleni obrazovni rad u crkvi. Smatra da taj rad nije bio shvatan ozbiljno i da je bio prepuštan nekompetentnim dobrovoljcima. Njenom zaslugom su predmeti, kao što su naprimer, Hrišćanska pedagogija i didaktika, Hrišćansko obrazovanje postali su ravnopravni i neizostavni delovi nastavnog plana i programa baptističke teološke škole u SFRJ i Srbiji.

Džim Vilijams (James Archie Williams)

Džimi Vilijams⁷⁸ i njegova supruga Nela (Nada) Horak Vilijams (kći J.Horaka) su 1976.g. dobili dozvolu jugoslovenskih vlasti za trajni boravak i rad u zemlji. Oni su posle Morovog odlaska 1941.g. bili prvi misionari američkih Južnih baptista kojima je pružena ta mogućnost.⁷⁹

“1979.g. započeo je program ETO - Ekstenzivnog teološkog obrazovanja..., koji je još 1977.g. osmislio Dr. James Archie Williams (1947-1980). Namjera je bila omogućiti teološko obrazovanje svim onim pastorima i kršćanskim radnicima koji se nisu mogli posvetiti punovremenom studiju, a planiralo se također izdavanje odgovarajućih teoloških priručnika.”⁸⁰

Radio je i na dinamičnom prevodu Novoga zaveta. Vilijamsova smrt u saobraćajnoj nesreći 1980.g. poremetila je koncepciju ETO programa, a iza njega je ostao nedovršeni prevod Jovanovog Evanđelja u rukopisu.

⁷⁷ Primedbe u vezi ortografije njenog prezimena su iste kao i u slučaju A.Lehotskog.

⁷⁸ Zašto stavljam ime “Džim, Džimi” (Jim, Jimmy), a ne “Džems Arčibald”? Po rečima njegovih najbližih saradnika, bio je nekonformista, pomalo i buntovnik u odnosu na svoje porodično i denominacijsko poreklo, neposredan i srdačan u ophođenju sa ljudima. Prihvatao je taj nadimak i insistirao da mu se obraćaju na taj način.

⁷⁹ Vidi: McConnell, 1996: 156.

⁸⁰ Knežević. 2001: 103.

Predavao je predmete sa, tada inovativnim, hermeneutičkim pristupom istoriji svetopisamskih predaja, kojima je želio da istakne Hristodogađaj koji povezuje Stari zavet, intertestamentalni period i Novi zavet. Uživao je u dugim teološkim raspravama s nadobudnim studentima. Posebnu pažnju posvećivao je izradi teoloških priručnika na principima programirane nastave za potrebe ETO programa. Njegova ljubav prema teologiji i evangelizaciji putem radija bila je prožeta njegovim originalnim idejama za pristup Evanđelja savremenom čoveku.⁸¹

Smatram da je Vilijams prokrčio put sistematskom proučavanju komunikacija u baptističkom teološkom obrazovanju bivše SFRJ.⁸² Bio je saradnik organizacije Trans World Radio i studente VBTŠ i druge saradnike je ohrabrivao da uzmu učešće u misijskom radu pomoću sredstava masovnih komunikacija. Svoju viziju za ovakav vid rada prenosio im je na sledeći način:

“Omladinska emisija SPEKTAR, dakle, želi smanjiti otpornost svojeg slušaateljstva na tri načina: (1) želi probuditi interes za kršćanstvo ... time što povezuje evanđelje sa svakodnevnim iskustvom slušaoca (aktualnost); (2) želi izgraditi pozitivan stav prema evanđelju ... time što ga okružuje i prijetnim okolnostima (ugodna atmosfera); i (3) želi osvestiti slušaoca o njegovoj potrebi za spasenje ... time što povezuje evanđelje sa problemima koje slušalac osjeća (svjesna potreba).”⁸³

Želimir Srnec

Ž. Srnec je svoju teološku naobrazbu započeo u jesen 1970.g. na Teološkom seminaru u Novom Sadu. U periodu 1979-1983 studirao je na Baptističkom teološkom seminaru u Rišlikonu u Švajcarskoj, gde je diplomirao na odseku novozavetne teologije. Učestvovao je u misijskom radu u Subotici i istočnoj Slavoniji. Bio je profesor Više baptističke teološke škole (VBTŠ) je od 1984.g. Radio je na pripremi nekoliko teoloških dela koje su se u periodu 1985-1991 pojavile u izdanju Dobre vesti.⁸⁴ U periodu 1986-1990 učestvovao je u radu vodstva Saveza baptista u Jugoslaviji, a 1987.g. je izabran za direktora VBTŠ.

Novom reformom teološkog obrazovanja pokrenuta je Jednogodišnja biblijska škola kao pripremna godina za one koje žele da se osposobe za veroučitelje, za rad u Nedeljnim školama ili da nastave studiranje na trogodišnjem Pastoralnom programu. Promena naziva škole u

⁸¹ Na osnovu pisma N.Vilijams T.Lehotskom od 13.02.2004.

⁸² U periodu 1974 i 1976-1979 živio je u Novom Sadu, a posle preseljenja u Zagreb do 1980.g. dolazio je u Novi Sad da bi održao predavanja.

⁸³ Vidi: Williams, 1979: 21.

⁸⁴ Izvod iz Pisma Ž.Srneca R.Lehotski poslatog 23.11.2003.

Biblijsko bogoslovski centar Logos (BBC Logos) iz 1993.g. "...otkriva vitalnost naše verničke svesti da odgovorimo novim izazovima i okolnostima koje čini Gospod kroz 'otvaranjem vrata za evanđelje' i u našim krajevima."⁸⁵ Nakon prestanka rada u školi, Srnc se posvetio socijalno-humanitarnom radu.

Period Sرنecove direktorske službe obeležen je velikim promenama na duhovnom i društveno-političkom planu i u novim okolnostima u Savezu BC, najpre u SFRJ, a zatim i u novonastalim baptističkim savezima u Srbiji i ostalim republikama bivše Jugoslavije. Ovde navodim iskaz bi se mogao smatrati Sرنecovom vizijom teološko-obrazovnog rada u Srbiji. Verujem da se nje držao u svojoj službi, ali da se njeno ostvarenje se počelo nazirati tek osnivanjem TF-NS:

Želimo da uradimo sve što je u našoj moći da nastavimo viziju utemeljivača našeg teološkog obrazovanja, zato što i danas postoji izvanredno velika potreba za obrazovanim crkvenom radnicima. Istovremeno, mi želimo da obučimo dobro obrazovane naslednike za budućnost... Cilj Seminara je da izgradi domaće hrišćanske radnike (propovednike, starešine, evangelizatore, odnosno, misionare) koji će biti u stanju da svom narodu iskomuniciraju otkupljenje kroz Isusa Hrista... Ne želimo da pripadnicima druge kulture namećemo društveno-etičke standarde jedne druge kulture. Mi ustvari želimo da im posređujemo istinu o Božjem delu otkupljenja koje je postigao Isus Hrist, koristeći slike i parabole koje su svojstvene njihovom kontekstu... Da bi smo postigli ovaj cilj, mi moramo da obrazujemo mlade ljude koji će biti u stanju da promisle svaki novi problem u svetlu Božjeg otkrivenja u Isusu Hristu i u skladu sa autoritetom Svetog pisma."⁸⁶

Aleksandar Birviš

Aleksandar Birviš je u Beogradu diplomirao teologiju na Bogoslovskom fakultetu SPC (1953) i orijentalistiku na Filološkom fakultetu (1961). Od 1948.g. propoveda u beogradskoj baptističkoj crkvi, a jedno vreme (1957) i u novosadskoj. Predavao je u Baptističkoj teološkoj školi (Zagreb, Daruvar i Novi Sad), zagrebačkom Biblijsko-teološkom institutu, osnovanom 1972, a preimenovanim u Evandeoski teološki fakultet, u Osijeku, gde je bio akademski dekan u periodu 1989-1991. Birviš je bio i jedan je od četvorice osnivača teološkog fakulteta "Matija Vlačić Ilirik" u Zagrebu.

⁸⁵ Materijal za prvu sednicu saveta BBC Logos od 19.06.1993.

⁸⁶ Sرنec, n.d. (verovatno 1991/1992) "Education with Commitment to His Mission in Multi Cultural and Ethnic Setting". Arhiv VBTŠ / TF-NS, Novi Sad. Izvorni dokument je na engleskom, a prevod je moj.

Pored posla u "Ilustrovanoj Politici" pisao je za brojne sekularne i crkvene časopise. Uradio je savremene prevode nekoliko knjiga Starog Zaveta i Novog Zaveta. Nosilac je počasnog doktorata na Teološkom fakultetu Gordon-Konvel u Južnom Hamiltonu (SAD, 1991).⁸⁷ Od 1992.g. predavao je na adventističkom Teološkom fakultetu u Beogradu, a od 1999.g. je i akademski dekan Teološkog fakulteta – Novi Sad.

Dimitrije Popadić

Na Skupštini Baptističke crkve u Jugoslaviji 27.02.2000.g. doneta je povelja o osnivanju Teološkog fakulteta – Novi Sad, baptističke teološko-obrazovne ustanove svehrišćanskog karaktera, a za prvog dekana izabran je Dimitrije Popadić. On je studirao na Filozofskom fakultetu (Jugoslovenski jezici i književnost) i Višoj školi za organizaciju rada. Teologiju je diplomirao... na Biblijsko-teološkom institutu u Zagrebu, a interkulturalne nauke magistrirao i doktorirao na Fuller teološkom univerzitetu u Pasadeni, Kalifornija. U periodu 1987-1999 zajedno sa porodicom boravio je u Skoplju gde je otpočeo i rukovodio Evanđeoskom crkvom i Makedonskom misijom za Balkan, izdavačkom kućom "Hristijanska knjiga" i bio sekretar Odbora Biblijskog društva.

Od 1999.g. saosnivač je i dekan Teološkog fakulteta – Novi Sad. Napisao je Statut TF-NS, Nastavni plan i osmislio je više projekata vezanih za renoviranje zgrade Fakulteta, i za regrutovanje osoblja, studenata i profesora. Pokretač je i urednik *Teološkog časopisa*.

Nastavni plan TF-NS ima šest programa: pragmatikat, kolegijat, skolastikat, magistrat, doktorat primenjene teologije i doktorat filozofsko-teoloških studija. U sledećim rečima D.Popadića, koje je izrekao u govoru prilikom otvaranja TF-NS-a, nalazim njegovo viđenje rada i budućnosti protestantsko-evanđeoskog teološkog obrazovanja u Srbiji:

"Teološki fakultet – Novi Sad vidim kao integraciju akademskog, duhovnog i praktičnog, jer verujem da samo spoj naučno-istraživačkog rada, izgradnje karaktera i praktičnog osposobljavanja i usmeravanja studenata ima svoju opravdanost i budućnost... Molim vas, podržite nas u svojim molitvama i svojim delom, da na jedan biblijski-skladan način što uspešnije možemo objediniti akademsko, duhovno i praktično."⁸⁸

TF-NS trenutno okuplja preko 230 studenata iz dvadeset i dve hrišćanske denominacije, od kojih su trećina baptisti.

⁸⁷ Vidi (korice): Dane Vidović ur., (n.d.) *Sagledavanja, Aleksandar Birviš*. Beograd: Alfa i Omega.

⁸⁸ Popadić, 2001: 67,68.

UMESTO ZAKLJUČKA

Počeci baptizma na tlu Srbije vezani su za laički pokret bogonadahnutih ljudi koji su širili evanđelje, a ne toliko baptističku tradiciju, sa željom da i drugi dožive spasenje po Isusu Hristu. I kao svaki rast uopšte, tako je i rast baptizma povezan sa bolom, naponima i obeležjima svojstvenim ljudskom rodu. Bog u svojoj blagodati ipak koristi sve to da bi nosioci njegovog rada sazrevali i proširivali svoje vidike i da bi izdržali jedinstvo u različitosti. Svakako, “pomažu” i “starija braća” sa kojima su se uspostavljale veze u procesu rasta od pokreta do denominacije, i kasnije, do crkve. No, ponekad, ne poznavajući istorijski kontekst i etničke i kulturološke specifičnosti našeg čoveka, oni su jugo-baptističkom identitetu nakalemili svoju kulturu, koja se ponekad pokazala neprimerenom. Ali, pošto je istorija Crkve, a time i Baptističke crkve u Srbiji kao nerazdvojnog dela te Crkve, Božja istorija, njegova milost donosi lek i izlečenje na svestranu korist i rast. Bratska pomoć iz inostranstva je ipak na neki način pospešila nastajanje svesti o potrebi teološkog obrazovanja kod naših jugo-baptista.

Nadalje, Sveto Pismo nam nedvosmisleno svedoči da narod propada tamo gde nema vizije. (Vidi: Priče 29:18). Istorija misije i teološko-obrazovnog rada među baptistima u Srbiji je priča o jasnoći vizije hrišćanskih vođa i efikasnosti sprovođenja Velikog misijskog naloga našega Gospoda u delo (Mt 28:18-20. Vidi takođe i paralelne odlomke, Mk. 16:14-20; Lk. 24:44-49 i Jn. 20:21). Kada kažem “vizija”, ne mislim toliko na mistično iskustvo, već na jasan uvid u stanje stvari i jasno poimanje koraka koji treba da se preduzmu. Jedna takva vizija, za koju verujem da su navedene vođe imali, mogla bi se ovako izreći: do duhovnog probuđenja i napretka Crkve najbrže se stiže pomoću obrazovanih propovednika koji u sili Duha jasno i kontekstualizovano komuniciraju Reč Božju.⁸⁹ Iako je taj “najkraći put” dug i mukotrpan i sporo se savlađuje, verujem da je ostvariv.

⁸⁹ Gospod podiže radnike “za rad u vinogradu”, ali kako da lokalna Crkva prepozna i podupre Božje delo u nekom ako nije ispravno podučena? Kako da radnika (propovednika, misionara, učitelja, saradnika...) školuje, zaposli i izdržava ako iz Svetog pisma nije podučena da je to svetopisamski ispravno? Iako se svake nedelje u jednoj baptističkoj crkvi u Srbiji čuju (u proseku) tri propovedi, kakvog su kvaliteta te poruke? Da li je posustajanje misije pokazatelj kvaliteta propovedi? Narod Božji je gladan i žedan iako ispovedamo da je Sveto pismo izvor svake pouke i ohrabrenja. Kada jedan propovednik (bio on teološki obrazovan ili ne) konačno i postane deo jedne zanemarene zajednice, pred njim je dugotrajan i nezahvalan proces prevaspitavanja (ko koga zapravo prevaspitava?) Ako nije pomazan Duhom, njegova služba postaje teret i sebi i drugima.

Inventar unutrašnjih suprotnosti u baptističkom pokretu država bivše Jugoslavije je velik. Dugo bi smo mogli da nabrajamo prepreke na putu baptista u Srbiji ka probuđenju. Nažalost, još i danas ima onih koji smataju da je bogoslovsko obrazovanje zapravo gubljenje vremena.⁹⁰

Pregledi kretanja studenata (Vidi Dodatke A, B, kao i Letopis na kraju ovog broja *Teološkog časopisa*) ipak pokazuju da se ta vizija, kao baklja ili štafeta, prenosila sa jednog vođe teološkog obrazovanja na drugog i da je dala rezultate, koliko god da su simbolični. Međutim, još uvek ostaje neodgovoreno pitanje zašto jedna denominacija drži teološku školu ako ne vidi potrebu ili nije u mogućnosti da unutar redova svoje denominacije angažuje njene diplomce? Koga protestantsko-evangeoski hrišćani zapravo šalju na studiranje teologije? Zašto pripadnici same denominacije pod čijim okriljem ova škola radi imaju manje koristi od diplomaca baptističke škole od ostalih evangeoskih crkava i van-crkvenih organizacija? Takođe, za relativno veliki procenat polaznika koji su odustali od studiranja teologije, pa i od hrišćanske službe, ne može se odgovornost svaliti samo na teološku školu.

Analiza konteksta pokazala je da se ne smeju zanemariti ni faktori društvenog, ali i unutarcrkvenog života. Kvalitet i snaga jedne teološke škole je u direktnoj proporciji sa kvalitetom crkve/denominacije pod čijim okriljem radi škola. U ovom smislu treba razumeti činjenicu da je 1999.g. na čelo baptističke teološko-obrazovne institucije postavljena osoba koja ne potiče iz baptističke pozadine.⁹¹

Orijentaciono gledajući, promene u baptističkoj podkulturi počele su ipak da se dešavaju u domenu "kognitivne dimenzije", dakle, i to od spolja prema iznutra,⁹² zahvaljujući pojavi, radu i opstanku teološko-obrazovne institucije čijom sam se istorijom ovde bavio. Međutim, za

⁹⁰ Upor. sa zapažanjima Dž.A.Mora u: McConnell, 196:127. Nadalje, malo više detalja o unutrašnjim suprotnostima bivšeg Saveza baptista u Jugoslaviji, koje su se jednim delom prenele i u novonastale baptističke nacionalne saveze, vidi u: Knežević, 2001: 79-80; 114-116 i Glasnik 5/1990, str. 11.

⁹¹ Ipak, ne smeju se smetnuti sa uma ni trenutni trendovi u savremenom evangeoskom hrišćanstvu – između ostalog i tendencije ka smanjenju razlika i građenju mostova između denominacija.

⁹² Analizirajući kulturu i dinamiku kulturnih promena, Popadić je primetio da se kognitivna dimenzija kulture odnosi na način razmišljanja, sklonosti i modele logičkih procesa razmišljanja i zaključivanja pripadnika jedne kulture. Iako kultura ima tendenciju inercije i samoočuvanja, ona je primorana na promenu zato što mora da reaguje na nove ideje ili materijalne proizvode. I zato, promene u kulturi nastaju najpre u spomenutoj dimenziji. Opiranje jugo-baptista promenama na polju teološko-obrazovnog rada je očekivano u kontekstu odanosti laičkim korenima ove podkulture u Srbiji. Upor.: Popadić, 2002: 32-33 i 77-88.

neophodnu promenu u smislu stalne reformacije, za koju se kao protestantsko-evanđeoski hrišćani izjašnjavamo, potreban je duhovni preporod, probuđenje,⁹³ nešto mnogo više od reforme nastavnog plana i programa ili nove promene imena škole.⁹⁴ Neophodan je svestan i savestan rad na nastavku teološkog obrazovanja. Verujem da će to dovesti i do kreativnijeg suočavanja sa preprekama i do novih početaka misijskog rada u Srbiji, i šire.

⁹³ Mislim da je na ovom mestu umesan citat Dž.A.Mora iz njegovog pisma Dž.Sadleru (G.W.Sadler) u martu 1952: "Potrebno nam je nepatvoreno probuđenje." Vidi: McConnell, 1996: 145.

⁹⁴ "...obrazovanje i verski odgoj je podležan stalnim reformama, t.j. nenasilnim promenama sistema u cilju postizavanja što kvalitetnijih duhovnih procesa unutar samog pokreta. Bez duhovno pismenih pokret prerasta u instituciju, gde su nasleđene vrednosti ono što određuje budućnost. Ima li pokret duhovno živih i bogoslovski pismenih ima i budućnost, nema li nema ni budućnost.... Ukoliko versko bogoslovsko obrazovanje duhovno preobražava služitelje Reči, starešine, đakone ima nade za duhovnu probudu i među pastvom." Citat je iz pisma Ž.Srneca T.Lehotskom od 12.02.2004.

DODATAK A: PREGLED KRETANJA STUDENATA BTŠ U PERIODU 1954-1985. GODINE.

godina	upisanih			završili				prekinuli	Punove- meni misijski radnici	saradnici	ostali	Dalje studiranje	primedbe
	ukupno	muški	žen- ski	1	2	3	4						
1954	11	11	-				9	2	9		2	1	
1955	3	3	-				3		3				
1957	15	6	9	4	2	3	5	1	6	3	6		
1958	6	2	4	3	1	1	1		3	2	1		
1959	5	4	1	3			2	1	2	2	1	1	
1960	5	5					5		3	2			
1961	3	3		1		1	1			2		1	
1963	2		2		2					1	1		
1964	3	2	1		2	1			2	1			
1965	3	3		1		2			2	1			
1966	5	4	1	1	2		2		3			2	
1967	2	1	1	1							1	1	
1968	6	4	2	1		3	2		2	2	2		
1970	5	5				1	4		4	1		2	
1973	7	1	6	2	5					5	2	1	
Reforma				srednja		viša		sred	viša				
1975	9	6	3	2		3		3	1	1	3	4	2
1976	10	5	5	1		3		5	1	1	4	5	1
1977	4	4		1		1		2		1	2		1
1978	6	4	2	1				4	1	1	4	1	
1979	6	4	2	1		1		4			3	3	
1980	6	2	4	2				3	1	1	2	2	1
1981	11	5	5	3				8			6	5	
1982	4	2	2					3					
1983	15	9	6	3		2							5 odslužali srednju – dipl.
1984	3		3										
1985	6	5	1										

Izvor: lični arhiv prof dr Rut Lehotski.

DODATAK B: PREGLED KRETANJA STUDENATA VBTŠ / BBC “LOGOS” U PERIODU 1986-1997. GODINE

Izvod iz E-mail poruke prof dr Rut Lehotski prof mr Branku Bjelajcu od 30. januara 2004. g.:

“From: Lehotsky <famlehyu@eunet.yu>

To: Branko Bjelajac <bjelajac@3dnet.co.yu>

Date: Saturday, January 31, 2004, 9:26:45 AM

Subject: Pregled kretanja studenata u BTS u periodu 1954-1985

Novi Sad, 30. Januar, 2004

Dragi brate Bjelajac,

Evo, obećanih statističkih podataka koliko mi je bilo dostupno:

... Generaciju u školskoj 86/87 godini čine 4 studenta (3m, 1ž). Jedan je završio Višu teološku školu

... Izvodi iz pregleda o kretanju studenata, Direktor: Želimir Srnec, 10. Januara, 1998

Crtice iz rada BBC- "LOGOS"-a od 1987-1997-god

... STATISTIKA

U oeriodu of 1987-1997.god. BBC "LOGOS" pastoralni smer su pohađala 32 studenta (bez Jednogodišnje biblijske škole)

Od njih 32, 16 dolaze iz baptističkih crkvi, ostali iz drugih evanđeoskih crkvi.

U MISIJU je uključeno 12+4. Od toga su 10 punovremeni misijski radnici, 6 su saradnici u crkvi.

Od 32 upisanih, samo je 7 diplomiralo, a još toliki broj ozbiljno radi na dovršenju

pismenom-diplomskom radu..."

DODATAK D: SLIKE

Izvor slika: privatni arhiv prof dr Rut Lehotski i Adolfa Lehotskog.

Slika 1:
PROPOVEDNIČKI KURS U NOVOM SADU SA NIKOLOM DULIĆEM.
Februar 1923, A.Lehotski leži sa desne strane (ispred Dulića)

Slika 2:
UČESNICI BIBLIJSKOG TEČAJA U BEOGRADU
proleće [februar] 1940.godine.

S leva na desno: 1. Adolf Lehotsky; Vaclav i Vilma Zboril; ?; Pauline i John A.Moore; Ljudevit Drobny. 2. Jekić; Vezmar; V.Srnec i A.Novak (Mačkovec); Čanji (Šid). 3. M.Madar; ? ? ? ?; J.Černy. 4. M.Vika; ?; Z.Ranković; A.Srnka/Gložan. Beleške napravili: A. i R. Lehotsky.

Slika 3:

UČESNICI PROPOVEDNIČKOG TEČAJA N.S. 18.03.1949.
S leva na desno stoje: Kalla, Dominić, Širac, Sudar i Dobutović, sede:
Lehotski, Pinter i Klem.

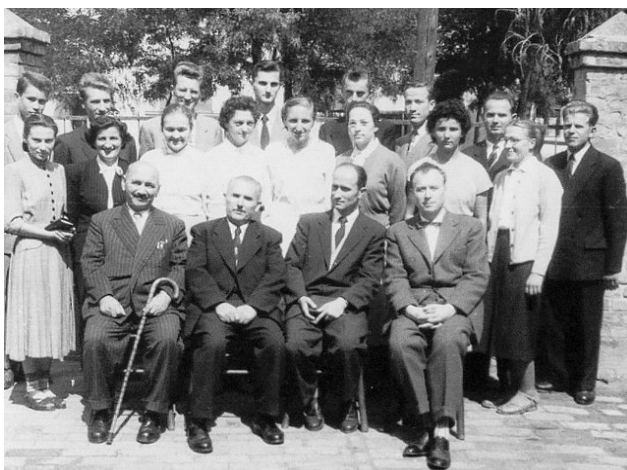
Slika 4:

DARUVAR 1955.

Slika 5:
PRVI STUDENTI BAPTISTIČKOG SEMINARA SA SVOJIM
PROFESORIMA, Zagreb, 1954.

Sede s leva na desno: J.Horak, S.Pinter, A.Lehotski, F.Klem.

Slika 6:
STUDENTI I PROFESORI BTŠ ZAJEDNO SA PROPOVEDNIKOM I
OMLADINOM BAPTISTIČKE CRKVE. N.S. 1957.
Stoje: studenti BTŠ i omladinci BCNS. Sede: V.Korošec (nastavnik iz
Ljubljane); A.Lehotski; F.Klem; A.Birviš, (propovednik i nastavnik).

Slika 7:

NASTAVNO VEĆE VBTŠ, ŠKOLSKA GODINA 1987/88

Rut Lehotski, Nada Vilijams, Estera Nađajtai, Želimir Srnc, Đuka Balaj, Ondrej Franka, Stjepan Orčić.

Slika 8:

PROFESORI I DIPLOMCI BBC LOGOS, JUN 1998.

1. red, s leva na desno: R. Lehotski, A. Birviš, Done Velešanov, Dragan Mitrovčan, Ivan Vajdl, Darko Vika. Ž. Srnc. 2. red: Dž. Karden, Mozor Marinike, Janko Šteković, Ž. Đorđević, Darko Nikolić.

Slika 9:
PRVA GENERACIJA REDOVNIH STUDENATA TF-NS, PRIMALACA
DIPLOME PRAGMATIKATA (1.GODINE) SA DEKANIMA BIRVIŠEM
I POPADIĆEM. Novi Sad, 2001.

Slika 10:
PRIMAOCI DIPLOMA PRAGMATIKATA, KOLEGIJATA I
SKOLASTIKATA SA SVOJIM PROFESORIMA
(T.Vojnović, D.Popadić, A.Birviš i B.Bjelajac.) Novi Sad, 2002.

CITIRANA DELA

- Angelov, Theo
2000 The Baptist Movement On The Balkan Peninsula.
Internet prezentacija:
<http://www.ibts.cz/academics/lectures/BaptMovement.pdf>
- Bjelajac, Branko
2001 Protestants and Evangelicals in Serbia Until 1945.
Beograd: Branko Bjelajac.
- Dorđević, Žarko, ur.
1997 “Dovde nas je Gospod doveo”: 1975-1997. Novi Sad:
Hrišćanska baptistička crkva.
- Florovski, Georgije
1995 “Nedoumice istoričara hrišćanstva” iz Hrišćanstva i
kulture. Beograd: Logos-Ortodos, str. 47-83.
- Hopper, John David
1977 A History of Baptists in Yugoslavia. Forth Worth, Texas,
USA: Southwestern Baptist Theological Seminary.
- John David Hopper i Stephen Orčić
1982 “Yugoslavia (The Baptist Union of Yugoslavia)” iz Keith
Parker ed., Baptists in Europe: History and Confessions of
Faith. Nashville, Tennessee, USA: Broadman Press.
- Klem, Franjo
1952 “XIX: Yugoslavia.” iz European Baptists Today, 2nd
revised and enlarged edition. Compiled by J.D. Franks.
Rüschlikon: Baptist Theological Seminary.
- Knežević, Ruben
2001 Pregled povijesti baptizma na hrvatskom prostoru:
Priručnik za interaktivnu poduku u vjeri. Zagreb,
Hrvatska: Savez Baptističkih crkava u Republici
Hrvatskoj, Baptistički institut.

- Lehotsky, Adolf
1959 baptizam u Jugoslaviji. (Dokument napisan na pisaćoj mašini za potrebe Dž.A. Mora).
- Lehotsky, Adolf
n.d. Autobiografske beleške (rukopisi iz perioda 1980-1987).
- Lehotsky, Rut
1984 BTŠ, Bilten za studente br. 5, školska 1983/84. Novi Sad: Baptistička teološka škola.
- Lehotsky Rut, et.al.
1984 Intervjui sa članovima Baptističke crkve Novi Sad. Novi Sad: Arhiv VBTŠ.
- Lehotski, Teofil
2001 Životni put hrišćanskog vođe Adolfa Lehotskog. Novi Sad: Teološki fakultet – Novi Sad.
- McConnell, Tandy
1996 Indigenous Baptists and Foreign Missionaries: Baptist Communities in Romania, Hungary and Yugoslavia 1872-1980. SC, USA: University of Southern Carolina.
- Moore, John Allen
1951 “Yugoslavia” iz Europe-Whither Bound? Nan F. Weeks, ed. Nashville, TN, USA: Broadman Press.
- Moore, John Allen
1958 “Yugoslavia...” iz Encyclopedia of Southern Baptists, vol #2 Ker-Yu. Nashville, TN, USA: Broadman Press.
- Peterlin, Davor
2000 “Theological Education Among Croatian Baptists to 2000: A socio-historical survey” iz The Baptist Quarterly, Volume 38 (January 2000, Vol XXXVIII, no.5)
- Popadić Dimitrije
2001 “Integracija akademskog, duhovnog i praktičnog” iz Popadić i Bjelajac, ur., Teološkog časopisa. Broj 1. Novi Sad: Teološki fakultet – Novi Sad.

Popadić, Dimitrije

2002 Svetosavski primer kontekstualizacije evanđelja. Novi
Sad: MBM-Plas.

Torbet, Robert G.

1963 “The Baptist Witness In Europe” iz A History Of The
Baptists. Philadelphia, Judson Press, (treće izdanje).

Williams, James A.

1979 Redakcijska filozofija omladinske emisije “Spektar”.
Zagreb / Novi Sad: Arhiv VBTŠ / TF-NS.

Dr Aleksandar Birviš **MESTO PRAKTIČNE TEOLOGIJE** **U SKLOPU TEOLOŠKIH ZNANJA¹**

Približavamo se vremenu kad "vremena više neće biti" (Otk 10:6). Promene su mnoge i brze, katkad primetne a katkad neprimetne. One su zahvatile i teologiju - zašto da ne? - pogotovu onaj njen deo koji je pod neposrednim uticajem Svetog Duha s višnje strane i svakodnevnog života s "ove" strane.

Praktična teologija - za i protiv

Izraz praktična teologija nije najsrećnije odabran. Prvo, svaka disciplina je onoliko praktična koliko su vešti da se njom svakodnevno služe oni koji je sprovode u život. Drugo, ako postoji praktična teologija, onda postoji i teologija koja nije praktična, što bi značilo da postoje delovi teologije (ili bar teolozi) okrenuti nekoj stvarnosti van svakodnevice, a takva stvarnost za samu teologiju, naročito hrišćansku, ne dolazi u obzir. Treće, razvojem pojedinih specijalizacija u praktičnoj teologiji, sve više se uzima iz drugih struka i nauka. S razlogom se postavlja pitanje: da li je praktična teologija već u prvoj četvrtini dvadesetog stoljeća prestala biti teologijom? Četvrto, i sami stručnjaci za praktičnu teologiju sve više dolaze iz redova ne-teologa i kao takvi oni se najčešće ne obaziru na delatnost živog Boga, odnosno: njih manje zanima vera, još manje veroispovedanje, a svoje stručno učešće provode nezavisno od veroispovedne zajednice, pa i od svoje lične vere. Peto, veći deo delatnosti iz praktične teologije već krajem devetnaestog stoleća nije pominjao spasenje niti je bio u tom smislu ustanovljen i uobličen.

Da li su ovo razlozi da se praktična teologija izostavi iz teoloških znanja? Što pokazuje smisljeno ispitivanje prethodnih stavova?

Prvo: merila praktičnosti u teologiji zavise od drugih faktora i drugih relacija. Na pr. u materijanoj sferi praktično je usporedno s profitabilnim. Već u oblasti emocija taj odnos je drugačiji: žrtvovanje se ne smatra gubitkom. Kad je reč o duhovnosti - a religija počiva na njoj – onda je taj odnos temeljno izmenjen.

Drugi prigovor je podstakao mnoge teologe da umesto termina *praktična teologija* koriste termin primenjena teologija. Nema nepraktične

¹ Prilog je preuzet iz: Davorin Peterlin, ur., Spomen zbornik: Stjepan Orčić, 2002, Novi Sad: MBM Plas, str., 62-75.

teologije. Postoji niz postupaka koji pomažu da se ostale oblastiologije (biblikum, historikum i teoretikum odn. sistematikum) primene u svakodnevnom životu zajednice i pojedinca. Lično smatram da je naziv *primenjenaologija* bolji i radije ga upotrebljavam.

Treći prigovor o pozajmicama je samo postao očitiji u dvadesetom stoleću. Preplitanja među disciplinama je bilo i ranije. Uzimam za primer pravne nauke. U početku su hrišćani imali moral, a legal se zajmio iz okoline: najpre (i najviše) od Jevreja, zatim (vrlo malo) od bliskoistočne pravne baštine, pa onda od Grčke i Rimskog Carstva. U hrišćanskim zemljama se po pravilu više ne proučava biblijsko pravo, ali se bez rimskog prava ne može. Preplitanja se, dakle, ne treba bojati. Potreban je oprez, ali – gde on nije potreban? Praktičnaologija nije prestala bitiologijom; ona se jednostavno okrenula naraslim i umnoženim potrebama.

Četvrto: stručnjaci iz redova neteologa - stara opasnost ili nova prilika? Zašto bi istina iz neke druge discipline bila opasna? Opasni su laž, prevara, nepoštenje, zloupotrebe i sl., a istinu treba prihvatiti, "ma s koje strane dolazila" (kako to rekoše rabini).

Peti prigovor je što stručnjaci iz praktičneologije ne pominju spasenje. Nije tu kriva praktičnaologija, nego praksa pojedinih veroispovednih zajednica, odnosno ljudi na terenu. Koliko je polemika i loše politike u propovedima tokom bogoslužjenja? Tu je odgovornost na ličnostima koje postavljaju sveštenike i upravljaju njima, a ne na fakultetima.

Sadržina i granice praktičneologije

Praktična odn., primenjenaologija ima svoje mesto u vencu teoloških znanosti. Sve oblastiologije, pa i njine pomoćne discipline, imaju svoju primenu. Pokušaću da ove primene razradim na osnovu iskustva i literature. Nadam se da će svaka oblast biti prikazana u razuđenosti same prakse.

Religija je nošena sveobuhvatnom svešču. Opasno je ako ta svest postane svenametljiva, t.j. ako od totalne postane totalitarna. Praktičnaologija je na udaru te opasnosti: ona nastoji da obuhvati, a da se ne nametne, zato što nametnuta vera i nije vera.

Da li je to jedno od ograničenja praktičneologije? Ograničenja se uglavnom odnose na pastoralnu praksu: pokajanje i obraćenje obuhvataju celog čoveka, opasno je ako ih neko nekome nameće. Duhovni pastir koji se dostojno izbori za nenametljivost stiće ugled iako je, možda, manje obdaren i oskudno obrazovan.

Primer takve pastoralne uravnoteženosti bio je i preminuli brat pastor i profesor Stj. Orčić. Mnoge mu je nevolje valjalo prevladati. Jedna

od ozbiljnijih bila je jednostranost (da ne kažem: zadrtnost) pojedinaca, obično u vezi s pojavama daleko do spasenja, ali dovoljno nedoličnih da odvrate od Hrista. Ako se tome doda i svenametljivi politički režim sa stalnom podozriivošću i većim uhodama, onda se mora čestitati čoveku koji je dobre četiri decenije uspevao da ne podleigne nametanju niti da sam postane nametljiv.

Inače pripadam školi koja sva iskustva praktične teologije razvrstava na tri svežnja:

bogosluženje (leitourgia),

učiteljstvo (didaskalia) i

ispomaganje (diakonia).

Slobodan sam da u sklopu s takvim razvrstavanjem izložim primenu ključnih teoloških oblasti i dostignuća.

Primenljivost biblijske teologije

U pogledu bogoslužjenja Sveto pismo se primenjuje u dva osnovna pravca:

- uobličavanje bogoslužjenja prema biblijskim modelima;
- osnova za molitvu i propovedanje.

U uobličavanju bogoslužjenja se da brzo uočiti koliko je odstupanja od biblijskih radnji, mesta, obrednih izvršilaca i kalendarskih vremena nastalo tokom vekova. Razume se, izazovi vremena su učinili svoje, ali veći deo odstupanja je rezultat podleganja svetovnosti koja nije priličila i ne priliči narodu Božijem.

Odstupanja ne uviđaju samo teolozi. Jedan manje poznati beogradski književnik i upravnik Narodnog pozorišta, Milorad Popović Šapčanin (1842-1895), o kome se govorilo kao o "jednom retko pobožnom čoveku i prijatelju crkve", napisao je svečani igrokaz "Zadužbina" (Novi Sad, 1893). Tamo je dao jedan lik, pustinjaka, putujućeg bogumilskog propovednika koji - između ostalog - govori i ovo:

"... .."

Pa šta li tražim ovde, što li potegoh sa Raške?

Al' šta ću, poziv je moj: da trebam duha omaške.

Našto će ova crkva? Oj' samo tama na oči;

Na takvu se zabludu uzalud blago rastoči!

Na ovo doba očajno, na ovi dan zlopatni

pusta šta će kurbeta, krstovi šta će odvratni?

"... .."

Stoj, mladiću, ja ne pijem vina;

Žeđ vam gasim vodom sa studenca,

Al' najviše reč me Božja drži;

O njoj živim i krepak sam vazda.

... ..

*Ja sam slovo Božje što putuje;
Propovednik, koji nema grada.*

... ..

*Pošto li je to carevo blago,
Kad se 'vako nemilice harči!
Šta će vama crkve, manastiri,
Šta popovi, šta li svetitelji?
Svaki za se nek' se Bogu moli,
Svako mesto Božija je crkva,
Gde god staneš moliti se možeš.
Pa ta zvona, pa železne zvečke,
Pa klepala ... O hvala ti, Bože,
Kad me spase od zablude takve."*

U vezi s pokrenutom temom uočljivo je da je samo jedan ideal, biblijska jednostavnost, dovoljan kao dokaz da je pred praktičnom teologijom mnogo zadataka. Svesno i promišljeno primenjivanje biblijskih načela je prenebregnuto u mnogim vidovima, a nova pojednostavljenja su nužna i zahtevaju više teološke znastvenosti nego što je to bilo na izlasku iz srednjeg veka u doba Husa i Lutera.

Što važi za zgrade i mesta, važi i za obrede i za nosioce obreda. U duhu Svetog pisma obredi se pojednostavljaju. Oni nisu sami sebi svrha. Tamo gde se teologija studira - a ne samo uči - nailazi se na napuštanje sinagogalne izravnosti i skromnosti, što nije uvek bilo od koristi za crkvu. Umesto primene biblijski jasnih obreda, tokom vremena je sve više podržavan i komplikovan carigradski dvorski ceremonijal. Na Zapadu su stručnjaci za praktičnu teologiju od sredine prošlog stoleća temeljito i pažljivo pojednostavili svoje rituale kako u skladu s novozavetnim ukusom tako i za zadovoljenje mesnih bogoslužbenih, estetskih i duhovnih potreba.

Od 1450. godine do danas Biblija je sve obilatije primenjivana u ličnoj pobožnosti. Isihasti na Istoku (Grigorije Palama) i "Devotio moderna" na Zapadu (Toma Kempinski) su ilustrativni primeri prodora Svetog pisma u molitvenu posvećenost pojedinaca i manjih grupa (na pr. manastirskih obitelji, brakova i porodica).

Mišljenja sam da bi praktična teologija trebalo da vrlo mnogo uradi u oblasti namenskih molitava. Neke od postojećih molitava tog kova su nebiblijske, a neke su i nemoralne (blagosiljanje naoružanja i ratnih dejstava i sl.). Doduše, ovde bi morala da prethodi primena etike, ali i ta etika bi morala da bude novozavetna.

Nasuprot namenskim molitvama, evangelizacija je oblast gde se nikad nije radilo bez Svetog pisma. Greška je u poimanju same evangelizacije: ona nije oblik bogoslužjenja, ona je život crkve. Kao što čovek živi da bi podigao potomstvo, tako verska zajednica živi da bi zadobila nove duše. Razumljivo je stoga da gde se radilo na evangelizaciji, tamo se primenjivalo Sveto pismo.

Učiteljska delatnost crkve je delom u službi evangelizacije. Ni tu se ne može izostavljati poznavanje Svetog pisma. Sveto pismo neposredno doprinosi utvrđivanju u veri i osetljivosti na istinitost, poštenje, vernost i druge vrednosti. Ovaj deo učiteljske službe je dodatak evangelizaciji. Namenjen je pretežno ljudima izvan crkve. Oni su obično spremni da pristupe zajednici vernih ili su joj već pristupili, ali ih je potrebno poučiti u dva smera:

a) odbacivanje predrasuda, predanja, verovanja i znanja nespojivih s praksom i teorijom zajednice kojoj se pristupa;

b) temeljna, nova znanja i praksa u kojima se upoznaje zajednica verujućih istomišljenika.

U oba ova smera primena Biblije je primarna i nesporna, ali se dovoljno ne neguje. Praktična teologija ne sme da zanemari biblijske preporuke i sadržaje, bez obzira na usluge što ih u ovakvim situacijama nude apologetika i sistematika.

Ovo se lako da uvideti kod jednogodišnjih biblijskih kurseva, što se obično nazivaju biblijskim školama. Tamo se primena Biblije uči u oblasti propovedanja i - ponegde - u radu s decom. Utvrđivanje u veri se prepušta pojedinačnim inicijativama, što ponegde sasvim izostaje. Tako se smanjuje učinak i tamo gde to ne bi moralo biti. Nije to zbog nedostatka prakse nego zbog nedostatka praktične teologije.

Danas je, verujem, jasno svakom ozbiljnom hrišćaninu da u okviru crkvene zajednice treba mnogo učiti i domišljato studirati. Veronauka se ne sme svesti na školski predmet; ona treba da obuhvati sve vernike: od najmlađih do najstarijih. Ustvari, veronauka kao nastava je korak nazad, jer ona se pretvara u školski predmet umesto da bude nesputani faktor vaspitanja celovite ličnosti. Time se unazađuje život parohijske zajednice (lokalne kongregacije, osnovne crkve). Odrasli postaju ravnodušniji zato što je jedina njihova odgovornost prešla na školu i na državu. Međutim, verska ravnodušnost je duhovna smrt. Primena Biblije nije samo u sadržajima nastave. Sveto pismo je autoritet, znači autentični iskaz merodavne Božije volje. Nažalost, ovo se ne studira na tečajevima praktične teologije, odnosno studenti ne pokušavaju da nađu i realizuju smislaonost i suvislost didaskalije.

U vezi s ovim: Još nešto se ne studira na našim fakultetima: osnivanje i vođenje verskih teoloških i neteoloških škola. Jedva da se tu nađe neki postdiplomski kolegijum ili tečaj. Ipak, posredstvom ovog školstva sve teološke oblasti mogu da nađu i ostvare svoju primenu.

Budući da nema religije bez morala, na teološkim fakultetima se s više ili manje spretnosti etika studira i primenjuje. U toj se delatnosti često - kad je reč o praksi - iz morala prelazi u legal. Od vremena cara Konstantina Velikog (početak četvrtog stoleća) iz tog je proizašlo već pominjano kanonsko pravo. Ono je sebi postavilo za cilj "simfoniju" t.j. potpuno slaganje crkvenih kanona i državnih zakona ("Da crkveni kanoni budu državni zakoni i da državni zakoni budu crkveni kanoni"). Očigledno je udaljavanje od Svetog pisma i prihvatanje pravne baštine, poglavito rimske. I danas u udžbeniku crkvenog prava istočne tradicije sva terminologija je latinska.

Crkveno pravo je deo praktične teologije, ali mu je primena sve ograničenija, uglavnom zbog defeudalizacije društva i sekularizacije mentaliteta.

Primena Svetog pisma u dušebrižništvu je poglavlje za sebe. I početnik u tom poslu zna koliko mu je biblijskih znanja potrebno za rad sa zajednicom, s bračnim drugovima, s porodicom i porodicama, s pojedinim članovima odn. članicama i sa udaljenima i neobuhvaćenima. Lepeza je velika: od borbe protiv zlih duhova do najrazličitijih potreba za usavršavanjem i grešaka zbog nesuvisle težnje za svetošću.

Biblija bi takođe trebala da bude merilo za ukus: naći pravu meru za umetnička i dizajnerska usmerenja, za jednostavnost i skromnost, za muziku bogoslužbenu i muziku van crkve, za sredstva protiv dosade i zamora (osmišljen zabavni život, slobodno vreme, odmor i sl.).

Sve više političara citira Sveto pismo i biva viđeno na bogoslužjenjima. Teško je verovati da je došlo do preporoda preko noći. Zato je potrebno da teolozi i propovednici navode političarima Sveto pismo i ukazuju na duhovna merila i moral. U pogledu poretka u životu društva i države praktična teologija tek ima šta da kaže. Država mora da shvati da je ona država verničke većine a ne veroispovednog artikulisanja.

Novosti iz prošlosti ili primenljivost historikuma

Ovaj odeljak zavređuje mnogo više razmatranja nego što je to moguće razviti u raspravi ovog tipa. Zašto? Zato što smo u našim nepravilnostima pokazali kako smo preopterećeni prošlošću.

Prošlost deluje u dva pravca:

a) po sledu događaja, odnosno: po načelima i uočavanjima, kao i prema iskustvima i drugim interpretiranjima uzroka i posledica,

b) baština, t.j. negovana dobra (kultura) uskladištena tokom vekova.

Međutim, historikum je i neka vrsta taloga (da ne kažem: duhovnog mulja) što je tokom stoleća zamutio izvorne vrednosti i prvobitna neposredna saznanja.

Praksa zahteva kritički pristup prošlosti. Praktična teologija je prinuđena da skida talog i da posluje bez mitova i mitomanije.

Posao je zamršen i tegoban. Demitologizacija i razbijanje mitova su svežnji novih mitova. S tim teretom hrišćanska teologija ulazi u novo stoleće. Sa svoje strane opet, svakidašnjica traži rasterećenje. Kao što su tehnički pronalasci oslobodili ljude da ne zavise od snage mišića i (ne)predvidivosti prirode, tako praktična teologija valja da ponudi niz postupaka usmerenih ka oslobađanju vernika i vernica od robovanja proizvoljnim kombinacijama i nekritičkim (neproverenim) navodima istorije. Tek onda će historikum steći svoje mesto u prameni.

Ipak, i ovakav kakav je danas, historikum ima svoju ulogu. Najformalnija i najneformalnija bogoslužjenja raspolažu nekom svojom tradicijom. Neke potiču iz Hrama u Jerusalimu, neke iz sinagogalnih okupljanja, neke iz bliskoistočnih tradicija, neke iz grčko-rimskih i vizantijskih obreda, dvorskog ceremonijala i nekih paganskih kultova. Teško je osloboditi se svega toga, a nije uvek ni potrebno (na pr. podizanje ruku, zatvaranje očiju tokom molitve, harizmatiska kliktanja, ekstatička ustajanja i neke druge radnje).

Mnogo teže je rasteretiti lične i namenske molitve. Obično se za slobodne molitve bez pripreme (*ex tempore*) govori da su to molitve "iz srca", a ima slučajeva kad se one pretvaraju u uhođanu i oveštalu paradu nesmišlene rečitosti ili su "propoved koju neko drži Bogu" bez pripreme i dostojnog poštovanja. Tačno je da pisane molitve za većinu ljudi nisu ni razumljive ni podsticajne, ali to često nisu ni slobodne molitve. U stvari, i ovaj vid molitava ima svoju prošlost i praktična teologija se mora pozabaviti njima: šta prihvatiti a šta odbaciti i kako prihvatiti.

Bogoslužbena praksa je uobličila jedan predlog za neformalna bogoslužjenja: sastaviti jednu molitvu u pisanom obliku (ne prepisivati, nego sastaviti), a tamo gde je poredak bogoslužjenja fiksiran, uneti dve-tri slobodne molitve. Tako će se izbeći monotonija i neprivačnost. Istovremeno će se pojaviti ljudi obdareni da sastavljaju molitve i druge tekstove, te će i javne i domaće i namenske molitve moći da dobiju svojevrsno osveženje. Darovati će nam darovati rasterećenje od taloga i okamenotina prošlosti.

Bilo kako da se postavimo prema tradiciji, ona se ne može izbeći. Šta je na pr., "Društvo za istoriju menonita"? Nije li to jedno žilavo

nastojanje jedne male antitradicionalističke denominacije da izgradi svoju tradiciju? Zato ni praktična teologija nema pravo da odbaci tradiciju, tačnije rečeno: nastavu tradicije.

U prvom redu se to odnosi na proučavanje crkvenih pisaca a to su "Sveti oci i učitelji Crkve". Njih, doduše, obuhvata teološka nastava, ali oni zaslužuju da budu predstavljeni širem krugu primalaca verskih pouka, a takođe ih valja s vremena na vreme proceniti i izdvojiti štiva i misli od koristi za duhovni trenutak u kom živimo.

Objektivno i svestrano prikazivanje crkvenih pisaca je praktičan posao u kom se mnogi praktični ljudi ne snalaze. Građe ima jako mnogo; ona ni do danas nije kritički izdata. Skoro da nam nisu poznati sirski, jermenski i gruzinski crkveni pisci. Nismo mnogo obavešteni ni o delima protestantskih velikana. U većini slučajeva obavešteni smo na osnovu nečijeg izbora, tako da verskoj javnosti uglavnom nisu poznati antisemitski tekstovi od Melitona Sardskog, Jovana Zlatoustog (Hrizostoma) pa do vladike Nikolaja (Velimirovića).

S druge strane u pomenutim spisima nalaze se riznice za tumačenje Svetog pisma, mnoštva poučnih i informativnih štiva, kao i ogromno (još nedovoljno proučeno) pesništvo, pa i muzika koja čeka da je neko počne izvoditi.

Posredstvom Svetog Duha i crkvene nastave razna predanja prelaze u sadašnjost hrišćanstva. Nosilac toga posla je služba poučavanja (didaskalia). Zadatak praktične teologije nije teško shvatiti i otkriti: sadržaje predanja učiniti smislenim i neposredno korisnim pri svakoj parohijskoj zajednici.

Za ispunjenje ovog zadatka i zadatka ovog tipa potrebna je neka vrsta trijaže. Šta je iz prošlosti zavredilo da ostane, a šta odlazi u muzej? O tom bi svaka generacija trebalo da odlučuje. Svako pokolenje mora da odgovori na tri pitanja:

1. Šta ostaviti za sledeću generaciju?
2. Po kojim merilima odrediti upotrebljivost i učinak?
3. Kako iskoristiti predanja na poverenom nam terenu?

Navešću kao primer "Sentencije" Petra Lombardijskog (1164). To je priručnik koji je sistematsku teologiju Istoka preneo na Zapad. On je služio nizu generacija, na njemu je i Jan Hus stekao svoje doktorsko zvanje. "Sentencije" su danas gotovo zaboravljene i smatraju se nekorisnim. Međutim, bio bi to dobar i zanimljiv posao: izdvojiti sentencije kojima bi se danas mogli definisati (možda i redefinisati) teološki stavovi i praksa prema izazovima savremenosti i naći prigodan način za njihovu primenu. Nemoguće je, naime, da bude nekoristan jedan udžbenik što ga nije mogla potisnuti ni glasovita "Summa theologiae" Tome Akvinca (1274).

Ne znam do koje bi mere ovi teološki naponi na Zapadu unapredili teološku misao. Svakako bi nastala obnova interesa za teološke tranzicije. Za protestante koji žive na Istoku korist bi bila dvostruka: a) proširivanje teoloških vidika; i b) potpunije upoznavanje teološkog okoliša. Ista, ali veća, korist u našim prilikama bi bila i od detaljnijeg proučavanja islama.

Tokom povesti pokretana su pitanja braka, porodice, crkve, društva, države, poretka i sl. Rešenja su bila različita, ne mnogo jedinstvena, manje ili više uspešna, najčešće prihvatljiva, ali ne uvek prihvaćena (iako je bilo i prinude). Manji broj ovih pitanja je trajno rešen (na pr. monogamija, obavezno školovanje), dobar broj je otpao (hapšenje odbeglih monaha, crkveni kuluk), ali mnoga pitanja i danas traže rešenje, preinačenje i odgovarajuće autoritete zadužene da ih reše i da sprovedu rešenja.

U hrišćanstvu (a i izvan njega) nastaju novi pokreti. Neki, pak, stari menjaju nazive, programe, ciljne grupe i drugo. Praksa traži promene uprkos urođenoj konzervativnosti ljudskih bića. To se događa i u krilu mnogih hrišćanskih tradicija, svesno, nesvesno, pa i u prkos, jer "ne može pile doveka u jajetu ostati ni lane u košutinoj utrobi". Jedan organizam - a crkva bi to trebalo da bude - ne mora uvek biti svestan promena s kojima se nosi i koje ga nose. Opasno je ako teologija ne prati promene i ne razaznaje šta je u tim promenama nužnost izazvana sledom događaja, a šta greška uticajnih pojedinaca ili ustanova.

Izložena pojava se može i obratno postaviti. Stručno promišljeno dušebrižništvo može da bude podsticaj i usmerenje ka promenama, tako da se one ne pretvore u problem. One su tada praktično rešenje, a zajednica deluje blagotvornije kako prema unutra tako i prema spolja.

U vezi s historikumom teolozi-praktičari se moraju pošteno zamisliti nad činjenicom da je hrišćanstvo ostalo stil života kod relativno malog broja svojih sledbenika. Ovo ima za posledicu opštu ravnodušnost prema veri, veroispovedanju i moralu, politizaciji verskih ustanova i dostojanstvenika, prefokusiranju vere (na nacionalizam, na kulturu, na socijalni i humanitarni rad i sl.). Na taj način nusproizvodi vere postaju zamena za veru, nešto kao prženi ječam umesto crne kafe.

Neminovno je da praktična teologija konstatuje ovo stanje. Ipak, teologija vredi onoliko koliko služi veri i veroispovednoj zajednici. Drugim rečima: promene znače nešto samo ako doprinose promeni svakog ljudskog bića obuhvaćenog crkvom. Ona mora da se potruži da ponudi proučavanje svih uzroka, da proračuna posledice i da - uključujući rizike - preporučiti korake ka oživiljenju. Njen najmoćniji činilac i savetnik je nesporno Sveti duh, ali su tu i iskustva i paralele iz prošlosti. Da li se ta vrsta pronicljivosti neguje na studijima teologije? Uolikoj meri? U kojim pravcima? Na kom terenu?

Ovim se fenomenom ne bave teološki fakulteti na našim prostorima, uključujući tu i one najstarije (u Grčkoj i na Bliskom Istoku). Očigledno nedostaje osetljivosti na neke pojave među laicima. (Dostojanstvenici se radije bave sami sobom.) Da nije agresivnog ateizma, socioloških studija i političkih bitaka, teško da bi se sekularizacija ozbiljno proučavala. Neteolozi tako primoravaju teologe da pomenute pojave uključe u historikum i da se s njima uhvate u koštac.

Ovde takođe moram pomenuti našeg preminulog kolegu Orčića. On je godinama bio na čelu časopisa "Iskre". Na stranicama "Iskara" su i ove pojave razmatrane i usmeravane na korist naroda Božijeg. Jednostavno, pristupačno i neusiljeno ova tematika je obuhvatala i članke i vesti i kratke zapise i osvrte, pa i polemiku. U krugovima čitalaca se uobličavalo saznanje da društveni lomovi nisu samo Božija kazna nego su i nova odgovornost hrišćanstva. Šteta što tog časopisa više nema. One su bile putokaz za snalaženje i jedinstvenost crkve u pokretima, preokretima, zaokretima i prevratima našeg društva.

Da li štampu i ostale medije umemo tretirati kao osavremenjeni historikum? Savremena komunikologija je od nesumnjive pomoći kod ovakvih nedoumica. Može li praktična teologija da svagda spremno uđe u interdisciplinarnu vezu sa ovim naukama koje se brzo deteruju, menjaju i dobijaju novu orijentaciju. Novi zahvati su intelektualna avantura. Međutim, rezultati nisu spektakularni, ali obećavaju da će biti valjani.

Primenljivost sistematske teologije

Od sistematskih disciplina najčešću primenu imaju apologetika i uporedna teologija. Prva je izazvana suočavanjem s filozofijom novog veka (racionalizam, materijalizam, neadekvatna tumačenja Kanta i Hegela itd.), a drugu forsira svaka teološka škola i denominacija zarad same sebe.

Danas je položaj apologetike, pa i njene primene, u mnogo čemu drugačiji. Racionalizam je znatno preoblikovan. I filozofija i prirodne znanosti priznaju iracionalnost i vanracionalnost. Apologetika je ili znatno redukovana ili se uopšte ne studira. Smatra se da je za veru ponižavajuće da se spušta na razinu razumskih domišljatosti i nadmudrivanja. Umesto apologetike razvile su se znanosti o religiji (filozofija religije, psihologija religije i - od sredine dvadesetog stoleća - sociologija religije).

Primena uporedne teologije se provodi između dveju krajnosti: a) samo jedno veroispovedanje je istinito (i to moje), i b) sva veroispovedanja su podjednako istinita i podjednako krcata zabludama; važno je da njihovi sledbenici nisu ravnodušni.

Pretpostavka o samo jednom istinitom veroispovedanju je pogubna za ljude. Samo jedni su - vele - pravoverni, a svi ostali su istovremeno i

krivoverni. Tad se pišu knjige pod naslovom "Crkva i sekte", i tu je neshvatljivo da neko priznaje da postoje "Kršćani na drugi način". U tom slučaju se diskriminacije, proganjanja i ubijanja pravdaju zaštitom pravoverja. Za razliku od inkvizicije koja je bila proizvod jedne civilizacije, "zaštita" od krivoverja je negovana vrednost, kultura, dakle nešto trajno. Civilizacija na kojoj je počivao srednjevekovni Zapad, pa i inkvizicija, je otišla zahvaljujući razvoju industrije, tržišne privrede i odvajanju crkve od države; Međutim "zaštita" pravoverja i posledice su ukorenjene u kulturi koju svesno treba promisliti, dati na "trijažu" i staviti u (mentalne i materijalne) muzeje. U duhovnoj sferi - a ona je ovde primarna - to su ogromni poslovi. Praktična teologija je svesna šta je sve očekuje u toj oblasti. Da li su crkveni upravitelji voljni da daju svoj blagoslov za poslovanja ove vrste? Odlaganja neće pomoći.

Opšta istinitost (pretpostavka pod b) je pogubna za veru. Ako verujemo da je svako istinit i da je svako u zabludi, onda nam je vera samo utočište za neznanje i nesposobnost razumevanja. Nema spasonosnosti, nema Božijeg prisustva, postoji samo neka vrsta filozofskog hobby-ja. Ovaj stav je moguć tamo gde se ne očekuje spasenje na osnovu saveza (zaveta) odn. ugovora s Bogom. Tu je na kraju ništavilo ili smrt i svejedno je da li je ko verovao i u kojoj meri je verovao. Čovek se oduševljava lokalnim kultovima ili vremenskim fazama, astrološkom kombinatorikom i postojanom nepostojanošću. Sva ostala oduševljenja su mu praktično uskraćena. U hrišćanstvo su ovi stavovi došli sa strane, oni izgledaju privlačni, nisu uvek razumljivi i ne doprinose spasenju.

Sistematska teologija (doktrina, dogmatika) ima drugačiju primenu. Ona služi praktičnoj teologiji:

a) za artikulisanje veroispovedanja, verskih načela, etičkih načela i katihizisa i sl.;

b) za tematsko podučavanje i propovedanje. Valja imati na umu da evangelizacija uveliko zavisi od variranja na određene teme, a duhovne vežbe moraju svoju građu raspoređivati po temama.

Takođe, dušebrižništvo zahteva primenu određenih tema iz sistematske teologije. Duhovni pastiri s dobrom praksom znaju da osoba s problemom ne očekuje veliki broj biblijskih citata, nego vapi za rešenjem suvislo izoženim i što pre primenljivim. Najveći deo pastorala su međuljudski odnosi. Odnosi uopšte su teme po sebi. Dobar deo njih je proučen u oblastima praktične teologije ili u njihovim pomoćnim naukama. Treba ih prepoznati, odrediti i učiniti pristupačnim.

Primenjena etika je velikim delom društveno ponašanje t.j. politika. Ima teologa koji kažu da se ne bave politikom. Međutim, ne baviti se politikom je takođe politika, i to loša politika. Crkveni velikodostojnici i

teolozi koji se bave politikom često previđaju praktičnu primenu etičkih načela. Oni se trude da ostanu čestiti, ali smatraju da sama politika nije neka čestita vještina. Međutim, političari su potrebne vrline kao što su poštenje, ljubav i stručnost, ali i neke druge. U politici teologija ocrtava i ideal i mogućnost postizanja ideala, kao i kvalitet sredstava za postizanje ideala. Za profesionalne političare politika je "vještina mogućeg", a za praktičnu teologiju je politika onaj deo etike koji pokazuje mogućnost vještine, odn. mogućnost da jedna vještina uđe u svakodnevicu, kao svaka druga dolična delatnost. (Obzirom da je politika na zlu glasu kod običnih ljudi, a bez nje se ipak ne može.)

Neki učenjaci optužuju praktičnu teologiju da je kumovala nastanku "teologije revolucije". Pritom se previđa da je revolucija činjenica. Ona je donela niz izazova koji su vapili za odgovorom. Isključiti se iz činjenica je isto što i biti mrtav: mrtvac ne brine o tome da li postoji smrt, ali na nj nema upliva ni postojanje života ni postojanje smrti. Zato je etika višestruko kritički raspoložena: ona kritici daje merila, ona samu sebe kritički preispituje.

Razumljivo je da se takva teologija širi, što znači da zahteva nove saradnike. Praktična teologija je i inače važan saradnik teologije. Ona, naime, saopštava prosek. Da li je prosečan čovek isto što i stvaran čovek? Naravno da nije. Ako, recimo, u jednom gradu na jednu ženu dođe 0,27 muškaraca a u drugom na jednu ženu 0,25, onda niti su ti muškarci pravi muškarci, niti je reč o pravoj ženi. Nema decimalnih ljudi, pa ipak pomoću njih saznajemo niz istina. Na primer, ako u selu A 95% stanovnika najviše mrzi stanovnike sela B, a u selu B jedva 30% izjavi da najviše mrzi stanovnike sela A, onda se svaki dušebrižnik mora zamisliti: to nije samo "fenomen mržnje". U selu A valja naći odgovor na pitanje: Zašto u tolikoj meri mrže one koji ih toliko i tako mrže? U selu B se valja zapitati: Zašto nas toliko mrže? Iz psihologije gomila znamo kako se vešto može unesrećiti društvo i s 10% nezadovoljnika, kako se mržnjom mogu opijati mase. Statistika ne operiše ljudima sa imenom i prezimenom ali ona nudi istinu. Istina ne mora biti upozorenje ni mrziteljima niti omrznutima. Bez obzira na upozorenje, verni ljudi treba da se zapitaju: Zašto im nismo svedočili ili više svedočili?

Primena etike ima i drugih zadataka. Ona određuje merila i iznalazi uzore pojedincima, ali i manjim i većim skupinama (brak, porodica, bratstvo, pleme, nacija, crkva i sl.). Međutim, sa uviđanjem ekoloških opasnosti, primena etike se širi i na prirodu. Uloga primene je komplikovana: niti je dovoljno određena niti jasno razgraničena. Hrišćanstvo, naime, ne dopušta odolopoklonstvo (priroda je Bog) ni panteizam (Bog je priroda), a nešto se mora učiniti.

Zaključak

Praktična odn. primenjena teologija ne prestaje da bude značajna za život veroispovedne zajednice. Tim više njene studije postaju obaveznije i njeni sadržaji fleksibilniji. Ona će nužno kooperirati s mnogim neteološkim disciplinama, ali njen specifikum ostaju osmišljavanje svakodnevice i posvećenje stvarnosti.

Od teološke prakse život i danas zahteva: bogoslužjenje, poučavanje i ispomaganje. Teološka znanja i sadržaji se u tom pogledu ne menjaju u ostalim oblastima teologije. Menjaju se postupci. Menjaju se jako. Menjaju se brzo. Ko može trčati neka leti. Ko ne može trčati neka takođe leti. Snaga nije u teozima nego u Onome koji je obećao: "Zaista, zaista vam kažem: Ko "veruje u mene, dela koja ja tvorim i on će tvoriti, i veća od ovih će tvoriti; jer ja idem Ocu svome" (Jn 14: 12).

Dr Ruth Lehotsky STJEPAN ORČIĆ (1930-2000): UMEŠTO BIOGRAFIJE¹

Temelj

Negde u 17. veku se dozvolom austrougarske carice Marije Terezije, jedna grupa Bunjevaca se iz istočne Hercegovine seli u plodnu Panonsku niziju, u okolinu Subotice. Kao veoma radini, ubrzo otkrivaju da na peskovitom tlu uspevaju voćnjaci i vinogradi. Tu i tamo niču salaši.

Među doseljenicima nalazi se i porodica Orčić. Kažu da je prezime Orčić po svom značenju deminutiv od reči OR (orah). Dakle, Orčić=oraščić. Braćni par Šime (Bačo) i Jaga (Nana) su se prvo nastanili u selu Pačir. Obrađuju zemlju na salašu nekog nazarena od 1923. do 1926. godine. Tu i tamo gazda i radnik razgovaraju. Evo jednog važnog razgovora u gazdinoj sobi.

Gazda: A šta ste vi po veri?

Šime: Ja sam dobar katolik. A šta ste vi?

Gazda: Ja sam nazaren.

Šime: A u šta vi verujete?

Gazda: (pokazuje na veliku Bibliju na stolu) Evo, u to verujem.

Šime: Možete li mi nabaviti ovakvu knjigu?

Šime je dobio Bibliju na mađarskom jeziku. Čita, ali ne baš zainteresovan: i ne sa velikim razumevanjem.

Božji putovi su čudesni. I u životu porodice Orčić. On pronalazi neobične načine da ga ljudi upoznaju. Sve počinje krađom. Porodica Orčić se seli u Tavankut na svoj salaš. Istovremeno u selo dolazi i neki železničar koji noću sa njiva krađe kukuruz. Među komšijama se šire glasine. Govorka se: "Dok se porodica Orčić nije doselila, nikada ništa nije falilo. A sad se krađe." Baću, a i najstarijeg sina, Josu to strašno pogađa. Oni su poštene ljudi. Bačo mnogo drži do sebe i svog dobrog glasa. Njih dvojica nemaju mira. Noću vrebaju lopova. Uхватili su železničara na delu i prijavili ga žandarima. Na sudu je proglašen krivim. Kao kaznu je dobio premeštaj, a na njegovo mesto dolazi železničar, Jan Čanji. Zajedno sa njim dolazi i evanđelje. Sin Ivan mnogo kasnije zaključuje: "Siguran sam da je to bio Božji plan."

Bačo dolazi u kontakt sa novim železničarom. Ovaj mu govori o Bibliji, "Pa, imam ja Bibliju," kaže Bačo. Bačo u selu Tavankutu ima brata,

¹ Prilog je preuzet iz: Davorin Peterlin, ur., Spomen zbornik: Stjepan Orčić, 2002, Novi Sad: MBM Plas, str., 6-21.

pa i njemu priča o verniku Čanjiju. Ali odluka o prihvatanju poruke Biblije usledila je tek kada je Biblija "oživel", tek kada ju je "video" u životu vernika. Železničar Čanji, mada tih, javno govori o svom verovanju. Najstariji sin Joso je prvi shvatio da Biblija, odnosno, Isus Hrist menja život. Pokajao se i prihvatio ponuđeno spasenje. 1932. godine se kao svedočanstvo svog verovanja dao javno krstiti. Otac se tome protivio, ali je potajno istraživao tu Knjigu. Neumorno je zapitkivao sveštenika o njenom sadržaju, dok ga ovaj nije oterao kao "šugavu ovcu". Verniku Čanjiju se pridružuju drugi vernici iz Subotice (O. Keler) i iz Andrijaševaca kraj Vinkovaca (T. Dobutović).

Posmatranje promene u životu nastarijeg sina stvorilo je odluku i u Baći da živi život sa Bogom. 1935. godine se krstio, a 1937. godine i Nana.

U selu Tavankutu, u svojoj kući porodica Santai izdvađa jednu sobu za zajedničke časove razmatranja Biblije. Porodica Orčić pešači svake nedelje dva sata tamo i nazad na bogosluženje, bez obzira da li sija sunce ili pada kiša. Pravo na vožnju biciklom ima samo Baćo.

Priprema

Biblija postaje stardard za verovanje i život u svakodnevici porodice Orčić. Kako to izgleda? Preko dana se radi, a kada su uveče završeni poljski radovi, setva, žetva, kopanje - već prema godišnjem dobu - a blago namireno, porodica seda oko dugog drvenog stola. Na čelu dve stolice za Baću i Nanu, a dve klupe za sinove. Sada ih je već sedam. Najmlađi, Stjepan-Stipan se pridružio porodici 23. maja 1930. godine. Zimi se sedi u sobi, koju osvetljava fenjer sa balvana. Leti je sto ispod jedne voćke na dvorištu. Porodica je s vremena na vreme proširena sa nekoliko komšija. Razgovor se velikim žarom kreće oko novopronađenog verovanja u Isusa Hrista. Razgovara se o Bibliji.

A sinovi? I oni razgovaraju o Bibliji - u obliku "sporta". Dečarac Stipan, mada najmlađi, već živo učestvuje. Ta, zar ga ne viđaju uvek sa knjigom pod miškom? Svaki dečak se seti da nekim biblijskim pitanjem, ili zagonetkom podstiče razmišljanje i oštroumnost ostalih. Baš se jedan setio jedne zagonetke! "Kada je put bio umoran, voda žedna i hleb gladan?" Hm... "Ja znam!" uzvikuje jedan od takmičara. "To je Isus. Ta, On je rekao: 'Ja sam put, ja sam živa voda i ja sam hleb života.'" "Bravo. A ko će jednim otvaranjem Biblije doći najbliže do zadate biblijske knjige ili citata?" Tako je Stipan već tada zavoleo Bibliju. Ne samo da je u njoj bio "kod kuće", nego je svoj život posvetio njenom izučavanju i naučavanju drugih.

Baćo voli muziku, a i sinovi su muzički obdareni. Nabavio je za svoje derane tamburice. U početku po sluhu, a kasnije po notama, sviraju duhovne pesme. Imaju oni i svoju pozornicu: merdevine, naslonjene na zid

prema tavanu. Ovaj orkestar sedi na prečkama: na gornjim prateći glasovi, a bliže dnu vodeći. Ravnicom se ori četvoroglasna pesma "Bog jeste ljubav!" A komšije mole Baću: "Nagovori svoje derane da sviraju." Evangelizacija kroz pesmu! Stipan će mnogo godina kasnije objaviti: "Dovršavamo pesmaricu za mlade *Veselo srce*. "

Praktični hrišćanski život se pokazuje i u svakodnevici: "Ne smi se dangubit ni kad se sidi!" Svaki sin ima jednonedeljno dežurstvo na salašu i po jednu nedelju pomaže Nani u kući. Ponedeljkom se peče hleb, utorkom pere veliki veš. Zimi se često štrika i hekla. Stjepan Orčić je kasnije kolegama i prijateljima poznat kao zapanjujuće marljiv i neumoran radnik.

Drugi svetski rat. Jedan od sinova, Pero, služi armiju u Sarajevu. Tu upoznaje druga Franju. Sprijateljili su se. Franjo je student teologije u Budimpešti. Priča kako zbog ratnih okolnosti ne može na ferije kući u Zagreb. Pero pita oca, da li bi Franjo mogao da dođe na salaš. "Može. Ali mora da radi kao i mi." Tako je Franjo Klem došao u porodicu Orčić. Svi su zavoleli ovog mladića punog ideja i vizija. Postepeno je usvojen kao osmi sin.

Poziv

Jednom će Franjo Baći: "Znate, Bog vas je blagoslovio sa sedam sinova. zar ne bi bilo pošteno da jednoga posvetite Bogu da studira teologiju?" Biće to "knjiški moljac" Stipan. Krenuo je prvo u gimnaziju, a 1953. godine upisuje Filozofski fakultet u Beogradu. Godinu dana kasnije prelazi u Zagreb. Diplomu profesora filozofije dobio je 1959. godine. Njegov prijatelj još iz studentskih dana, dr Branko Lovrec seća se tog vremena: "Svidio mi se taj momak, iako stariji svega jednu godinu od mene. Smatrao sam ga ne samo bratom u Kristu, nego i prijateljem. Želio sam ga uvesti u sadržaje zagrebačkog miljea. To je značilo da smo zajedno maštali, planirali ali i djelovali."

Iste godine je u Zagrebu počela sa radom novoosnovana Baptistička teološka škola. Stipan paralelno studira i na filozofskom fakultetu, i u Teološkoj školi gde i predaje neke predmete. Veoma je aktivan u lokalnoj crkvi, ali već tada pokazuje interes za šire delovanje. Zajedno sa svojim prijateljima Vinkom Peterlinom i dr. Brankom Lovrecom, pokreće Omladinsku okružnicu. U prvom broju 1955. godine se taj interes za mlade pokazuje u pozivu na duhovni sastanak naše mladeži pod lozinkom "Dođi i pomoz nam". Za ovaj sastanak, 27-30.11. organizatori žele "da ti dani budu početak naprednijeg i ozbiljnijeg duhovnog života i rada među našim mladima." U Okružnici broj četiri čitamo izveštaj sa tog sastanka u Novom Sadu: "Najjasniji znak Božje prisutnosti bile su večeri evangelizacije kojom prilikom su 33 duše, skoro sve mlade, predale svoja srca Kristu."

U međuvremenu, 1957. godine se Baptistička teološka škola seli u Novi Sad. Stjepan Orčić je 1959. godine na odsluženju vojnog roka u Požarevcu. Novosadska Baptistička crkva pregovara s njim da postane propovednik crkve. 1960. godine se poziv ostvario. Te iste godine se Stjepan Orčić ženi Šteficom Širac iz Pakraca koja mu ostaje doživotna pomoćnica u porodici, ali i u svim njegovim službama na širem planu. Bog im je poklonio dvoje dece: Lidiju i Željka.

Propovednička služba predstavlja dugogodišnju saradnju sa crkvom (1960~1984). Stjepan je umeo da za sebe kaže da nije toliko propovednik, koliko učitelj. Tako je crkvu pretvorio u učionicu, a vernike u učenike. Sistematskim proučavanjem Biblije - nedeljnim poukama za sve prisutne "od kolenke pa do groba" motiviše vernike na aktivnu saradnju u manjim grupama. Bio je uveren da "pomažu da dođemo do što jasnijih saznanja o vrednostima koje imamo što smo Božja deca, spaseni i da ih znamo preneti drugima, jasno, uverljivo, oduševljeno i sa Božjim ovlašćenjem. Ovo vodi sveobuhvatnom učenishtvu Isusa Hrista u zajednici u bogosluženju, kod kuće, na ulici, na radnom mestu i u školi". Tada su nastali priručnici *Dobra vest Isusa Hrista*, *Mir kroz vero*, *Dvanaest svedoka*, *Što, kako, zašto?*, ... *Ljubav je najveća*, *Onaj koji treba da dođe* i *So, svetlo, grad*.

Za ovakvo ozbiljno proučavanje Svetog pisma Stjepan priprema radne listove. Uskoro može da izvesti: "Veseli me da se naši radni listovi za nedeljne pouke prosto razgrabe. Neki ih čak koriste kao pripremu za svoje propovedi u misijskim stanicama. Medutim, treba mnogo manje diskutovati, a mnogo više učiti kako drugima predati istine koje imamo. Ali prije ovoga, treba te istine živeti. Treba da uskladimo svoj život sa istinama o kojima govorimo."

A bogosluženja? Želeo je da bogoslužbeni sastanci budu oduševljeni susreti sa Bogom, da se to oduševljenje prenosi na posetioce, preliva preko praga zajednice. Kada bogosluženja budu bili svedočanstvo o doživljajima vernika sa Bogom, biće učinjen značajan napredak. Biće to mogućnost Bogu za moćniji rad. A da to bude, valja živeti otvorenih očiju i u svesti o stalnom Božjem prisustvu.

Za takvo doživljavanje Boga valja se pripremiti. Stjepan piše u jednom pismu zajednici: "...Molimo da se prije bogosluženja članovi ne okupljaju ispred zgrade na platou, nego da se u tišini pripremaju." Malo oštrijim tonom dodaje: "Da bismo oduševljeno slavili Boga pesmom, treba da i mladi imaju svoje pesmarice. Ako neko nema svoju, neka poštedi sve ostale nervoze koja obavezno nastaje kad neko uzalud danima i mesecima traži svoju pesmaricu."

Da, slavljenju Boga kroz pesmu se pridaje veliki značaj. Od

davnina postoji tradicija horskog pevanja ne samo za nedeljna bogosluženja. Priređuju se koncerti psalama i božićni koncerti. U želji da se pevači zbliže, upriličen je dan hora: smotra horova sa ciljem da se obnovi ova blagoslovena služba u cilju evangeliziranja. Dan hora je prvo okupio horove iz Bačke, a mnogima će ostati u sećanju Centralni hor (1989-90) koji je okupio oduševljene pevače iz čitave SFRJ.

Kako Stjepan Orčić zamišlja delotvornu crkvu? Svako područje službe valja poveriti jednoj sestri ili bratu, koji će sastaviti timove saradnika. Oni odgovaraju za svoje područje, istražuju potrebe i mogućnosti te odgajaju zajednicu da tu službu ostvare, pokrenu manje ili veće poduhvate. Predstavnici tih radnih grupa sačinjavaju Odbor crkve. "Verujemo da Bog svoje planove za svoju crkvu ostvaruje kroz svoju decu. Zbog toga treba mu dozvoliti da to može da uradi." Koje su to radne grupe?

Molitvene grupe. Čitamo u jednom pismu zajednici: "Mnogo se molimo i želimo da se molimo još više. Imamo molitvene zajednice pri bogoslužnjima, u manjim krugovima koji se redovno sastaju na molitvu po kućama. Tu su i molitveni sastanci studenata. Braća i sestre u poznim godinama predstavljaju veliku molitvenu snagu, ako ih obavestimo o događanjima, potrebama i uslišenim molitvama."

Dušobrižnički rad želi da poveri nekolicini članova koji bi pomogli propovedniku da ponesu terete pojedinaca i cele zajednice. A kvalifikacija takvih članova? Duhovna zrelost i poverenje zajednice, te sposobnost i strpljivost za nošenje.

Istina, nedostaje generacija od 30-45 godina. Mada brojni, samo neki od njih su stvarno aktivni. Ostali su pasivni posmatrači i kritičari svega što se dešava. A pravi je greh ako neko dolazi na bogosluženje samo da vidi šta će se desiti. Pasivne posmatračke niko ne želi, pa ni Bog. Zato se valja uključiti u rad, pronaći svoje mesto i svojski se prihvatiti posla.

A kako doći do onih kojima je susret sa Isusom Hristom potreban? Kako zajednica da evangelizira? Stjepan Orčić je uveren da posebne evangelizacije, jednom ili dvaput godišnje imaju svoje mesto. Međutim, one ne mogu da nadomeste onaj drugi vid rada pojedinaca, grupa i cele zajednice. Iskustvo pokazuje da su se za Hrista uglavnom odlučili oni s kojima se radilo već pre. Tu je postojan i predan rad, molitvene grupe, posete i zauzimanje. Večeri evangelizacije samo razjašnjavaju neka nejasna pitanja i pomažu da odluka sazri. Propovednik je uveren da zajednica evangelizira onim što jeste: svojom predanošću, delotvornom verom, postojanom nadom, požrtvovnom ljubavlju i postojanim radom sa pojedincima.

Svakako, održavaju se manji i veći evangelizacioni sastanci. Planiraju i realizuju misijski poduhvati u crkvi, u gradu. Tu je briga oko

ozbiljnih posetilaca (prijatelja) kao ključni zadatak crkve. No, nikada ne bi valjalo da se snage "rasipaju".

Crkva, šireći svoj horizont, brine i za misijske stanice. Perlez u Banatu se spominje kao najplodnije misijsko polje. Perlezu se kasnije priključuje i Stajićevo. Da bi se cela zajednica zainteresovala za ovaj rad ne samo molitvama nego i materijalno, rađa se "Emanuel": božićna kolekta. Pozivaju se braća i sestre da se odreknu božićnog pečenja, a svoj doprinos žrtvuju za putne troškove u misijske stanice, ali i za misijski rad zajednice u Novom Sadu. Tu su još posete misijskim stanicama Vrbas i Kula.

Ne sija uvek sunce. Na nebu pojedinaca, a i svake zajednice, s vremena na vreme javljaju se i crni oblaci. Sam brat Orčić prošao je mračne doline službe propovednika i duhovnog vođe. To su periodi stagnacije i nesporazuma u samoj zajednici. Ali Gospod ne ostavlja svoje. "Nikome ne da da njegove sluge diraju, ali im je zato najbespoštedniji kritičar" (Ž. Đorđević). Gospod u svojoj milosti šalje svoje sluge kao odgovor na molitvu odanih vernika.

Tu je bračni par Dženeti, gosti iz Italije. Izuzetni su to dani kajanja i novog buđenja. Članovi su uvereni:

- Trebao nam je ovaj trenutak da se oslobodimo more nastale u košmaru koj i je trajao više od 20 meseci.
- Trebao nam je ovaj trenutak da imamo odakle dalje da krenemo,
- Trebao nam je ovaj trenutak u kojem ćemo postati svesniji Božjih obećanja. Ponovo su nam postala bliska., Počeli smo da ulažemo, dajemo, očekujemo.
- Propovednik je uveren da su takva buđenja potrebna, ali ne valja se osloniti na takve trenutke ponovog javnog predanja Bogu. U takvom buđenju propašće svi koji ostanu besposleni. Pa, sa setom u glasu dodaje: "Moram vam ovde reći da sam ožalošćen kad god mi se neko požali na nerad, pasivnost, ustajalost. No, oni koji iskreno rade, nikada se ne žale. Jednostavno, nemaju vremena za to."

Jedan drugi čas Božjeg pohoda je susret sa bratom R. Krizeom iz Nemačke. On budi zajednicu na kajanje, aktivno učenje i verodostojno svedočenje. Brat Krize preporučuje: "Kada nekome dajete neki traktat, on će vam uvek prvo gledati u oči, pa onda u letak, jer želi da se uveri da li sami imate vrednost o kojoj govorite." Rezultat ovog probuđenja je veće zajedništvo, promena međuljudskih odnosa. Crkva je ponešena Duhom. Nema više jaza između mladih i starih.

Ali ponovo se javlja strah da bi ovo moglo brzo prestati. Da, zaključuje propovednik Orčić, opasnost postoji, ali strah nije pravi put, jer - prema rečima proroka Elizeja svome momku u 2 Car 6,16 - "veći je onaj koji je s nama, nego onaj koji je s njima."

Pored zidanja duhovnog - hrama, godine službe Stjepana Orčića karakterišu i građevinski poduhvati. Spominje se naročita Božja zaštita još u starom molitvenom domu. U zimu 1965. godine izbio je požar u velikoj sali crkve. Sala se grejala pomoću velike peći na drva. Zahvaljujući savesnom komšiji, požar je prijavljen vatrogascima koji su tek posle tročasovnog gašenja uspjeli da vatru ugase. Ceo krov je razrušen. Šteta je procenjena na oko pola miliona dinara.

Stjepan Orčić vodi jedan veliki poduhvat vere u izgradnji novog kompleksa koji se sastoji od molitvenog doma i zgrade Baptističke teološke škole u vremenu od 1965-67. godine. Stari molitveni dom, izgrađen još davne 1929. godine - po Vinku Vaceku, dugogodišnjem predsedniku Baptista Jugoslavije "najlepša baptistička crkva u Jugoslaviji" (GE 11/27, str. 120) - se ruši zbog urbanističkog plana grada. Ruši se ili prodaje sva ranija imovina (molitveni dom, zgrada škole, stan direktora škole), te "ugrađuje" u novi objekat. Finansijski pomažu mnogi drugi. Poduhvat je veoma zahtevan i povezan sa mnogim problemima, ali i sa mnogim Božjim čudesnim intervencijama i mogućnostima uprkos mnogim ljudskim nemogućnostima. Da, bogomolja je velika, prikladna za sastanke, tečajeve, seminare i kongrese: blagoslov i velike obaveze.

Širi kontekst

Zajednica druguje sa svojim propovednikom 24 godine. Postepeno u njemu sazreva spoznaja da stoji pred velikim odlukama, jer Stjepan Orčić nije samo propovednik lokalne crkve. Bog ga koristi i na širem planu Baptističkog pokreta u Jugoslaviji. Savez Baptista ga poziva za svog generalnog sekretara (1963-1967). U međunarodnim odnosima mu mnogo pomaže obdarenost za jezike. Pored svog maternjeg, govori ruski, engleski, nemački i mađarski.

Ovom razvoju je doprinelo i školovanje u Internacionalnom baptističkom teološkom seminaru u Rišlikonu (Rftschlikon) u Švajcarskoj, gde je Stjepan boravio sa porodicom i studirao tri semestra (1967-1968. godine). To vreme je iskoristio da produbi svoje znanje iz psihologije religije, što ga je posebno zanimalo, naročito psihologija obraćenja.

Kao predsednik Saveza baptista (1989-1990) upućuje vernicima proglas: "Tajna blagoslova nije u velikim primanjima. nego u velikim davanjima sebe i darova kojima nas je Bog obdario. ... Pozivam vas da se prihvatimo uzvišene službe navešćivanja Radosne vesti, u pružanju spasenja kroz oproštenje greha." Biće on i član "grupe 10" (1986) koja pred Bogom razmišlja o novom buđenju, osvešćivanju vernika i zajednica za Bogom poverenu službu u zemlji.

Obrazovanje drugih

Od 1982. godine uvodi jednog od studenata Teološke škole, Dega Avrama, u propovedničku službu. Kako? Piše Stjepan: "Mnogo se dogovaramo, planiramo. Mnogo se molimo." Po dogovoru sa Odborom odgovornosti za pojedina područja rada postepeno prelaze na njega sledećim redosledom: posete članovima, misijske delatnosti zajednice, administracija. Radimo zajedno, ali odgovornost postepeno prelazi na njega.

Za jednu od značajnih i odgovornih službi Bog priprema Stjepana Orčića od samog početka aktivne službe. Radi se o službi obrazovanja i osposobljavanja radnika u Božjem delu. 1975. godine Bog mu, nakon odlaska dotadašnjeg direktora, Franje Klema iz zemlje, poverava službu direktora Baptističke teološke škole. Istina, za sobom ima već mnogogodišnje iskustvo kao predavač i saradnik, ali ovo je povećana odgovornost.

Škola je u toku svog postojanja doživela mnoge reforme, delimično zbog školskog sistema u zemlji, ali velikim delom i radi novih potreba u lokalnim crkvama.

Stjepan Orčić razmišlja o "novoj Baptističkoj teološkoj školi" koja treba da bude mnogo bliža našem narodu. Treba da se napusti koncepcija škole za propovednike, a prihvati ideja da postane škola za biblijsko teološko obrazovanje. U jednom pismu izlaže svoju koncepciju: "Treba školu da prilagodimo potrebama, stvarnim potrebama naše zemlje i naših crkava. Zato je prihvaćena ideja da se još bolje razradi već postojeća ideja o dva dela nastavnog plana: prve dve godine izrazito praktične, a druge dve godine više teoretske. Škola, nadalje, treba da omogući studentima dvosmerno obrazovanje i na jednom od novosadskih fakulteta i na teološkoj školi. Naravno, primaju se i mladići i devojke, pa - ukoliko to mogućnosti budu dozvoljavale - i bračni parovi."

Nadalje, želi da organizovanje proširuje rad izvan zidova škole. Tu se razmišlja a i ostvaruje ekstenzivno teološko obrazovanje (ETO), koje - prema rečima zaduženog na tom području, Džejms Viliijamsa (James Williams) - treba pomoći saradnicima na terenu i vernicima "... da steknu promišljenu veru, a ne samo informaciju, a još manje indoktrinaciju. Treba ih osposobiti da o toj veri govore, a i da je žive." Vođeni ovim ciljevima mnogi saradnici iz Novog Sada, okolnih zajednica, čak i iz Sarajeva, uključili su se u vanredni studij, takozvanu "Subotnju školu". Predavači putuju i drže predavanja i u centrima širom zemlje: Osijek, Daruvar, Sisak. U organizaciju Škole spada i organizovanje tečajeva prema potrebama u lokalnim crkvama. Tu su seminari za permanentno obrazovanje o braku i porodici, o dušobrižništvu, o mas-medijima u službi evanđelja, o upoznavanju sredine koju evangeliziramo, o okultnim pojavama i pomoći

zavisnicima. o rukopologanju, o muzici i pesmi sa ciljem naveštanja Radosne vesti. Za dopisni tečaj Stjepan Orčić piše priručnik *So, svetlo, grad*, i skripte *Sistemska teologija* (1916), *Poznavanje Biblije* (Stari zavet).

Rad sa mladima još od one davne 1955. godine i prve Omladinske okružnice leži Stjepanu naročito na srcu. Svesrdno se uključuje u organizovanje letnjih omladinskih kampova, počev od Triglava, pa sve do popularne Činte na ostrvu Ugljanu. Sada je sazrelo vreme da za biblijske pouke na tim letnjim kampovima brigu preuzme Škola. Svakako valja spomenuti omladinske konferencije, naročito onu iz 1974. godine, koja je donela probuđenje.

Stjepan Orčić ozbiljno razmišlja o zadatku regrutovanja novih studenata jer su ranije dolazili po ličnoj želji. Tvrdi kako bi Domaća misija, lokalne crkve i crkvena okružja trebala da pošalju buduće misijske radnike i saradnike, da prate studije, a i materijalno podupiru rad Škole. Želi da kao krajnji rezultat vidi mlade ljude - dozvolite mi citat Džejmsa Sajra (James Sire) da "dobiju pravo obrazovanje koje osposobljava da prepoznaju i organizuju činjenice, da promisle ideje, da ocene korist različitih pravaca misli. Jednom rečju, da ih osposobi da mnoge stvari uočavaju istovremeno kao jednu celinu."

Za volju ovoga potiče saradnike i predavače na usklađeni pristup pitanjima nastave, ali i načela BTŠ u Novom Sadu. Govori im kako cilj predavanja nije da studentima sve objasne, nego da se ukaže na vrednosti materije, da se stvori zainteresovanost za nju i ukaže na izvore gde student može da pronade pojedinosti koje ga zanimaju. Traži od predavača da predavanja temeljito pripremaju koristeći savremene izvore na našem i stranim jezicima, da svojim predavanjima podstiču zanimanje studenata za nova saznanja i izvore iz određenih područja, da ocenjivanje i ispitivanje koriste za nova istraživanja, a nikako ne kao kaznu za neurađeni posao. Svakako on to ne traži samo od drugih. Dosledno radi ono što od drugih zahteva.

Literarne aktivnosti

A odakle da studenti crpe znanje? Kakve udžbenike mogu predavači da im ponude? Na našem jeziku jedva da postoji teološka literatura. Tako se rađa ideja o izdavačkoj delatnosti Škole. O tome Stjepan piše: "Izdavačka delatnost BTŠ počela je jednostavno: u ciklostil tehnic i izdavani su priručnici, udžbenici, skripte. Godine 1973. nabavljen je mali ofset stroj. Mogućnosti su bolje, ali još uvek skromne. Nekoliko godina kasnije kupljen je polovni ofset stroj tipa 'Romayor', posuđen je novac i kupljen stroj za ravan slog 'IBM Composer 82'. (ovo u sklopu izdavanja

Priručne biblijske konkordancije, prvog priručnika ove vrste u nas. Kasnije će saradivati i na izdavanju Konkordancije dr Tadeja Vojnovića i Svetoga pisma po prevodu Luja Bakotića).

Izdavačka delatnost je dobila naziv "*Dobra vest*". U dogovoru sa "Duhovnom stvarnošću" u Zagrebu "DV" će izdavati više stručnu teološku literaturu. Sastavni deo tog dogovora čini ideja o Novozavetnim komentarima. Planirano, a postepeno i ostvareno je izdanje niza Novozavetnih komentara (20 knjiga). Započet je i niz starozavetnih komentara. Naravno sarađuje i u drugim časopisima, naročito u priručniku za propovednike "Reč i delo".

Sam poseduje veliku biblioteku. Rado pozajmljuje knjige, a najveći deo pred smrt poklanja biblioteci Teološkog fakulteta u Novom Sadu.

Za omladinu se izdaju pesmarice, *Veselo srce i Pevajmo veselo*. Započet je i rad na osavremenjavanju pesmarice za crkveno duhovno pevanje.

Omladinska okružnica je prerasla u časopis *Glasnik* koga su kasnije uređivali Franjo Klem, Josip Mađar i Stjepan Orčić. Zatim je uredništvo preuzeo dr Branko Lovrec i promenio ime u *Glas Evandjelja*. U okviru izdavačke delatnosti DV počelo se sa izdavanjem časopisa *Iskre*, koji je mnogo godina bio duhovno štivo za mnoge hrišćane.

Za studente koji žele da ostanu u kontaktu sa Školom i nakon završenih studija izlazi bilten *BTŠ*. On izveštava o zbivanjima u Školi, o poduhvatima, o svakodnevnom životu studenata, o gostima predavačima (odlični stručnjaci i iz inostranstva) i o adresama i promenama diplomiranih studenata. Tako se nastavlja kontakt i izmenjuju iskustava u praktičnom radu.

Sve ove ideje su promišljene, dogovaraju se svakodnevno i podupiru molitvama ne toliko na formalnim sastancima i molitvenim časovima, koliko na svakodnevnim jutarnjim druženjima u 6 sati pri "radnoj" kafi; ne u zbornici, niti u kancelariji direktora, nego oko kuhinjskog stola školske kuhinje za sve zaposlene.

Da ne zaboravimo druženje direktora sa studentima. Bog ga je obdario nekim "šestim" čulom. Bilo danju bilo noću, ako bi se nešto dogodilo, lepo ili ružno, veselo ili tužno, Stipan se uvek nekako stvorio tamo.

Ličnost

Kakav je bio čovek Stjepan Orčić u svom privatnom životu? Pozajmiću opis Aleksandra Birviša (SL jan/febr. '01). "U životu nas dvojice i u našim poslovima nije sve bilo glatko. Bilo je trenutaka neusaglašenosti, ali nije bilo nerazumevanja i nesporazuma. Nikad se nismo spuštali na

stupanj neuljudnosti; neuvidavnosti, nikako podlosti. Gospod nije dopustio da, makar i za trenutak, prestanemo voleti i poštovati jedan drugog, ne samo zato što smo bili intelektualci i saradnici, nego najpre zato što smo smatrali da uzvišenost našeg zadatka prestaje da vredi ako dopustimo da nas smućuju ništavnosti i ništarije. Na našem bratoljublju nije bilo ni senke, a kamoli mrlje. Tama netrpeljivosti i ogranj mržnje proždirali su mnoge oko nas ... a nas dvojica smo se držali Evanđelja."

Šta kaže porodica? Supruga Štefica kaže: "'Nemoj da te sunce nađe u krevetu', bila je rečenica koja je Stipanu 'ostala od Baće'. To je bilo u njemu toliko snažno da je stvarno tako živio - skoro do svog 70-tog rođendana. Dragocenu jutarnju tišinu je koristio za ličnu pobožnost i pripremanje, jer su se kasnije u danu isprepletale razne službe i poslovi."

"Prvo uradi, pa onda imaj vrimena' je drugo nasleđe od Baće, koje je upravljalo tokom dana. Zato smo se," kaže supruga Štefica, "dogovorili od početka našeg zajedničkog života da ručak uvek bude 'na vrime', u 12.30h. Bili su to značajni momenti kada se porodica nalazila na okupu i to je bio mali predah, pauza, koja je dan delila na dva dela. Tu su se izmenjivale misli, novosti, ali sve je bilo kratko."

"Dragoceni časovi su bili kada smo zajedno mogli da posećujemo člaove crkve ili da 'ukrademo' ponedeljak posle podne ili subotu pre podne za jedan porodični izlet na Frušku Goru, u vojvođanska polja ili šetnju pored Dunava. To su bili časovi opuštanja, branja visibaba, trčanja po trimstazi ili kupanja; časovi smeha, igre sa decom, razgovora i planiranja."

Boravak u Rišlikonu supruga Štefica naročito izdvaja. Bio je to izuzetan "međaš". Pričali su, pričali i pričali - i kao da su se tek tada pravo zbližili, pomogli jedan drugome da sazore, da rastu, da se podržavaju. Tu je propovednik poverio supruzi svoju nelagodnost posle propovedi za koju je znao da nije nahranila duše. Kada je govorio tematski, imao je osećaj da "izvikuje neke ustaljene parole", a to nije želeo. A kada je Štefici rekao: "Nemoj mi još i ti izricati svoje mišljenje, moli se da mi to kaže Bog," za nju su se otvorila velika vrata spomaje, jer je shvatila gde je njeno mesto - u zastupničkoj molitvi i postu.

Porodica je rado odlazila u Ciri, gde je u Baptističkoj crkvi propovedao Ernst Roter (Roedter). Verovatno je i njegovo ekspoziorsko propovedanje ostavilo svoj trag. Tako je posle izvesnog vremena i Stjepan našao put do dubljeg izlaganja Reči Božje koje je hranilo i njega i crkvu. Biblija mu je postajala sve draža i dublja. Neke propovedi su štampane u vidu zbirki: *Onaj koji treba da dođe, Ljubav je najveća, Tako govori Gospod, Kad se sretnu Bog i ljudi, U senci velikih i Senka na velikima.*

Želeo je da pomogne i drugima koji istražuju, pa je uporno nastojao da izda niz Novozavetnih komentara i Veliku biblijsku

konkordanciju. Međutim, u našoj ekonomiji je jedna kriza stizala drugu. Kasnije je uvideo da se trebalo zaustaviti, ali Bačo je običavao da kaže: "Sve započeto treba da se završi." Stjepan je završio i taj posao, ali su se u tom procepu desili veliki lomovi. Bilo je teško da se to sve podnese i ispravi. Zbog tih promena je naglo otišao u penziju. Odlukom Saveza BC je DV prešla u ruke drugog direktora.

U zajedničkom životu neke stvari su i nedostajale, ali cveća je uvek bilo uobilju. Nailazili su i "zategnuti časovi", ali se bračni par uverio u ispravnost saveta: "Sunce nek ne zađe nad vašom srdžbom". Ništa lepše od opraštanja!

Do kraja

Penzionerske dane je provodio nešto više u svom hobiju - odgajanju cveća i povrća. I ranije je kao "dite sa salaša" spominjao miris zemlje kada su stizali prvi prolećni zraci sunca. Unučad ga je zapamtila po šaljivim igrama. Radovao se kontaktu sa mnogim mladim ljudima u Hrišćanskoj zajednici u Novom Sadu koja je tek nastajala. Krajem godine 1999 je završio prevod Biblijskog rečnika.

A Ljutovo? U šali pitaše Stjepana Orčića: "Šta ćete sa silnim vremenom kada odete u penziju?!" Uz smeh on odgovori: "Videćemo to!" Međutim, još 1990. godine je kao pripremu za penzionerske godine počeo povremeno da posećuje malu zajednicu u svom rodnom Ljutovu. Govorio je da je to njegov "popravni iz saradnje". Odgovorni brat (Zvonko Janečić) priča: "Prihvatio je sa tolikim žarom propovednički i dušobrižnički rad na bazi poseta 2-3 puta mesečno, da se stekao utisak kao da mu je to prvi, najdraži posao. Sve ono teško što mu se bilo desilo nije ostavljalo utisak gorčine, niti je to širio među vernicima u Ljutovu. Nije nikoga optuživao." Zajednica u malom selu, Ljutovu, sa 18 članova, premda je već dugo postojala, smatrala se neperspektivnom. Čak ni na neke proslave i praznična bogoslužjenja, niko se iz sela ne bi odazivao. To ih je strahovito opterećivalo. No, pomalo su se mirili sa situacijom. Stjepan Orčić je ovu novu službu propovednika započeo izgrađivanjem zajedništva među vernicima. Bili su to veoma praktični koraci: sećanje na rodendane, povremeni zajednički ručkovi u zajednici sa produženim druženjem ali uvek u funkciji produbljivanja zajedništva i uvek sa pogledom na neki plan ili neki cilj u budućnosti. "Šta mislite o ovome?!" Bio bi obično uvod u takvo ćaskanje.

A propovedi? Mada iskusan i vrstan teolog, njegove propovedi su bile lako razumljive i prizemljene, jednom rečju, za svakodnevnu upotrebu. Umeo je da prikuje pažnju slušalaca, ali i da ih podstiče na razmišljanje.

Ponovo je, kao one davne 1960. godine, propovedima dodao

učenje. Vernici svedoče: "Mnogo smo učili i naučili. Unapred dogovorenim temama aktivirao je razgovor. Ali cilj nije bilo neko nadmudrivanje, već da vernici umeju da rečima iskažu svoje verovanje; ali i da pomognu pojedinačnom verniku u duhovnom životu."

Kao dušobrižnik bio je taktičan i praktičan. Reče za sebe da mu je u tome putokaz bio rad u vrtu. Biljke je moguće presaditi, iščupati, ali sa ljudima to ne ide. Tu je potrebno strpljenje i molitva.

Sagledati kako se radi bio je cilj sastanaka za saradnike jednom mesečno. Stipan je ovde prenosio skoncentrisano znanje, iskustvo i zrelost, ali i amanet saradnicima da u svom životu na tome rade. Bio je sastavni deo tima, ali ipak ispred njih - ne predaleko, taman toliko da ostali mogu da ga slede.

Zbog svih ovih aktivnosti su Stipan i Štefica proširili i produžili svoje posete Ljutovu. Petkom biblijski čas, subotom omladinski čas i kućne posete, nedeljom bogoslužjenje i posete.

"Šta mislite o nedeljnoj školi (veronauci) za decu?" neko upita: "Sa troje dece?" Ali Stipan je imao dalekosežan pogled. Znao je da deca mogu da budu odlični evangelizatori. To su stvarno i postali u selu, u školi. Neretko bi neko dete upitalo: "Možemo li i mi doći na veronauku?" Danas (2001. godine) nedeljna škola radi u dve grupe i broji preko 20 učenika. Preko dece je evanđelje više stizalo u porodice nego preko bogoslužjenja. Naravno, počeli su i roditelji da dolaze, jer su hteli da se sami uvere kuda njihova deca odlaze.

"Hajde, da pokušamo da gradimo molitveni dom." Novi izazov Stipana koji je prosto oduzimao dah. Istioa, i ranije se o tome razmišljalo. Ali nekako nije išlo. Sada, kada su vernici kao Crkva "prodisali na oba pluća" stekli su se svi uslovi: stigao je Božji čas. Vernici su se od samog početka molili da Bog otvori vrata. I otvorio ih je. Dugogodišnji, dotad uzaludni, pokušaji dobijanja građevinske dozvole urodili su 1994. godine začuđujuće brzim plodom. Planovi, problemi u pronalaženju građevinskog rešenja noseće grede - nije sve išlo glatko - sve su to poveravali Bogu u molitvi. Da, vernici su sada naučili šta znači konkretno se moliti ne samo u crkvi, nego i kod kuće, neprekidno i konkretno doživeti Božja čudesna uslišenja. Rešenje je bilo od Boga izmoljeno.

Posetioci, koje se ranije nije moglo naći ni "lampašem po selu" sada kao da su sami dolazili. Zastajali bi u čudu kraj gradilišta gde je staro i mlado udruženo radilo. Čudili se i pitali: "Pogledajte kako rade!" "A da li bi mogli da pogledamo kako izgleda unutra?" "Šta možemo da pomognemo?" Izgradnja novog molitvenog doma je postala prava propoved.

Gradnja je napredovala, istina sporo, ali neprekidno. I ponovo ono Stipanovo: "Šta mislite?" "Kako bi bilo da novac koji se skuplja za Dan

zahvalnosti odredimo za kupovinu orgulja?" Orgulje? Pa, tek smo kod temelja. "Dok se skupe novci, biće i crkve" bio je praktičan odgovor. I stvarno, 1999. godine prilikom proslave šezdesetogodišnjice postojanja zajednice u novom, još ne potpuno dovršenom molitvenom domu, čuli su se i zvuci orgulja.

"Bog može ako hoće!" Stjepan Orčić je 1999. godine osećao nadolezeću bolest. Rekao je vernicima u Ljutovu: "Možda više nećemo moći da dolazimo redovno. Crkva treba da se moli za budućeg radnika. Trebalo bi da to bude čovek koji će pola radnog vremena da se profesionalno bavi svojim poslom, a pola vremena da posveti radu u crkvi. Dva mlada čoveka su se odlučila da studiraju redovno/vanredno na Teološkom fakultetu - Novi Sad.

Sada su se teme propovedi kretale u pravcu: "Kako zamišljate nebo? Šta ćemo tamo raditi?" Da li se zajednica molila za ozdravljenje svog propovednika? "Molite se za nas - reče Stipan - ali Bog zna šta je najbolje. Ne treba da se brinem za delo Božje. To je njegova briga. Ali Bog mi je rekao: 'Dosta si radio'."

Poslednja propoved 18.06.2000. Stipan je bio pun svežine i čudesne snage koja se, međutim, nakon te propovedi više nije vratila. Prvo krštenje u Ljutovu, 27 .08.2000. godine pratio je samo u duhu, savladan velikom radošću, ali i bolešću. Pet meštana je na prvom krštenju u selu javno potvrdilo svoje verovanje u Isusa Hrista kao Spasitelja i Gospoda.

Poslednje stranice knjige *Senka na velikima* diktirao je iz kreveta, a supruga je kucala. Otišao je Gospodu u velikoj smirenosti, utešen rečima iz 2 Kor 5,1-10 u svakodnevnom čitanju-i mnogim posetama braće i sestara. "Brat Stipan se - prema rečima njegovog poluvekovnog prijatelja i saborca - Aleksandra Birviša - iz naslućivanja i neizvesnosti preselio u izvesnost i određenost ... za njega je prestala privremenost. Njemu se osmehuje večnost. Brate Stipane! Dugove si odužio. Trku si svršio. Sveštení rat si dobio, venac je tvoje večno odlikovanje. Čekamo čas ponovnog susreta" (A. Birviš, SL jan/febr.2001, str 4-5).

Poruka Stjepana Orčića živima glasi:

- Blagosloveno je verovati Bogu i čekati njegovo spasenje.
- Blagosloveno je živeti u nadi i tu nadu prenositi na druge.
- To je vanredan izvor snage i prilika za svedočanstvo.

Moj pozdrav svima vama, moja najiskrenija želja: "Potpuno stavite svoju nadu u Božju milost" (1 Pt 1,13).

Izvori: Intervjui sa članovima uže i .šire porodice i sa saradnicima; pisma, zapisnici, pisma zajednici, časopisi...

Stjepan Orčić

PSIHOLOGIJA OBRAĆENJA: HRIŠĆANSKO OBRAĆENJE KAO RAZREŠENJE KRIZE¹

I. DEO

Šta je obraćenje?

Svaki pokušaj da se odgovori na ovo pitanje nailazi na neke teškoće i moramo da se suočimo sa njima.

Kao prvo, obraćenje se nekada objašnjava toliko usko, da ono postaje pravo gotovo samo jedne denominacije. Sva slična iskustva u drugim denominacijama se zanemaruju. Pentekosni koncept obraćenja, na primer, drži da je govor u jezicima najvažniji znak obraćenja. Svako drugo obeležje obraćenja bez ovog iskustva malo je vredno, ili uopšte nema vrednosti. Takav koncept je preuzak i istovremeno subjektivan i nije poredmet interesovanja ove studije.

U drugu ruku, značenje obraćenja može da se uzima preširoko pa ono obuhvata bilo koju pozitivnu promenu u emocionalnom životu pojedinca, bilo da odstranjuje neraspoloženje ili uspostavlja sklad. U tom smislu Starbak (E.D. Starbuck) posvećuje obraćenju čitavo poglavlje svoje knjige *Psihologija religije*. U njoj razlaže proces osećanja krivice i oslobođenje od iste. Po njemu postoje slučajevi u svakodnevnom životu koji bi se mogli nazvati iskustvima obraćenja. Starbak spominje nekoliko slučajeva kada su deca ili odrasli patili od unutrašnjeg bola i borili se zbog nekog nerešenog problema sve dok nisu priznali svoje krivice, čemu je neposredno usledilo osećanje oslobođenja.² Ovaj koncept obraćenja je preširok i pripada pre opštoj psihologiji nego psihologiji religije.

Sledeća teškoća se sastoji u tome da svaka osoba doživljava obraćenje na jedan specifičan način, često u zavisnosti od svoje fizičke i psihičke konstitucije, što nosi sa sobom opasnost uopštavanja.

Možda će pomoći ako pogledamo nekoliko *autoritativnih* definicija obraćenja nekih psihologa.

¹ Diplomaska radnja na Baptističkom teološkom seminaru u Rušlikonu, Švajcarskoj (Baptist Theological Seminary, Rüschlikon) 1968.g., za akademski stepen "Advanced diploma". Sa engleskog prevela: dr Ruth Lehotsky, 2003.g.

² Starbuck, E.D., *Psychology of Religion*, str. 135-144.

Definicije

Čak i među *autoritetima* se definicije obraćenja veoma razlikuju. Neke od njih su više opisi doživljaja a ne definicije. Međutim, sve one ukazuju na stav prema ovom psihološkom fenomenu i na njegovo mesto u psihologiji religije. Početkom dvadesetog veka se Starbak upustio u veoma opsežna istraživanja u području verskih iskustava, a njegovo delo *Psihologija religije* (Psychology of Religion) posvećeno je fenomenu obraćenja. Njegova definicija je opisne prirode i prilično je kratka. On kaže:

“Obraćenje je obeleženo manje ili više iznenadnim promenama karaktera, od zlobe ka dobroti, od grešnosti ka pravednosti i od indiferentnosti ka duhovnoj aktivnosti.”³

On priznaje da je definicija veoma uopštena i sažeta jer obuhvata čitav niz manifestacija koje prethode, prate i neposredno slede vidljive promene karaktera.⁴

Drugi dobro poznati psiholog na tom području je Viljem Džejms (William James). Bio je savremenik Starbaka, a njegovo delo “Različitosti verskog iskustva” (Varieties of Religious Experience) predstavlja vredan doprinos psihologiji religije. Njegova definicija je takođe deskriptivna:

“Biti obraćen, biti nanovo rođen, primiti milost, imati religiozan doživljaj, steći sigurnost, sve su to izrazi koji označavaju proces, postepeni ili iznenadni, kojim jastvo, dotad podeljeno i svesno zlo, inferiorno i nesrećno, postaje uravnoteženo i svesno ispravno, superiorno i srećno... To je ono najmanje što odlikuje obraćenje u opštem smislu, verovali mi ili ne da je potrebna neposredna Božanska intervencija da bi se desila ovakva moralna promena.”⁵

Sa dve savremene definicije, koje su dali Klark (Walter H. Clark) i Džonson (Paul E. Johnson) želim da završim sa navodima psihologa.

Klark kaže:

“U sažetku možemo versko obraćenje definisati kao tip duhovnog rasta ili razvoja koji uključuje vidljivu promenu pravca u vezi sa verskim idejama i ponašanjem. Možda je najjasnije ako ovo okarakterišemo kao emotivnu epizodu izenadnog prosvetljenja; koje može da se doživi dublje ili pliće, a može da bude i postepeni proces.”⁶

³ Ibid., str. 21.

⁴ Ibid.

⁵ James, Williams, *Varieties of Religious Experience*, str. 186.

⁶ Clark, W.H. *The Psychology of Religion*, str. 191.

Klarkova definicija ne dodaje nikakav novi elemenat u pogledu na sam proces obraćenja, ali je važno da ga ograničava na religiozni život, isključujući slična iskustva iz drugih životnih područja.

Džonsonova definicija glasi:

“Istinsko religiozno obraćenje jeste izlaz iz krize. Premda može da se javlja u različitim prilikama i oblicima, i mada se mogu zapaziti mnogi uzroci i dugoročne posledice, događaj obraćenja nalazi svoju žižu u krizi koja traži razrešenje. U takvom obraćenju postoji osećanje velikog konflikta kada osoba očajnički traži smisao života i u pitanju je sve ili ništa. Ako se u takvoj krizi pojedinac okrene prema “TI”, voljan da da sve od sebe za ovaj odnos, on tada, iako gonjen očajem i nadom, može da bude radikalno izmenjen u religioznom obraćenju.”⁷

Namerno sam citirao čitav odeljak jer se u ovoj definiciji nalaze neke pojedinosti koje će nas posebno interesovati. Mogao bi se citirati čitav niz drugih definicija, ali ove četiri uključuju najvažnije karakteristike prisutne u svakom iskrenom iskustvu obraćenja.

Objašnjenje

Iz ovih definicija moguće je identifikovati određene karakteristike i rezultate u iskustvu obraćenja kao izuzetnog fenomena:

- iznenadne ili postepene promene karaktera
- promene obično idu od zla ka dobrom
- promene od indiferentnosti ka duhovnoj (ili intelektualnoj) aktivnosti
- ujedinjenje podeljene ličnosti
- sticanje samopouzdanja
- obično je obraćenje rezultat neke krize

U ovoj studiji naglasak će biti na poslednjoj karakteristici, tj. na obraćenju kao iskustvu razrešenja krize.

Različita obraćenja

Uprkos činjenici da mnogi hrišćani objašnjavaju da je obraćenje izuzetan doživljaj za njih, ispitivanja u nekim nehrišćanskim religijama daju dokaze o sličnom doživljaju krize kao u hrišćanstvu. Ovo me je prisililo da dam kratak pregled nekih od njih. Kao i u svakom drugom sistematskom istraživanju, i ovde postoje klasifikacije materijala, ovisno o njegovoj prirodi, obliku ili o bilo kojoj drugoj karakteristici koja se proverava.

⁷ Johnson, P.E. Psychology of Religion, str. 117.

Na ovoj tački nas ne zanimaju sve postojeće klasifikacije u širokom području psihologije religije. Za nas je važna samo jedna klasifikacija koja priznaje dve velike grupe, a ipak postoji nešto zajedničko sa glavnim predmetom – obraćenje kao razrešenje krize.⁸

Istina, ova diskusija je još uvek veoma udaljena od teme *Hrišćansko obraćenje kao razrešenje krize*, ali kako je krizni konflikt prisutan i u obraćenjima kod različitih verskih grupa, to mi dozvoljava da koristim određeni prostor ovog rada da bih ukratko spomenuo neke karakteristike.

Dve grupe u ovoj klasifikaciji su sledeće:

- Obraćenje u nehrišćanskim religijama
- Hrišćansko obraćenje

Postoje nekoliko ključnih razlika između obraćenja u ova dva područja religijskog života, pa ova klasifikacija nije veštačka.

Obraćenje u nehrišćanskim religijama

Doživljaji iz Budinog života nam kazuju o njegovoj unutrašnjoj borbi i zbunjenosti. Rođen i odgajan na kraljevskom dvoru, znao je samo za sreću i zadovoljan život. Njegov otac se plašio da će postati nezadovoljan svetom oko sebe, pa ga je okružio luksuzom.

Budi je bilo dvadeset i devet godina kada je video oronulog, lomnog starca, živi leš, bolesnika okruženog smećem. Tada je postao svestan užasne istine propadanja, bolesti i smrti kao sastavnog dela svakodnevnog života. Ubrzo nakon ovih iskustava napustio je luksuzni dom u potrazi za konačnim izbavljenjem.

U toku šest godina podvrgavao se krajnjoj pokori i mučenju samoga sebe. Postao je pravi kostur ne postigavši time ništa. Kada su svi ovi pokušaji propali i postali uzaludni, napustio ih je. Uprkos tome ostao je uporan i nepokolebljiv u svojoj potrazi za konačnom mudrošću. Seo je pod drvo bodi i doneo odluku: “Neka se sve na meni osuši, i neka me nestane, ali sve dok ne dosegнем uzvišeno prosvetljenje, neću se pomeriti.”⁹

Buda opisuje svoje obraćenje sledećim rečima:

⁸ U postepenom obraćanju ne postoji kriza, jer najveći broj obraćenika ove vrste ne pokreće njihova unutrašnja borba i emotivni nemir, već postepeni uticaj druge vrste: “sugestija.” Ovdje se reč sugestija uzima u širokom, pozitivnom smislu, a koja je prisutna u različitim religioznim aktivnostima u crkvi.

Postepeno obraćenje se više manifestuje kao formiranje verske spoznaje kroz obrazovanje, a ne toliko kao veliki zaokret, jer u jednom času, gotovo neprimetno, obraćenik postaje svestan svog verskog stanja i želje, a da pri tome ne može da opiše proces obraćenja ili vreme kada se ono dogodilo.

⁹ Morgan, Keneth, *The Path of Buddha*, str. 8.

“Kada se u meni probudila ova spoznaja, ovaj uvid, moje srce se oslobodilo otrovne pohlepe i želja. ... Tako se u meni pojavila izvesnost oslobođenja. I spoznao sam da sam konačno stigao do novog rođenja, do uzvišenijeg života. Dovođeno je ono što je trebalo da se dovede. Posle ovog života ne postoji ništa iznad njega. ... Neznanje je poraženo, spoznaja se javila, razorena je tama, došlo je svetlo.”¹⁰

Nakon ovog iskustva počeo je da propoveda svoju novu doktrinu. U Budizmu postoje dokazi i za masovna obraćenja kada je na hiljade ljudi pokrenuto da slede ovog novog verskog vođu i da prihvate njegovo novo učenje.¹¹

Islamska obraćenja počinju obraćenjem Muhameda. Njegove emocionalne uznemirenosti bile su toliko snažne da neki smatraju da je on bio patološki slučaj. Priča se kako bi se Muhamed u stanju očaja penjao preko stenovitih brežuljaka u iskušenju da se baci sa stene. Međutim, vizije su ga spasile od samoubistva.

Kroz ove vizije je stekao uverenje da ga je Bog pozvao za neki poseban zadatak. To je bio kraj njegovih muka, i kako bi to psiholozi objasnili, to je bilo njegovo obraćenje.

U Judaizmu ne vidimo masovna obraćenja sve do Jovana Krstitelja, jer odluke koje su ljudi donosili u različitim prilikama, bile su jedna vrsta obnavljanja poslušnosti Bogu, a ne toliko obraćenja u našem smislu te reči. Lična obraćenja su ipak bila brojna i veoma određena po svojoj prirodi i u njima se mogao prepoznati konflikt i njegovo razrešenje.

Naravno, figurativni način razmišljanja i definisanje ideja u starozavetna vremena nam ne dozvoljavaju da pravimo oštru razliku između obraćenja i više uopštenog religioznog iskustva. U drugu ruku ova religiozna iskustva nekolicine dobro poznatih ljudi kao da liče na hrišćansko obraćenje po bogatstvu psihičkih elemenata.

Na primer, Jakovljeva borba u Betelu, Mojsijevo iskustvo u pustinji, Solomonovo iskustvo u Gibeji, ili Isajjino iskustvo u Jerusalimu, itd. Neki Psalmi nisu ništa drugo do dramatični opisi doživaljaja pre obraćenja i opisi samog obraćenja.

Upoređivanje će pokazati da se ranije date definicije obraćenja mogu primeniti na svako od spomenutih iskustava i nema razloga zašto ih ne bismo smatrali obraćenjima.

¹⁰ Davids, E. Early Buddhism, str. 36.

¹¹ Ibid.

U nekim socijalističkim zemljama ponekad odluka da neko postane član Komunističke partije poprima oblik obraćenja. Ljudi, naročito mladi, se ohrabruju da iskažu svoju odluku javno, a njihova emocionalna iskustva se prihvataju kao ohrabrujući, odlučni trenuci. A što je još važnije, neki od njih govore o nekoj unutarnjoj borbi pre ove odluke kroz koju su prošli. Skoro svi oni iskazuju svoju radost kao rezultat ove odluke i govore o novim duhovnim i intelektualnim vrednostima.

Jedan komunista opisuje svoje iskustvo sledećim rečima:

“Savladalo me je neko čudno osećanje, za koje ranije nikada nisam znao. Pomislih da sam novi čovek. Kao da sam oslobođen ... Ova stvar je stvorila novo značenje u mom životu. Rekoh sebi, treba da postignem neke ciljeve u životu. Znam, da ovo nije bio neki prirodni fenomen, već neko unutrašnje događanje.”¹²

Sve ovo znači da su u ovom slučaju na delu neki emocionalni procesi kao u bilo kom drugom obraćenju neke religiozne grupe.

Hrišćansko obraćenje

Izraz *obraćenje* je veoma uobičajen među hrišćanima. Dok smo govorili o definicijama obraćenja, spomenuli smo nekoliko elemenata koji prate ovo iskustvo. Mora da se kaže da svaka religija, pa čak i nereligiozne grupe, obraćenju daju posebno mesto, ističući neke od ovih elemenata, i smatrajući ih najvažnijim dokazima procesa koji ukazuje na promene i na nastajanje novog života.

Džonsonova misao da u krizi obraćenja *osoba seže prema “TI”, i da je voljna da da sebe u potpunosti ovom odnosu*¹³ može da se uzme kao najvažnija činjenica, kao konačni cilj hrišćanskog obraćenja. Susret sa TI, to jest, sa Bogom kao Stvoriteljem i Gospodom, i trajan odnos sa njim je ono što sačinjava hrišćansko obraćenje.

Ako ovaj odnos ne postoji u životu obraćenika ili ako nije dovoljno jasan, nedostaje najvažnija činjenica i iskustvo ne može da se smatra obraćenjem.

Kao što je već iskazano nisu svi obraćenici svesni procesa obraćenja i tačnog vremena kada se ono dogodilo, ali su svesni promena i odnosa. Takođe, svesni su novog života kao neposredne posledice ovog iskustva.

Ko (G.A.Coe) ovo dobro objašnjava:

¹² Citirano iz Drakeford, J.W. Psychology In Search of a Soul.

¹³ Johnson, P., op.cit. str. 117.

“Obraćenik gleda na sebe kao da je prešao sa jednog nižeg nivoa na neki viši, ili da je našao Boga.”¹⁴

U hrišćanskim crkvama postoji jedno specifično religiozno iskustvo, slično gore opisanom obraćenju, a to se naziva mistično obraćenje. Tu se radi o promeni od običnog religioznog života u područje mistike. I ovo iskustvo možemo nazvati obraćenje, jer ljudi uobičajenijeg religioznog života osećaju neutaživu čežnju za nečim višim od *običnog* religioznog života. Nesreća i nemir ponekad traje dugi period, a prisutni su i bolni unutrašnji konflikti. A onda osoba prolazi kroz jedno iskustvo, koje je teško opisati, ali u kome se otkriva novi život koji valja živeti. Posle ovoga osoba se odvaja u potpunosti od života običnih ljudi.

Tule (Thouless) uzvišenim rečima opisuju život nakon ovakvog obraćenja:

“Nakon mističnog obraćenja, čovekov religiozni život postaje emocionalno angažovaniji, netolerantniji prema svim drugim interesima, i konačno se vezuje za mentalne fenomene, kao što su vizije, lokucije itd.”¹⁵

U stvari, mistično obraćenje je izvan glavnog interesa ove studije, ali ga ovde spominjemo kao primer jedne vrste obraćenja.

Vrednovanje nehrišćanskog i hrišćanskog obraćenja.

Nije jednostavno proceniti iskustvo obraćenja unutar ove dve velike grupe ljudi a da se istovremeno izbegne optužba o subjektivnosti ili bogohuljenju (blasfemija). Međutim, ukoliko i postoje neki tragovi subjektivnosti, a mora da neki postoje, čovek mora da prizna da ne može da govori o nekoj stvari a da ne uzime u obzir svoje sopstveno iskustvo i naslede.

Nakon kratkog pogleda na nehrišćansko obraćenje, jasno je da sa psihološkog gledišta Budino obraćenje nije moguće uporediti sa obraćenjem Džordža Foksa (George Fox), niti Muhamedovo sa Pavlovim. Emotivni faktori su skoro istovetni, i slede ih skoro iste psihološke reakcije. Za psihologe je stoga fenomen obraćenja valjan, kako u budističkoj pagodi u Japanu ili pod nekim drvetom u Indiji, kao i u bilo kojoj hrišćanskoj crkvi, manastiru ili kapeli. Ovo valja da se razume i prihvatam ga, jer psiholog posmatra sam fenomen u emocionalnom životu pojedinca, ne pitajući za njegove religiozne principe.

¹⁴ Coe, G.A., Psychology of Religion, str. 152.

¹⁵ Thouless, R.H. An Introduction to the Psychology of Religion, str. 207.

Međutim, obraćenje nije čisto psihološko iskustvo; ono je i teološko iskustvo. I zato su Frojddovu (Freud) izjavu, da je verovanje u Boga samo čovekova iluzija, već odavno odbacili mnogi psiholozi.

Džonsonova definicija obraćenja uključuje jedan "JA – TI" odnos i upravo u ovom odnosu se kriju bitne razlike između nehrišćanskog i hrišćanskog obraćenja.

Razlike između nehrišćanskog i hrišćanskog obraćenja se pokazuju najviše u tri stava:

Osećanje greha. U hrišćanskom obraćenju je ovo osećanje veoma važno, i kao što ćemo videti kasnije, sva emocionalna i duhovna uzburkanost dolazi od ovog osećanja. U nehrišćanskim religijama ne postoji neko slično osećanje. Razdvojena ličnost i konflikti su prouzrokovani nemogućnošću da se dosegne viši nivo života. Osoba se ne oseća krivom, već samo ispod neke više sfere intelektualnog života.

Promena života i uma osobe. Ova karakteristika proističe iz prve. Ona ne proizvodi promenu već revoluciju u karakteru. Ne menja, već stvara novu ličnost. Izraz 'novo rođenje' nije neka retorička hiperbola već činjenica fizičkog kraljevstva.¹⁶

U nehrišćanskim religijama, obraćenik se ne poziva da promeni svoj život na bolje. Ako do promene dođe, ona je samo rezultat sposobnosti obraćenika da živi u skladu sa visokim principima koji su nepoznati ostalim ljudima. Čovekov um ne mora da se promeni toliko temeljito da postane *novo stvorenje* u svom razmišljanju i u svojim stavovima.

Lični odnos. U nekoliko nehrišćanskih religija predmet obožavanja nije ličan, a čak i tamo gde je poosobljen, ništa se ne govori o nekom odnosu između štovaoaca i predmeta obožavanja; ili, ukoliko se i govori o nekom odnosu, on se ne uspostavlja obraćenjem. U Budizmu, gde postoji lično božanstvo, obraćenik ne uspostavlja neki odnos sa njim, nego jednostavno prihvata učenje Bude. Novi obraćenik obično iskazuje sledeće priznanje: "Utičem se Budi, Ahame i Suge." Ovo ne znači da je odnos integralni deo Budizma.

Znači, razlika između hrišćanskog i nehrišćanskog obraćenja je u prvom redu teološke prirode. Psihološki ne postoje nikakve razlike između njih. Oba iskazuju emocionalna iskustva u odnosu sa natprirodnim bićem, zamišljenim ili stvarnim.

Obraćanje kao razrešenje krize.

"Svako obrazloženje koje je osoba u stanju da da za konflikt kazuje da konflikti dolaze u veoma jednostavnom obliku, ali i u veoma složenom.

¹⁶ Begbi, Harold, Broken Earthenware, str. 15.

Najčešće doživljavamo krize u takozvanim kriznim periodima odrastanja do punoletstva ili posle porođaja.”¹⁷ itd. Ne vode sve ove krize do obraćenja. No, posebne krize koje dolaze zbog religioznih konflikata a uključuju konflikt između verovanja i sumnje, između svetovnih i religioznih zahteva i zauzimanja.¹⁸

Konflikti stvaraju nemir i neraspoloženje a prisutni su dokle god ne dođe do radikalnog rešenja postojećeg problema. Ovakvo rešenje ne mora da se pojavi kao nešto logično ili racionalno, već veoma često dolazi kao neko prosvetljenje sopstvenog uma i osećanja. Izgleda kao da se čitava borba vodila upravo prema takvom prosvetljenju. Posle tog prosvetljenja problemi više ne postoje i umesto fizičke patnje i emocionalne nelagodnosti, nastupa potpuno olakšanje, mir i sklad.

Ovo iskustvo koje vodi prema olakšanju i svesnom zajedništvu sa Bogom naziva se kriza obraćenja, i ono je predmet našeg istraživanja.

II D E O

Proces obraćenja

Sažimajući četiri definicije obraćenja na prethodnim stranicama, zaključujemo da je zajednička karakteristika iznenadna promena čovekovog ukupnog bića. Ova promena uključuje emocionalne, fizičke i duhovne aspekte čovekovog života. Međutim, iznenadnost je neadekvatno objašnjena kao najvažnija činjenica, kao nešto što nema nikakve veze sa ranijim iskustvima.

Obraćenje nikada ne dolazi kao izdvojeno iskustvo, bez obzira koliko izgledalo iznenadno i neočekivano. Određena previranja moraju uvek da mu prethode. I mada je svako obraćenje u tesnoj vezi sa ličnim karakteristikama neke osobe, ipak je moguće u svakom obraćenju pronaći neke određene stepene. Ovi stepeni su sledeći:

- Inkubacija
- Konflikt i kriza
- Novi život koji sledi obraćenju.

Inkubacija. Reč inkubacija je medicinski termin, a označava razvoj kroz koji prilazi neka zarazna bolest od trenutka kontakta sa uzročnikom do pojave vidljivih znakova oboljenja.¹⁹

Ovaj izraz, kada se koristi u psihologiji religije, označava period u kome se nova ideja, primljena u određenom trenutku, razvija, a na kraju tog razvoja dolazi do promene karaktera. Inkubacija je nesvesni proces, mada

¹⁷ Boisen, A.T. Religion in Crisis and Custom, str. 42.

¹⁸ Clark, W. op.cit., str. 148.

¹⁹ Webster's New International Dictionary.

ga uvek obeležava borba u emocionalnom i duhovnom životu. Moguće je da neko postane hrišćanin mnogo pre obraćenja, a da toga nije svestan. Inkubacija je neophodno prisutna u svakoj krizi obraćenja, ali retko se javlja u masovnim obraćenjima.²⁰

Da bismo ovo ilustrovali pomoćice analiza obraćenja apostla Pavla²¹ i Džona Banjana (John Bunyan). Možda ćemo spomenuti i neke druge, manje poznate ličnosti. Ne znamo mnogo o Pavlovom životu pre obraćenja, jer niti Pavle, niti Luka, njegov biograf, ne obraćaju pažnju na taj period dok opisuju obraćenje. Oni spominju samo one trenutke koji su u tesnoj vezi sa njegovom misijom među neznabošcima. Zbog toga je lako upasti u grešku pogrešnog tumačenja neke poznate ili samo pretpostavljene činjenice. U stvari, ne možemo u potpunosti da procenimo bilo koje iskustvo koje se dogodilo davno i u okolnostima koje se znatno razlikuju od naših.

Iako je Pavlovo obraćenje po svom karakteru iznenadno, i dogodilo se na početku njegovog hrišćanskog života, ipak proces mora da je počeo pre ovog trenutka. Očito je proces inkubacije u njemu započeo ranije, no, teško je reći kada. Najuoobičajenije gledište je da je kamenovanje Stefana, dok ga je slušao i posmatrao, ostavilo na njemu duboki trag.

Pavle je dobro znao da je Stefanov proces namešten. Glavni uzrok za Stefanovo kamenovanje bio je bes. Svedoci, neophodno prisutni pri suđenju, bili su lažni. S druge strane, Stefanov govor, njegov stav prema tužiteljima, bio je bez mržnje. Njegova molitva za izvršioce presude bila je neobična, a njegova smrt slavna. Bilo koji od ovih trenutaka mogao je da na Pavle ostavi utisak koje je inicirao proces u njegovoj podsvesti koji će voditi obraćenju. Ali, ne vidim zašto ovaj početak inkubacije ne bismo mogli da pomaknemo još malo ranije. Imam za ovo poseban razlog. Jedan od znakova početka inkubacije jeste neprijateljstvo protiv jedne ideje koju će kasnije prihvatiti. Tako je i Pavlovo fanatično protivljenje hrišćanstvu dolazilo iz njegovog nesvesnog, jer se fanatizam javlja u osobama koje tako kompenzuju svoje tajne sumnje.

²⁰ Neophodnost inkubacije moguće je objasniti činjenicom da period konflikta nije ništa drugo do razvijanje ideje unutar osobe. Takođe, promenu stava i čitavog života nije moguće objasniti na drugačiji način nego kao proces. I u slučajevima postepenog obraćenja postoji jedna vrsta inkubacije, iako ne u punom smislu te reči, jer osobe najčešće nisu svesne procesa promena koje se dešavaju u njima.

²¹ Ljudi često koriste njegovo jevrejsko ime, Savle, kada govore o njemu kao neobraćenom, a Pavle, označavajući ga kao slugu Isusa Hrista. On je oba imena dobio prilikom rođenja, prvo kao Jevrejin, a drugo kao rimski građanin. Stoga ne postoji razlog da se uzdržavamo da ga nazivamo Pavlom u oba životna perioda.

Iz Dela 6,8-10 možemo pretpostaviti da je Pavle, kao Kilikijanac, bio najverovatnije uključen u raspravu sa Stefanom. Takođe iz 22,3-4 i 19-20 možemo zaključiti da je Pavle proganjao hrišćane i pre Stefanove smrti. Nije video Isusa, ali ako je bio član Sanhedrina, mora da je učestvovao u raspravama koje se spominju u Delima 4, pa je verovatno tamo sreo Petra i Jovana.

Posmatrajući njihovu odvažnost postao je svestan razlika koje su poticale od njihovog odnosa sa Isusom iz Nazareta. Moguće da je bio i svedok iskaza Gamalijela, Pavlovog glavnog učitelja, po istom pitanju iz Dela 5. Bilo koji od ovih trenutka mogli su da *zaraze* Pavla novim učenjem. Proganjanja su bila njegov nesvesni otpor protiv hrišćanstva kome se već bio podčinio. Ako je tako, a lično verujem da je moglo tako da bude, izvršenje Stefanove smrtne kazne samo je naglasilo proces razvoja ove nove ideje, koja je postala jasna i prepoznatljiva u trenutku obraćenja.

Drugo, uzmimo slučaj Džona Banjana. U njegovim iskustvima skoro je nemoguće odrediti koja su od njih bila početna tačka na putu prema obraćenju. Međutim, važno je setiti se da čoveka može da pokrene i neki sitni događaj, neka skoro beznačajna reč, ali i najdramatičnije iskustvo. Kvantitet je manje važan od kvaliteta.

Kao prvo, u svom dečaštvu, Banjan je bio krajnje osetljiv dečak, potpuno otvoren za sugestije. Njegovi roditelji su bili strogi puritanci i pokušavali su da utiču na dečakov religiozni stav svim mogućim sredstvima. Pored pozitivnih aspekata takvog uticaja, bili su tu i snažni negativni utisci o Božijem gnevju, paklu, večnoj kazni, itd.

Banjan je kao dečak imao nekoliko dramatičnih iskustava. U dva slučaja se skoro utopio.²² Kada mu je bilo 16 godina, umrla mu je mati. Kao vojnik, trebao je da ide u neko opkoljeno mesto. Umesto njega je otišao njegov prijatelj i bio je ubijen.²³ U isto vreme kaže: "*Još sam uvek grešio i sve sam se više bunio protiv Boga.*"²⁴ Sve manje mu je bilo stalao do spasenja. Nije bio svestan procesa koji je počeo da se u njemu razvija. Njegova pobuna je bila znak inkubacije koja je bila u toku. Pobuni su se kasnije pridružile unutrašnje borbe.

U Banjanovom slučaju takođe je nemoguće identifikovati tačno vreme početnog trenutka inkubacije koje će voditi obraćenju. Sa sigurnošću možemo reći da je period inkubacije u Banjanovom slučaju bio veoma dug. Njegove teškoće i protivljenje Bogu trajalo je 7-8 godina, ali, završile su se obraćenjem.

²² Harrison, G.B., John Bunyan, str. 17.

²³ Bunyan, J., *Grace Abounding*.

²⁴ *Ibid.*

U zaključku moglo bi se reći da je u svim kriznim obraćenjima neminovno prisutan i proces inkubacije. Trajanje može da bude nekoliko dana ali i nekoliko godina. Znaci po kojima možemo prepoznati da je inkubacija počela su sledeći: emocionalne i duhovne brige i snažno opiranje ideji koja se razvija u nama samima.

U vezi uslova najpovoljnijih za početak inkubacije mora se reći da postoje individualne razlike. Brižljivo ispitivanje može da da neka objašnjenja ali ona su prilično uopštena po svojoj prirodi i nije ih moguće prihvatiti sa potpunom sigurnošću. Bilo kako bilo, spomenućemo neke od uslova:

Na primer, ljudi vaspitani u religioznoj sredini otvoreni su za drugačije uticaje od onih koji imaju malo ili nikakav kontakt sa religijom. U religioznoj sredini procesu inkubacije obično prethodi neko stresno iskustvo, koje ovaj proces vodi do dramatičnog klimaksa. Ovo je veoma verovatno mogao da bude slučaj, kako kod Pavla, tako i kod Banjana.

Najčešće je to slučaj sa ljudima koji dolaze iz hrišćanskih porodica ili iz nedeljnih škola, a koji su se obratili kao odrasli.

Na osetljive ljude se lakše upliviše novim idejama nego na druge. Medicinske nauke pokušavaju da ovo objasne funkcijom žlezda, ali ostala istraživanja u ovom području ukazuju pre na psihološka nego na fizička objašnjenja.

Bilo kakva teškoća ili bolno iskustvo može da osobu učini osetljivijom za prihvatanje religioznih ideja: pubertet, gubitak voljene osobe, promena stavova.

Postoje neki uslovi koji omogućavaju inkubaciju, ali nije moguće da se prihvate kao pravilo iz jednostavnog razloga što postoje ljudi koji pokazuju takve karakteristike i bez krize obraćenja i obrnuto.

Konflikt i kriza. Obično, kada nesvesni proces inkubacije dosegne određenu tačku, osoba je suočena sa konfliktima, a da nije ni svesna uzroka. Ovi konflikti se ne odnose na nesklad sa zakonom ili društvom, nego na neslaganje sa samim sobom.

Čovek ne mora da je veliki grešnik a da oseća teret greha. Svaka osoba na ovoj tački ima duboko presvedočenje o grehu. Neki psiholozi pripisuju ovo osećanje prethodnom vaspitanju ili drugim uticajima.²⁵ Ovo osećanje vodi osobu u stanje potpune bespomoćnosti. Vidljive karakteristike ovoga su depresija, tuga, bespomoćnost, teskoba. U mnogim slučajevima to vodi do nedostatku sna i apetita. Često se javljaju i *fotizmi*.²⁶

²⁵ Clark, H.W. The Psychology of Religion, str. 204-205.

²⁶ Fotizam su halucinatogeni utisci jarkog svetla. Ovi fenomeni će se objasniti u III delu ovog rada.

Vajterington (H.C. Whiterington) sažima ove konflikte sledećim rečima:

“Određena iskustva i aktivnosti prethode kriznom tipu obraćenja. Dolazi do osećanja otuđenosti od Boga, iako se sluša Evandjelje; do svesti o izgubljenosti u grehu, i do straha od večne kazne, do prepoznavanje Božije dobrote i čovekove pokvarenosti, do osećanja krivice, pa i do gubitka apetita i sna, do uverenja o grešnosti i do osećanja božanske dobrote i ta mentalna prilagođenost proizilazi iz osećanja frustracije.”²⁷

Čovek postaje potpuno nezadovoljan sa samim sobom, bez obzira na svoje ranije vrline. Vidi sebe kao najgoreg od svih ljudi, a u daljini vidi ideal kakav bi trebao da bude. Ovaj kontrast prouzrokuje ozbiljne patnje. To su bila i Pavlova iskustva o kojima govori u Poslanici Rimljanima 7,14 i 18: “Ja sam telesan, i kao takav prodan pod greh. Tako, ne znam šta činim ...Znam naime da u meni, to jest, u mome telu, dobro ne obitava.”²⁸

Banjan je imao slična iskustva. U svom autobiografskom delu, *Preobilna milost* (Grace Abounding) on priča:

“Ove stvari ... brinule su moju dušu u tolikoj meri, da sam i usred raznih sportova i drugih detinjarija u kojima sam učestvovao sa drugovima, često bio utučen i te misli me nisu napuštale.”²⁹

Čovek postaje sve svesniji svoje bezvrednosti i svoje potrebe. Ali u tom vremenu ne traži rešenje u veri u Boga. Naprotiv, obično je neprijateljski raspoložen i prema jednom i prema drugom. Kad god Pavle govori o svom obraćenju, on spominje koliko je bio pun besa prema onima koji su verovali u Isusa Hrista: “Mnogo puta sam ih po svim sinagogama kažnjavanjem prisiljavao da hule; razjaren preko svake mere na njih gonio sam ih čak do tuđih gradova.” (Dela 26,11)

Isti stav nalazimo i u Banjanovom životu:

“U tim danima su mi misli o religiji bile veoma mrske. Nisam mogao da podnesem samog sebe, niti je to mogao neko drugi, pa kada bih ugledao da neko drugi čita knjige koje se odnose na hrišćansku pobožnost, činilo mi se da sam u zatvoru. Zatim rekoh Bogu: “Idi od mene, jer ja ne želim da spoznam tvoje puteve.” Bio sam ispražnjen i nebo i pakao su bili potpuno izvan mog vidokruga.”³⁰

²⁷ Witherington, C.H., *Psychology of Religion*, str. 86.

²⁸ Svi novozavetni navodi su po E. Čarniću.

²⁹ Bunyan, J., *Grace Abounding*, str. 30.

³⁰ Bunyan, *op.cit.*, str. 30.

Na ovom mestu bismo mogli da postavimo jedno pitanje: zašto postoji tako veliko protivljenje prema jednoj ideji koja će se kasnije prihvatiti?

Pre inkubacije postojao je sklad u emotivnom životu. Kada razvoj neke nove ideje napreduje do jedne određene tačke, razori se postojeći sklad. Pošto je čitav proces nesvestan, osoba automatski odbija uzrok koji je razorio sklad.

Na ovom nivou se javlja osećanje napona. "Ova situacija koja prethodi obraćenju verovatno je donekle slična naponu u bazenu stajaće vode koja je prešla tačku smrzavanja, te je potreban samo šok da bi atomi stupili u novi odnos i iznenada se zamrzli."³¹ Valja takođe reći da čežnja prema Bogu nije potpuno odsutna, ali čovek nema dovoljno energije da je sledi zbog mržnje prema naponu koji to zahteva. Pavle je govorio o samome sebi: "Jer ne činim dobro koje želim, nego zlo, koje ne želim, to činim." (Rimljanima 7,19a)

Sam Banjan je bio utučen kada je video kako neko drugi greši: "... Ali čak i tada, kada bih video neku ružnu stvar kod onih koji su tvrdili da su pobožni, moj duh je počeo da drhti. Između ostalog, kada sam bio na vrhuncu svojih borbi kada bih čuo da psuje neko, za koga se smatralo da je religiozan, to je toliko pogodilo moj duh da me je duša prosto bolela."³²

Ipak, put koji se toliko žestoko odbija i samo s vremena na vreme pomalo priznaje, jeste put kojim će se nakon obraćenja krenuti. Na delu je proces menjanja u nesvesnom delu naše psihe, pa on oblikuje život u nastajanju.

Frojd bi čitavu stvar objasnio kao borbu super-ega i ida. To znači da se čovekovi nagoni za savršenstvom sudaraju sa nagonima za uživanje i da je to poreklo svih borbi. Ego pokušava da uspostavi kompromis između ova dva nagona.³³

Prema Viljemu Džejsmsu neke osobe su stvorene sa skladnom unutrašnjom konstitucijom, a druge su neuravnotežene. Duh neuravnoteženih osoba se bori sa njihovim telom; niža i viša osećanja se bore među sobom i sve se može završiti srećnim i skladnim životom. Ako je osoba sklona religiji, ovo osećanje će se transformisati u religioznu melanholiju i presvedočenje o grehu.³⁴

Obe ove teorije su psihološki ispravne. Ali, one ne daju puno objašnjenje o poreklu konflikta. Na primer, ako je u Banjanovom iskustvu i

³¹ Starbuck, op.cit., str. 158.

³² Bunyan, op.cit., str. 30.

³³ Freud, S., Introductory Lectures on Psycho-Analysis, str. 98-102.

³⁴ James, op.cit., str. 166-167.

postojalo nešto poput patološkog slučaja, nije to uvek tako. Nisu svi obraćenici skloni psihopatologiji. Kagava, Spurdžen (Spurgeon) i drugi nisu imali patološke simptome u svojoj psihi.

Ako prihvatamo iskaz sa prethodnih stranica, onda obraćenje nije samo psihološko iskustvo, nego i teološko. Onda moramo da potražimo valjano objašnjenje za poreklo konflikta u tom području. Ako se u obraćenju osoba suočava sa "TI", onda pre no što do susreta dođe, mora se uočiti neke razlike.

Ono što neki savremeni psiholozi odbijaju, ipak mora da je verodostojno iskustvo, a to je osećanje krivice i ono se javlja kod kriznih obraćenja u svakoj sredini. Ovo osećanje krivice stoga nije imaginacija, već stvarna činjenica, vidljivo prisutna kod obraćenika a formira se prema teologiji ili ideologiji određene osobe.

Novi život koji sledi obraćenju. Kada konflikti u samoj osobi dođu do klimaksa, tada razrešenje stiže kao neko iznenadno iskustvo. Osoba koja je dotad bila pod dubokom depresijom kroz kraći ili duži period, oseća kao da joj je odjednom pao teret s leđa.

Obraćenje je iznenadna promena iz teskobe, žalosti i agonije u mir i radost koje je teško izraziti. To je ishod iz krize i nesigurnosti. Ako je u ovom konfliktnom periodu dominirala nesigurnost, tada osoba nakon obraćenja postaje sigurna da je Bog delovao u njenom životu. Više ne postoji strah pred Božijim gnevom i kaznom zbog toga što se oproštenje i opravdanje doživljavaju jasnije od svega drugog.

Viljem Džejms kaže da osoba u obraćenju doživi ujedinjenje, njena inferiornost i nesreća se menjaju u samopouzdanje i u osećaj sreće.³⁵

U religioznim grupama obraćenje se označava kao nanovo rođenje. I premda se ovaj izraz ponekad zanemaruje, upravo je to ono što osoba oseća posle obraćenja: "Osoba počne da živi u novom svetlu. Na stara iskustva se gleda sa drugačije tačke gledišta. Svet poprima novo lice."³⁶

Spurdžen opisuje svoja osećanja posle obraćenja sledećim rečima: "Tada je oblak nestao, mrak se rasplinuo i tog trenutka ugledah sunce, pa sam u tom trenutku mogao da zapevam sa onima najoduševljenijima o dragocenoj Hristovoj krvi u jednostavnoj veri koja vidi samo Njega."³⁷

Pavlovi doživljaji su veoma impresivna ilustracija za hrišćansko obraćenje. Neki ljudi pokušavaju da naprave razliku između njegovog obraćenja i obraćenja drugih ljudi, argumentujući da se u njegovom slučaju nije radilo o zaokretu od grešnog ka pravednom životu, već o napuštanju

³⁵ James, *op.cit.*, str. 189.

³⁶ Starbuck, *op.cit.*, str. 119.

³⁷ Spurgeon, C.H., *Autobiography*, str. 38.

zakona i prihvatanju milosti. Ja, međutim, ne vidim nikakav razlog zašto bismo tako posmatrali, jer u biti on se kroz obraćenje okrenuo Isusu, koga je pre toga mrzeo.

Dosta toga znamo o Pavlu, kao Jevrejinu, ali njegovo iskustvo pred Damaskom neprekidna je tema, kako teologa, tako i psihologa. Viziju koju je imao razmotrićemo kasnije, ali ovde nas zanima iskustvo obraćenja i njegove posledice.

Sam Pavle tumači svoje iskustvo sledećim rečima: "Stoga sad nema osude za one koji su u Hristu IsusuJer što zakon nije mogao, zato što je zbog tela bio slab, učinio je Bog." (Rimljanima 8,1)

Pol Džonson kaže da se obraćenje događa kada čovek u krizi seže prema jednom "TI", voljan da sebe u potpunosti preda tom odnosu. Čovek se odlučuje iz pukog očajanja da stupi na novi životni put. U tom slučaju on se može radikalno promeniti.³⁸ Svi ovi elementi su bili prisutni u Pavlovom doživljaju obraćenja. Život mu je bio preobražen. "... nekadašnji gonilac sada propoveda veru koju je nekada rušio." (Galatima 1,23)

Banjan je imao nekoliko iskustava koja bi mogla da se prihvate kao iskustvo obraćenja, no stvarno obraćenje³⁹ se opisuje na kraju njegove autobiografije:

"To stanje je potrajalo neka tri, četiri dana, i dok sam sedeo kraj vatre, iznenada sam osetio kako sledeće reči odzvanjaju u mom srcu: "Moram poći Isusu". Moj mrak i ateizam su nestali a blažene stvarnosti neba su mi bile na dohvat ruku ... Tada sam pun radosti rekao svojoj ženi: "O, sada znam! Sada znam!" A ta noć je za mene bila dobra noć. Jedva da sam ikada imao bolju."⁴⁰

Ako je obraćenje istinsko, njegove posledice su vidljive i trajne. Obračćenik je oslobođen starih, grešnih navika i premešten je u viši moralni i duhovni život.

Jedna od najuočljivijih karakteristika života posle obraćenja je nova spremnost za akciju. Pavlova revnost za Evandjelje nije prestajala sve do njegove smrti. Banjan, mada strašljiv i nesiguran u periodu pre obraćenja, postao je uspešan propovednik Evandjelja.

Oba ova čoveka postali su krajnje uticajni svojom usmenom i pisanom rečju. Mnogi drugi primeri imaju iste karakteristike, samo ostvarene na drugačije načine. G.A. Ko je to iskazao sledećim rečima: "Obračćenje je korak u stvaranju jastva, ono je stvarno nastajanje jastva."⁴¹

³⁸ Johnson, op.cit., str. 117.

³⁹ Bunyan, op.cit., str. 63.

⁴⁰ Neki smeštaju Banjanovo obraćenje u period između njegove mladosti i perioda zatočeništva u Bedfordskom zatvoru.

⁴¹ Coe, op.cit., str. 171 i 127.

U sažetku valja reći da su promene uglavnom zasnovane na nekoliko novonastalih odnosa:

Novi odnos sa Bogom. Obračenik stupa u zajedništvo zasnovano na pouzdanju, poverenju i poslušnosti.

Obračenje donosi i nove odnose sa drugim osobama. Obračenik postaje zainteresovaniji za druge no što je to bio ranije.

Odnos prema spoljnjem svetu uopšte. Čovek vidi sve ono lepo, veličanstveno i prijatno. “Zvezde se nikada nisu činile toliko sjajne kao one noći kada sam se vratio kući.”⁴²

III D E O

Sugestija i obraćenje

Iz opšte psihologije dobro je poznato koliko se može uplivisati na ljude. Sugestija se javlja u mnogo slučajeva. Jedan od najjednostavnijih primera je kada se neko odazove pozivu prijatelja da sedne i da zajedno popiju šolju čaja. Drugi primer za ilustraciju sile sugestije može da se vidi u hipnozi i u uticaju na mase ljudi. U oba ova aspekta upliv se vrši na našu volju, individualno ili kolektivno. Upliviše na nas kroz marketing/reklamama, pisanom reči uopšteno, itd. Zapravo, svako područje našeg života i bića podložno je različitim načinima sugestije.

Nije moguće zanemariti ovu činjenicu ni u religioznom životu, i nije uopšte neobično da neki psiholozi i filozofi objašnjavaju sve aktivnosti crkvene evangelizacije kao dobru primenu sugestije na pojedinca i na mase.

Kao prvo, valja priznati da su bogosluženje i druge crkvene aktivnosti organizovane da uplivišu na ljude i da ih pokreću u pravcu prihvatanja veroispovedanja, rituala, itd., ili, kako se to obično objašnjava, da prihvate Isusa kao svog Spasitelja.

Uopšteno, različita godišnja doba u toku godine i svečanosti u crkvi se prilagođavaju da bi se došlo do osećanja ljudi i da bi se pokrenuli u pravcu određenih ciljeva. Neki psiholozi⁴³ upoređuju ovu vrstu aktivnosti sa onima koje se uglavnom koriste za pridobijanje pažnje i za pokretanje ljudi na akciju.

Prat (B.J.Pratt) kaže:

“Nije potrebno ovome dodati da unutar hrišćanstva, čak i u ne-evangelikalnom krilu, kao što je Rimokatolička crkva, u manje ili više redovnim intervalima se organizuju brižljivo planirani sastanci probuđenja (poznati kao “ritriti”) u kojima se koriste, kako ritmički

⁴² Ibid., str. 127.

⁴³ Pratt, J.B. The Religious Consciousness, str. 166-194.

uslovljeni zahtevi ljudske prirode, tako i sile društvene psihologije, da bi se stimulisao religiozni život zajednice ili pojedinca.”⁴⁴

Ovo se javlja mnogo više u protestantskim krugovima. Crkvene organizacije koriste zakone psihologije mase da pojačaju sugestibilnost i potaknu emocije i um ljudi na preoblikovanje.

Mase su otvorene za sugestiju, jer se individualna svest gubi u masi. Grensted (L.W. Grensted) kaže da ponašanje pojedinca, koji je došao pod upliv gomile, postaje ponašanje primitivnog divljaka ili deteta.⁴⁵

Pri masovnim obraćenjima su sve aktivnosti usmerene u pravcu usredsređivanja pažnje na jedan određeni predmet. Zajedničko pevanje, ton propovednika, odabrane teme, sve vodi u istom pravcu. Ono što crkveni ljudi nazivaju voditi u pravcu obraćenja, psiholozi objašnjavaju kao izoštravanje fokusa sugestibilnosti.

G.A. Ko, govoreći o ponašanju na sastancima probuđenja, kaže:

“Znamo da u skladu sa zakonom sugestije on doživljava ono što mu se kaže da treba da očekuje. Na taj način može da postane siguran u neku doktrinu, koja može, ali ne mora da bude, istinita. On će možda pogrešno da protumači svoje motive i reći da su čišći i jednostavniji nego što u stvari jesu, i da je čvrsto ukorenjen kada je ustvari još uvek slab i podložan padu.”⁴⁶

G.A. Ko jednostavno govori da je obraćenje često obojeno željama, čežnjama i očekivanjima voditelja. Obraćeni pojedinac često izveštava više ono što se očekuje da je doživeo, nego što stvarno doživljava.⁴⁷

Ovo je negativni aspekt kampanja probuđenja, naročito onda kad je sugestibilnost u centru pažnje. Crkveni ljudi su obično oduševljeni velikim brojem obraćenika. U ovim osećanjima nema ničeg lošeg, ako je Evangelje glavno sredstvo a ne sugestija masa. Slažem se sa Starbakom kada on označava ove aktivnosti kao abnormalni aspekt obraćenja.

On citira statistike koje pokazuju da je od 92 obraćenika sa nekog sastanka probuđenja, nakon određenog perioda u crkvi ostalo svega 12 dok je od 68 ljudi, obraćenih u redovnom radu crkve, nakon istog perioda, ustrajao 41 obraćenik.⁴⁸ Klark ostaje kritičan prema pokretima probuđenja kada kaže:

“... moramo priznati da prosečan, visoko emotivan tip obraćenja, do kojeg dolazi na poticaj evangelizatora, nije impresivan. Kada se uzme u obzir dopadljive melodije pesama, trube, rafalna

⁴⁴ Pratt, op.cit., str. 168.

⁴⁵ Grensted, L.W. Psychology and God, str. 178-179.

⁴⁶ Coe, op.cit., str. 174.

⁴⁷ Starbuck, op.cit., str. 153-183.

⁴⁸ Ibid., str. 170.

upozorenja od propasti, koja izvikuje oduševljeni evangelizator i masovni uticaj sugestije, teško je zamisliti da iz toga proizađe neko trajno dobro.”⁴⁹

Negativna uloga sugestije postoji i onda kada neko dramatizuje svoje obraćenje samo da bi ga učinio atraktivnijim, naročito kada se očekuje dramatično obraćenje ili se ono u određenoj sredini više ceni od postepenog obraćenja. U tom smislu, na masovnim evangelizacijama obraćenici često pokušavaju da *individualizuju* svoje iskustvo dodavanjem nekih emotivnih elemenata, kao što je, na primer, grčeviti plač, i sl.

U stvari, razrešenje krize kroz obraćenje se često javlja kada se to ni ne očekuje. Do iznenadnog rezrešenja ne mora neminovno doći pod uticajem direktnog upliva, i mnoga obraćenja ovog tipa se dešavaju odvojeno od bilo kog religioznog sastanka.

Na primer, Banjan je često posećivao *siromašne u Bedfordu* i uživao u razgovoru sa njima, ali njegovo obraćenje nije bio neposredni i direktni rezultat ovih razgovora.⁵⁰

Sperdženovo obraćenje je bilo drugačije i on nam priča da ga jednostavno pevanje jedne male zajednice nije ni privlačilo i da je propovednik *stvarno bio glup*.⁵¹ Isto tako je bilo i sa propovedi, ali jedna reč je zarobila njegovu pažnju i dovela do razrešenja u obliku obraćenja.

Jedno od objašnjenja za ovo jeste da do razrešenja krize kroz obraćenje ne dolazi kroz sugestiju pre no što je dosegnut klimaks. Ovo daje poseban ton ovoj vrsti obraćenja.

Psihopatologija i obraćenje

Boisenov zaključak u vezi ovog predmeta je veom jednostavan i zvuči pomalo čudno. Govoreći o Pavlu, on kaže: "... po ovom pitanju u Pavlovoj priči ne postoji ništa što se ne bi moglo ponoviti u bilo kojoj mentalnoj bolnici.”⁵²

Ovaj oštri iskaz, naročito kada se iščupa iz konteksta, zvuči veoma provokativno. Skoro se nijedan teolog ne bi s njim složio. Međutim, sam Boisen je bio mentalno bolestan, a nakon toga se posvetio proučavanju ovog predmeta i zato je imao razlog da ovako tvrdi.

Psiholozi imaju nekoliko razloga za svoja objašnjenja doživljaja obraćenja kao izraza bolesne psihe. Evo tih razloga:

- osećanje krivice skoro je uvek prisutno u patološkim slučajevima.
- podeljenost jastva.

⁴⁹ Clark, *op.cit.*, str. 213.

⁵⁰ Bunyan, *op.cit.*, str. 63.

⁵¹ Spurgeon, C.H., *Autobiography*, str. 39.

⁵² Boisen, *op.cit.*, str. 78.

- prisustvo fotizama različitih vrsta: vizije, halucinacije, itd., što se ne javlja u normalnom životu.
- potpuni ili delimični gubitak sna.
- osećanje straha.
- gubitak samopouzdanja.

Psiholog G.A.Ko pronalazi tesnu vezu između bilo koje vrste mističnog iskustva i histerije, epilepsije ili deluzione nenormalnosti.⁵³

Ovakav stav prema doživljaju obraćenja nije redak. Frojdova pozicija je slična. Po njemu se konflikt u periodu pre obraćenja svodi na potisnuti polni nagon.

Boisenovo objašnjenje se razlikuje. On kaže da je poreklo konflikta možda patološko, ali iskustvo obraćenja pomaže u postizanju ujedinjenja jastva. Za njega je ishod važniji od porekla:

“Krećemo od pretpostavke da suština kontrasta nije između patološkog i normalnog u religioznom iskustvu, nego između duhovnog poraza i duhovne pobede i ozbiljniji poremećaji imaju za posledicu da to istaknu u prvi plan, dajući važnost značajnim činiocima.”⁵⁴

Ovo mi se čini neobično jer kao da pokazuje da su crkve na neki način klinike za mentalno bolesne ljude.

Drugi razlog moga neslaganja sa Boisenom jeste taj da osećanje krivice, prisutno kod šizofrenije, dovodi do podvojenosti, dok kod obraćenja dovodi do ujedinjenja osobnosti (jastva) bez negativnih posledica. U mentalnoj bolesti ozdravljenje dolazi postepeno a često su posledice vidljive. Boisenov slučaj je jedan redak izuzetak. Obraćenje uvek donosi novi život, potpunu promenu karaktera, što ne može da se dogodi kod neke mentalne bolesti.

Iako mnogi fenomeni koji se javljaju kod obraćenja i kod mentalnih bolesti izgledaju slični, ipak, ni poreklo, ni rezultati nisu jednaki.

Džejms Prat nalazi objašnjenje za Banjanov slučaj u stanju teologije Banjanovih dana i u prenaplašavanju nekih prestupa, koji u biti nisu važni. Takođe je teologija Banjanovog vremena naglašavala neophodnost svesti o grehu kao preduslov za spasenje. Čitav problem Banjanove pobede, po Pratu, nije bio moralnog karaktera, nego više opsednutost uma i zato je postao patološki fenomen. (citac nepoznat).⁵⁵ Takođe je jasno da i sam Prat zanemaruje neophodnost osećanja krivice, pripisujući to negativnom uplivu.

⁵³ Coe, *op.cit.*, str. 278.

⁵⁴ Boisen, *op.cit.*, str. 79.

⁵⁵ Bez podataka.

Sve što je do sada rečeno pokazuje da je doživljaj obraćenja neobičan po svojoj prirodi. Oba obrađena slučaja, Pavle i Banjan, imali su čitav niz doživljaja koji se javljaju i u potološkim slučajevima. Pavlova vizija, glasovi koje je čuo, njegova slepoća, sve se poistovećuje sa iskustvima kod mentalnih bolesnika. Isti je slučaj sa Banjanom. Međutim, ova sličnost sa mentalno bolesnim osobama postoji formalno.

Fotizmi, vizije, itd. se objašnjavaju kao halucinacije. Emocionalne promene u periodu konflikta mogu da iscrpe osobu i neprekidno prisustvo problema slabi čovekove emocije, ali ako postoje halucinacije, one su sekundarne po svojoj prirodi.

Međutim, kako se ništa ne može izuzeti iz sredine u kojoj se dešava, tako je i način opisivanja sopstvenog doživljaja obraćenja obeležen datom teologijom i nasleđem. Takođe je istina, da opis doživljaja obično usledi posle i unekoliko je obojen kasnijim razmišljanjima. Dok čitamo Pavlov izveštaj o obraćenju vidimo u njemu starozavetnu teologiju i to već po izrazima koje koristi za opisivanje čitavog događaja, dok u Banjanovom slučaju vidimo puritansku teologiju.

Harold Begbi u svojoj knjizi *Slomljena grnčarija* (Broken Earthenware) opisuje nekoliko autentičnih iskustava kao razrešenja krize kroz obraćenje. Sve ove slučajeve karakterišu teški i dugi konflikti. Ti ljudi su bili bez neke tradicije. Nekoliko njih izveštavaju o nekim glasovima koje su čuli u trenutku obraćenja i to je sve. Nema izveštaja o nekim halucinacijama kod Sperdžena, Kagave niti kod drugih savremenijih obraćenja.

Po mom razumevanju ovo objašnjenje sadrži mnogo subjektivnosti, ali u nameri da odgovorim na ovaj prigovor moram reći da ne bi trebalo da se odbaci mistički elemenat u obraćenju. Naime, doživljaj obraćenja inicira natprirodno biće i prema njemu se usmeravamo. Gledajući s te strane, "jezik" obraćenja je prilagođen tako da osoba može da ga razume. Zato bi Pavlovo iskustvo bilo teško razumljivo ljudima iz sirotinjskih četvrti, dok njihovo iskustvo nebi bilo dovoljno snažno za fariseja Pavla.

Po tom objašnjenju, svetlost i glas na putu za Damask nije neophodno moralo da bude iskustvo i Pavlovih kolega jer ti fenomeni nisu neophodno morali da budu fizičke prirode. Duhovna iskustva je teško opisati jezikom materijalnog sveta.

U sažetku možemo reći da u obraćenjima koja su razrešenje krize mogu postojati elementi patološkog, ali su oni sekundarni po svom karakteru, i nisu takvi da bi se doživljaj obraćenja smatrao patološkim.

Bit obraćenja

Na samom početku ovog rada se nalazi iskaz da se psiholozi razlikuju u mišljenju o obraćenju. Ove razlike su vidljivije nego bilo gde na polju psihologije religije. Tu se mišljenja najviše razilaze jer obraćenje definiše čitav sistem psihologije religije.

Psihologija uvek pokušava da pronađe odgovor u empirijskim činjenicama, odbijajući sve fenomene koje je nemoguće objasniti zakonima psihologije. Međutim, problem nije samo psihološke prirode, već i filozofske, jer postavlja pitanja transcendentnog. U našem slučaju nije nam dozvoljeno da o tome diskutujemo.

U ranijim odeljcima smo pokušali da objasnimo da stvarnost obraćenja kao razrešenja krize nije sugestija. Na sastancima probuđenja, u kojima se sugestija više koristi, broj istinskih doživljaja obraćenja je manji nego u običnom radu crkve.

Takođe smo pokušali da objasnimo da je obraćenje nemoguće u potpunosti objasniti psihopatologijom. I premda su dokazi jednaki, rezultati su potpuno različiti. Ali, šta je obraćenje?

Frojdovo objašnjenje je prirodni rezultat njegovog sistema. On nije obraćao neku naročitu pažnju na religiozno iskustvo, jer je religija za njega bila iluzija. Kada je neki lekar opisao obraćenje nekog mladića prouzrokovano smrću neke žene, Frojdovo objašnjenje je glasilo:

“Ženino mrtvo telo je podsetilo mladića na njegovu majku.

U njemu se probudila čežnja za majkom (Edipov kompleks), a to je upotpunjeno osećanjem protiv oca, pa tako i protiv Boga, kao natprirodnog bića. Ovo protivljenje je prouzrokovalo u mladiću konflikt, praćen halucinogenom psihozom. Ishod krize se našao u religiji, te je mladić prihvatio ono u čemu je bio poučen u svom detinstvu o Bogu i Isusu. To je bila bit njegovog obraćenja, i sva druga iskustva obraćenja imaju isto poreklo.”⁵⁶

Ovakav analitički opis odgovara Frojdomom sistemu, ali ne objašnjava nekoliko važnih elemenata.

Prvo, isključuje postojanje Boga. Naš zadatak ovde nije da raspravljamo o ovom pitanju, naročito nemam nameru da koristim iskustvo obraćenja kao dokaz za Božije postojanje. Na ovom mestu moramo da prihvatimo postojanje Boga kao postulat.

Bit doživljaja obraćenja je nemoguće objasniti psihoanalitičkom metodom. Osim toga religija nije regresivna ni reduktivna, jer su u svojim iskustvima mnogi dosegli produktivnu kreativnost. Ona nije beg od

⁵⁶ Freud, S. A Religious Experience u The Readings Psychology of Religion.

stvarnosti, nego je konfrontacija sa njom. Na ovoj tački je Boisen mnogo bliži razumevanju suštine obraćenja. On obraćenju pripisuje pozitivne rezultate. Za Boisen, religija pruža zdravo i zrelo iscelenje od konflikta i dovodi do ujedinjenja jastva.⁵⁷

U religioznim iskustvima, uključujući i obraćenje, mistični elementi su konstantno prisutni.

Ranije spomenuti "TI" ne pripada podacima koje daje psihologija. Čak i kada govorimo o političkom obraćenju, susrećemo u njemu mistične elemente. U jednoj zemlji je nedavno jedna grupa mladih ljudi dobila člansku karticu Komunističke partije. U prošlosti ovo je uvek bio prilično formalan događaj, ali sada se čitava *predstava* odvijala kraj grobova ubijenih mladih komunista. Posle toga su svi govorili o visokoj vrednosti ovog iskustva. Verujem da njihova osećanja nisu bila imaginarna, jer je njihovo obraćenje obeleženo mističnom karakteristikom.

Psihologija ume i može da objasni mnoge fenomene u doživljaju obraćenja. Ona može takođe da vodi boljem razumevanju mnogih fenomena koji se javljaju u ovom doživljaju u različitim slučajevima, ali doživljaj obraćenja kao celinu nemoguće je objasniti čisto psihološki. Natprirodni elementi prevazilaze psihološki domen.

Nastojanja da se obraćenje svede na čisto psihološko iskustvo, ili čak patološko, nije dosad donelo zadovoljavajuće objašnjenje. B.J. Prat kaže:

"Ako je psiholog u stanju da naučnim zakonima objasni sve činjenice religiozne svesti, tada ne postoji psihološki dokaz o Božijem prisustvu i uplivu u našim životima."⁵⁸

I upravo se ovde krije pravi odgovor. Nije moguće isključiti Božiji uticaj na čoveka. Psiholozi mogu da objasne mnoge činjenice u čovekovim iskustvima, ali obraćenje nije predmet samo empirijskih nauka.

Doživljajem obraćenja upravlja natprirodno biće i ono je usmereno prema Njemu. Nemoguće je povući crtu između čisto psiholoških i mističkih elemenata. Teško je odrediti koji deo valja pripisati čoveku a koji Bogu. Možemo samo reći da su Božija dela u čoveku i psihološki i etički uslovljena.

CITIRANA DELA

Begbie, Harold

N.d. Broken Earthenware. Hodder & Stoughton Ltd, London.

⁵⁷ Boisen, op.cit., str. (?)

⁵⁸ Pratt, op.cit., str. 455.

Boisen, Anton

1955 Religion in Crisis and Custom, Harper & Co. New York.

Boisen, Anton

1936 The Exploration of the Inner World, A Study of Mental Disorder And Religious Experience. Harper & Co. New York.

Brown, J.A.C.

1964 Techniques of Persuasion. Penguin Books, Baltimore-Maryland.

Bunyan, John

1971 Grace Abounding, Complete Works. William Garretson & Co., Philadelphia.

Coe, A. George

1921 The Psychology of Religion. The University of Chicago Press, Chicago, Ill.

Davey, J. Cyril

1962 Kagawa of Japan. Abingdon Press, New York-Nashville.

Clark, W. Houston

1958 Psychology of Religion: An Introduction to Religious Experience. Macmillan, New York.

Drakeford, W. John

1964 Psychology in Search of a Soul. Broadman Press, Nashville, Tenn.

Froude, A. James

1902 Bunyan. Macmillan and Co. Ltd. London.

Grensted, W.L

1931 Psychology and God. Longmans, Green and Co. London.

Harrison, E. Paul

n.d. Psychology of Religion. Abingdon Press, New York-Nashville.

James, William

- 1947 Varieties of Religious Experience: A Psychological Study. Longmans, Green and Co. New York.

Johnson, E. Paul

- 1957 Personality and Religion. Abingdon Press, New York, Nashville.

Kenneth, Edward

- 1962 Religious Experience. T. & T. Clark, Edinburgh.

Kepler, S. Thomas

- 1950 Contemporary Thinking About Paul. Abingdon Press, New York-Nashville.

Knox, John

- 1950 Chapters in the Life of Paul. Abingdon-Cokesbury Press, New York – Nashville.

Liebmann, L. J.

- 1948 Psychiatry and Religion. The Beacon Press, Boston.

Pollock, John

- 1966 Billy Graham, A Biography. McGraw-Hill, New York.

Pratt, B. J.

- 1948 The Psychology of Religious Experience. MacMillan, New York.

Oates, E. Wayne

- 1957 The Religious Dimension of Personality. Association Press.

Rogers, E. Carl

- 1962 Counseling and Psychotherapy. Houghton Mifflin.

Selbie, B. W.

- 1926 The Psychology of Religion. Clarendon Press, Oxford.

Selby, J. Donald

- 1962 Toward the Understanding of St. Paul. Prentice Hall, Inc., Englewood Cliffs, N. Y.

Spurgeon, C.H.

- 1950 Autobiography. Ed. David O. Fuller, Zondervan, Grand Rapids, Mich.

Smith, David

- 1951 The Life and Work of St. Paul. Harper and Brothers, New York – London.

Starbuck, D.Edwin

- 1903 The Psychology of Religion. The Walter Scott Publishing Co.Ltd., New York.

Valentine, H.Cyril

- 1929 Modern Psychology and the Validity of Christian Experience. Society for Promoting Christian Knowledge, London.

Thouless, Robert

- 1926 An Introduction to the Psychology of Religion. Clarendon Press, Oxford.

Underwood, C.Alfred

- 1952 Conversion, Christian and Non-Christian. George Allen and Unwin Ltd., London.

Witherington, Cyril

- 1962 Psychoanalysis and Religion. Farrar and Cudahy, New York.

Dr Davorin Peterlin **ZAŠTO STUDIRATI TEOLOGIJU?¹**

Klasični udžbenici i rječnici određuju teologiju mnoštvom višeslojnih riječi, a kao disciplinu ili znanost dijele je na sustavnu, biblijsku, praktičnu, zatim crkvenu povijest, povijest doktrine i slično. Nama će dostajati i jednostavnije određenje; pojam teologije u nastavku ćemo sasvim uopćeno rabiti za poimanje Boga, njegova odnosa prema cjelini stvorenja, te načina čitanja i tumačenja Biblije.

Pitanje o razlogu i svrsi studiranja teologije, pa čak i nužnosti i opravdanosti studiranja teologije, ima u različitim sredinama drukčiji prizvuk i drukčiju težinu. Dok neki kršćani svesrdno zastupaju teološku naobrazbu, u drugim je, pogotovo evandeoskim sredinama teologija postala gotovo pogrdna riječ. Često za to postoje i dobri razlozi.

Pojedinci primjenjuju stanovite pristupe Bibliji nekritički, drugi se koriste teologijom radi samoisticanja. Treći pak, možda i sami zbunjeni, nesvjesno zbunjuju kršćane oko sebe. Četvrti: pravdajući se neshvaćanjem okoline, napuštaju crkvu a možda i Boga. Unatoč tim primjerima, odgovor na pitanje treba li studirati teologiju mora bti potvrđan. U nastavku ću pokušati navesti neke razloge za takav stav.

Svatko ima svoju teologiju

Prvo, teologiju treba studirati zato što svatko ionako ima svoju teologiju.

Ma koliko iznenađujuća, ta je postavka zasigurno točna. Mnogi će vjerojatno odvratiti da oni samo čitaju Bibliju te da se s teologijom ne susreću ili se njome ne bave. Pretpostavimo na trenutak da je to točno. Ali koji prijevod čitaju i zašto? odgovor podrazumijeva teološko određenje. Kako si tumače teške svetopisamske odjeljke? Odbacuju li ih ako ih ne mogu shvatiti? I to je teološki obojen stav i postupak. Ili su si možda kadri objasniti svaku pojedinost? Dopustite mi posumnjati u to. Ali i da je tako, opravdano bi se moglo upitati o ispravnosti takva osobnoga tumačenja. Posljedica je krajnji subjektivizam, a ako opisani čitatelj hoće i može drugima nametati svoje gledište, on prerasta u vladavinu subjektivizma.

Mnogi kršćani vjerojatno nisu svjesni svoje ovisnosti o utjecajima koji su oblikovali njihovo poimanje i pristup Božjoj riječi. Propovijedi koje su u životu odslušali, pjesme koje su otpjevali, knjige i traktati koje su

¹ Prilog je preuzet iz Glasa Evandjelja, broj 1-2/1994, str. 14-17.

pročitati, nisu nastali u vakuumu, nego održavaju stanovit teološki stav. On ne mora biti očigledan, nego tek naznačen, ali postoji.

Sve oko nas jest, ili može biti, teološka tvrdnja, čak i najbanalnije stvari. Stajanje ili sjedenje pri molitvi, kao i njezin početak, oblik i završetak mogu se teološki tumačiti. I dizanje ili ne dizanje ruku pri zajedničkom pjevanju teološka je tvrdnja. Naš odnos prema crkvi odražavat će teološko stajalište. Gotovo isključivo naglašavanje Božje ljubavi, uz razmjerno zanemarivanje njegove pravednosti, čime je ono obično popraćeno, teološki je stav. Moglo bi se nabrojiti još mnoštvo takvih primjera.

Prema tome, budući da je sve teologija, onda je razborito željeti usporediti svoju teologiju s teologijom ljudi koji su joj posvetili više vremena i truda. Takvo će uspoređivanje uputiti na moguće zablude drugih, ali možda i na nedostatnost naše teologije. Ipak, i jedno i drugo trebalo bi potaknuti pojedinca na dublje proučavanje i napredak u spoznaji.

Izravna Božja zapovijed

Drugo, teologiju treba studirati jer time izvršavamo izravnu Božju zapovijed: "Ljubi Gospodina, Boga svojega, ... svim umom svojim." (Matej 22:23) Bog je stvorio čovjeka prema svojem naličju, a razumnost je jedno njegovo svojstvo. Čovjekov um razdvaja ga od ostalih stvorenja. Bog Stvoritelj izvor je čovjekove svijesti o sebi i sposobnosti akumulacije podataka, kao i neutažive želje za otkrivanjem novih spoznaja. Čovjekova urođena čežnja za dubljom spoznajom Stvoritelja odraz je njegove najtemeljnije težnje za istinom. Bog želi odanost čitavog čovjekova bića bez ostatka, a ne samo nekih njegovih dijelova. On želi čovjekovo vrijeme, tjelesnu snagu, talente, novac, osjećaje, ali i um. Što je prirodnije umu od prodiranja u dubine Božje objave? Što je prikladnije umu od redovita iskoračivanja u onostrano? Teo-logija, Bogo-slovlje, istodobno je naziv takve djelatnosti, naziv područja te djelatnosti i stoljećima prikupljeno iskustvo kojim se kršćani poslušni Božjoj zapovijedi mogu potpomoći. Zanemarivanje zanemarivanje te Božje zapovijedi i želje uzrokuje bolesnu jednostranost. Zbog pogrešne teologije (!) mnogi kršćani smatraju da je Bogu nekako najviše stalo do ljudskih osjećaja. Najčešće se tvrđi da je čovjekovim padom u grijeh najviše zahvaćen baš um. Pritom se zaboravlja da su osjećaji barem u istoj mjeri podlegli grijehu, te da đavao možda i najlakše djeluje upravo na najnepostojaniji čovjekov dio.

Zajednica zaražena tim virusom pokazuje dva simptoma: jednostranu emocionalnost i antiteologizam. područje razuma, razbora, intelekta, proglašuje se subverzivnim i bez preslušanja osuđuje na izgon iz svakodnevnog bogoštovlja i osobne duhovnosti. Usto, propovijedanje,

naučavanje i svjedočenje gube čvrsto uporište te padaju u opasnost nekontroliranog subjektivizma. Božja Riječ tada kaže i uči što god tko misli da uči.

Jednostranoj emocionalnosti i antiteologizmu često se pridružuje i treći simptom, opći antiintelektualizam. U nekim se sredinama odnos prema teologiji preslikava ili proširuje i na svakovrsno obrazovanje, a napose znanstveno.

Ishod je katastrofalan gubitak mnogih mladih ljudi, a pogotovo studenata i intelektualaca. Premda ta boljka nije isključivo obilježje evanđeoskog kršćanstva na našem području, u nas se ona očituje upadljivo malim brojem evanđeoskih kršćana u dobi između četrdesetak i pedesetak godina. Može se čak govoriti o "izgubljenom naraštaju", a razlog tomu zacijelo valja u velikoj mjeri tražiti u prevladavajućem ozračju agresivnog antiintelektualizma u razdoblju kada su ti ljudi bili srednjoškolci i studenti.

Evangeliziranje i svjedočanstvo

Treće, teologiju treba studirati jer teologija potpomaže evangeliziranje i učvršćuje svjedočanstvo.

Teologiju i evangeliziranje se ponekad stavlja u opreku tvrdnjom da je teologija puka teorija koja nema dodira s temeljnim kršćanskim zadatkom navještanja Dobre vijesti. Međutim, istina je upravo suprotna. Bez teologije kršćanska crkva nije kadra odgovoriti na pitanja i izazove koje pred nju stavlja svijet.

Biblija nedvosmisleno nalaže da kršćani trebaju imati spreman odgovor i "obrazloženje nade koja je u vama" (1 Petrova 3:15). Na neka pitanja s kojima se susrećemo danas Biblija ne daje izravan odgovor jednostavno zato što je tadašnje društvo bilo toliko različito od našega da se takva pitanja nisu ni mogla postaviti. Stoga teologija priskače upomoć i pomaže promisliti odgovore.

Misao o povezanosti teologije i evangeliziranja izravno se dovazuje na razmatranje iz prethodne točke. Suočeni s teškim pitanjima iz zbiljskoga svijeta, mladi u crkvi pokušavaju dobiti odgovarajuće odgovore. Iskreno postavljanje teških pitanja i ustrajanje na zahtjevu za smislenim odgovorom često se smatra destruktivnim po duhovnu dobrobit crkve. Ako crkveni vođe zbog nedostatka teološke utemeljenosti jednostavno odbiju razgovor, njihov će postupak postavljачima pitanja izgledati kao poricanje relevantnosti kršćanstva. Ishod je neizbježan: oni "sretniji" vegetirat će na marginama crkve, a većina ostalih će, nezadovoljena, otići. Ne treba se zavaravati pozivanjem na "neduhovnost" onih koji odlaze; problem nije u nedostaku duhovnosti, nego u nezadovoljavanju bogomdane sposobnosti teološkog promišljanja.

Crkva koja nije kadra ponuditi odgovore povlači se u sebe, razvija mentalitet geta i gubi dodir sa stvarnošću. Time zapada u paradoksalnu situaciju da iznevjeruje svoju temeljnu ulogu, upravo ono što je htjela zadržati i obraniti izoliranjem od teologije.

Upravo je zato potrebno da crkve uz pastore i evangelizatore imaju i sposobne učitelje (Efežanima 4:11) koji imaju dar poučavanja (Rimljanima 12:7) te teološki obrazovane ljude koji će biti kadri odgovarati na zahtjevna pitanja.

Duhovnost

Četvrto, teologiju treba studirati jer teologija vodi duhovnosti. Od svih tvrdnja do sada ta je vjerojatno najneobičnija i na prvi pogled sigurno najteže prihvatljiva. Uzroci njezinu odbacivanju dobro su poznati, a neki su već i spomenuti. Tvrdi se da teologija, suprotno navedenome, udaljuje od Boga. Zastupnici tog mišljenja spremno će navesti primjere ljudi koji su tijekom ili nakon studija teologije "otpali" jer su prihvatili "krivu nauku", pogrešnu teologiju. Međutim, obično se ne uviđa da u mnogo slučajeva "otpadanje" nije posljedica loše teologije, nego drugih, neteoloških čimbenika, da je upitno duhovno stanje tih ljudi i prije studija, te da je veći broj onih koji su po završetku studija postali još djelotvorniji graditelji Božjega kraljevstva.

U svakom slučaju, teško je zamisliti duhovni rast bez teološke potke, ako već ne stalno rastućega čvrstog temelja. Istina, svakom kršćaninu nije nužan punovremeni studij teologije, ali ima kršćana koji su duhovno presahnuli upravo zato što nisu dobivali potrebnu duhovnu hranu.

U Novome se zavjetu takva hrana naziva čvrstom hranom zrelih kršćana (Hebrejima 5:14). Dapače, apostol Pavao govori o nemogućnosti pružanja pravoga duhovnoga jela kršćanima u Korintu, zbog čega ih je morao hraniti duhovnim mlijekom. Sa žalošću ih Pavao naziva tjelesnima, a ne duhovnima (1 Korinćanima 3:1-4).

Studiranjem teologije kršćanin dvojako duhovno raste. Ponajprije, usvaja nove činjenice i znanja o Bogu i njegovu odnosu prema svijetu, te ih ugrađuje u cjelinu svoje duhovne spoznaje. Zatim, razvija sposobnost prosudbe duhovnih istina (Filipljanima 1:10). Svakako, neki pojedinci stječu tu sposobnost nadnaravno, ali većina je kršćana razvija postupno i uz trud. Studiranje teologije konstruktivno je ulaganje u osobni duhovni razvoj.

Жарко Ђорђевић

ЧАС КОЈИ ЈОШ ТРАЈЕ

Књига и ја нисмо били у превеликој љубави у првих 20 год. мог живота. Тек толико колико треба. За пролаз, за онолико колико мора да би се ишло даље на писменом, на усменом. Како сам хтео тако је и било, и кроз основно и кроз средњешколско образовање.

Тек, у добу бурног верског обраћења и духовног препорода, тај чудни и непривлачни - а ко усуд неизбежни папирнати животни пратилац - доби неко другачије, привлачније лице. У првим годинама свог хришћанског живота сам гутао све што ми дошло до руке, а имало је форму отиснутих слова на папиру. Све што се тицало Бога, вере, Светог писма... Моја духовна глад за знањем и растом беше неизмерна. Занимљиво, тада ми се отвори апетит и за вредна штива, те у маниру ђака понављача прионух на Андрића, Толстоја и друге великане пера. Прионух и не зажалих.

У духовну службу сам кренуо младалачки храбро, по опробаном рецепту "грлом у јагоде". Тек, над отвореним Писмом, муцајући над вечним истинама, схватих своју немоћ и неукост. И требало је само мало подстицаја и охрабрења да се одважим и отиснем у авантуру звану богословско образовање.

Наиме, у свом духовном сазревању видим две особе, два момента од важности. Први је тај када сам скоро пуну деценију растао и сазревао уз питку и чисту истину Божје речи. Било је то уз беседе и штива Симе Ралевића – Божјег слуге преко кога ми је Дух дао одушевљење за Свето писмо, љубав као истини и вољност да је проучавам. Други важан час јесте управо долазак у ову установу, моје теолошко клесање и формирање. Потеран горе поменутом свешћу и знањем колико не знам, лако сам се – чини ми се бар – дао водити и обликовати. Желимир Срнец – тадашњи вођа ове установе – беше утеловљење тог новијег, другачијег пута мог библијског промишљавања. Изазовно и интригантено, дубински детаљно, контроверзно, практично – све то било је одлика три и по незаборавне године које су из темеља промениле мој живот.

Нема сумње, теолошко образовање је – милошћу Божјом – у "каиросу" провидности Духа преусмерило моје видике, путеве мог живота и службе. Зато не само да не одступам од свог става - да сваки духовни радник данас треба да има примерено богословско образовање - него сам још уверенији у то. Ево зашто:

Теолошко образовање и моје проповедање

Не треба бити професионални црквени говорник да би видели да ли је дотични говорник с оне стране проповедаонице теолошки школован или није. Одмах да кажем једно, те се оградим од могућег крупног неспоразума: Знам да су Еванђеље вазда носили лаици – горљиви и предани мисонари срца запаљеног Божјом љубави. Тако је и данас. Дубоко верујем у то. Али, правог раста и духовног напретка у телу Цркве нема без оних који су позвани, обдарени и опуномоћени Духом (Еф 4: 9-16). Црква увек треба оне који “проповедају Реч, спремни и у време и у невреме” (2 Тим 4:2а). Баптистички покрет, као и сваки други аутентични еванђеоски покрет, добио је крила само захваљујући плејади богоугодних Речи преданих великана теолошке мисли.

Незамисливо ми је да пред Божји народ станем колико-толико, како-тако припремљен. При томе мислим на све оне херменевтичке и хомилетичке захтеве текста Писма, као и потребе слушањства и датог тренутка. Кад код сам пропустио да домаћински урадим тај “домаћи задатак”, доживео сам безизражајност рутине и бездушност “поповског” отаљавања – гушећи и себе и оне који ме слушају. Примерен и правилан теолошки рад на тексту Писма, отвара то исто Писмо за његово благодатно деловање. Нема веће среће када управо то доживим заједно са онима којима служим.

Теолошко образовање и мој пасторални рад

И ја сам, попут сваког пастора преданог духовном саветовању, доживео застрашујућу величанственост ове службе. Много пута сам пожалио (и жалим) што се овој дисциплини нисам више посветио. Духовни радник наше стварности је још увек добрано “девојка за све”, па и за најзахтевније пасторалне потребе црквеног чланства. Но, управо те потребе су ме терале и терају на “одржавање кондиције”. Злата ми је вредна свака нова добра књига из домена пасторала или семинара на неку од тема прекомпиловане етичко-моралне стварности нашег света. Незамисливо ми је да неко данас уопште сме да саветује неког, а да се при томе није поучио барем основама савремене сексуалности (хомосексуализам, биоинжињеринг), сумрака институције брака, изазова све сложенијих облика зависности, ... Богу сам захвалан за скроман али јасан светописамски увид у пасторалну службу свог теолошког образовања. Али, молим се за трајну савитљивост и вољност да и даље учим.

Нема сумње – духовно саветовање је испит моје службе који стално траје и стално се полаже. Час још траје! Богу сам посебно захвалан за све оне који се на нашем Теолошком факултету одлучују за овај смер. Још нам је прошли век “бацио рукавицу у лице” невиђених пасторалних изазова. Не будемо ли је прихватили, век у који смо ушли ће нас прегазити стампедом свог моралног суноврата. У том веку тешко да има места за универзалце попут мене. Наше време тражи посвећене и усмерене душебрижнике.

Теолошко образовање и посебни изазови

Искрено верујем да сваки предани духовни радник никада не завршава процес свог теолошког образовања. И није то само због напред поменутих пасторалних изазова. Наиме, наш свет тоне у блато геополитичке, еколошке, социјане катастрофе. Посебности поднебља у коме живимо нагнале су ме да се – што милом, што силом – укључим у неке застрашујуће одговорне и захтевне дијалоге и полемике (да не кажем свађе). Живимо у чудном добу, на још чуднијим просторима, окружени свакодневним чудима. Домен људских права, верских слобода, а посебно најезда горе поменутих етичко-моралних катаклизми – све то ме благо ужасава својом захтевношћу. Треба рећи, треба демантовати, треба се сагласити, треба објавити, аргументовати, прогласити. Треба се оградити и треба пасти у загрљај. Треба рећи Реч, “у време и у невреме, уверавати, прекоревати, бодрити са свом стрпљивошћу и поуком” (2 Тим 4:2).

Молим Бога да будем кадар за барем понешто од тога. И то не само по сили дужности и функције, већ по позвању, по снази аргумента (ако је већ на власти аргумент снаге). Зато верујем да тај и такав школски час и таква обука још увек трају у мојој служби. Морају! Молим Бога да наш Теолошки факултет “роди” вође за ново доба – доба опако и љуто - крцато знацима зла и Злога. Да роди “Стефане” нашег доба, вође “чијој мудрости и Духу нико не може да се супростави” (Дл 6:10).

Petar Pilić

MIROTVORAC: ALEKSANDAR BIRVIŠ

U minulim, bratoubilačkim, devedesetim godinama na teritoriji bivše Jugoslavije ipak se javio glas razuma. Ova svetla tačka mračnog Balkana je Aleksandar Birviš. Upravo me je njegova mirotvornost u ovim ratobornim godinama privukla da saznam nešto više o njegovim pacifističkim uverenjima i navela da sadržaj našeg razgovora sumariziram u ovom članku.

Profesor dr Aleksandar Birviš je rođen 1928. godine u Nišu. Diplomirao je teologiju na Bogoslovskom fakultetu SPC 1953. godine. Od 1957. do 1959. je bio pastor u baptističkoj crkvi u Novom Sadu. Honorarno je predavao u osnovnoj školi u Bačkom Jarku od 1960. do 1961. Diplomirao je orijentalistiku na Filološkom fakultetu u Beogradu 1961. godine. Od 1961. do 1968. je radio u dokumentaciji rudarskog instituta u Zemunu, od 1968. do 1985. u dokumentaciji "Ilustrovane Politike" u Beogradu i u listu "Intervju" od 1986. do gašenja istog. Dodeljen mu je počasni doktorat na Teološkom fakultetu Gordon-Konvel u SAD 1991. godine. Godine 1993. izabran je za podpredsednika Jugoslovenskog biblijskog društva.

Pacifistički stavovi se rađaju u Aleksandru Birvišu još dok je služio vojsku, 1955/56. godine. Posle svega što je doživeo u vojsci shvatio je da je vojska velika interesna grupa koja štiti sebe i bori se za poredak koji njoj odgovara. Smatra da vojska počinje tamo gde razum prestaje i da razum prestaje tamo gde vojska počinje. On tvrdi da ratom niko ne dobija a da obični ljudi uvek gube.

Aleksandrov stav izgrađuju i utvrđuju Hristove reči: "Sve dakle što želite da vama čine ljudi, činite i vi tako njima; jer je to zakon i proroci" (Mt. 7:12). Za njega je ovo bilo dovoljno da pročita i prihvati ovakav stav jer u njemu vidi rešenje za međuljudske odnose u jednom potezu.

Međutim, Aleksandar Birviš nije pacifista iz pragmatičnih razloga. Ne odustaje od pacifizma kada od njega prestaje korisnost i iskoristivost. On je jedan od onih koji veruju da je pacifizam jedino Bog odredio. On je pacifista zbog svoje vere u Sveto pismo kao Božiju reč. Sa takvim stavom i sa takvim pogledom na pacifizam, kaže Aleksandar, nema potrebe govoriti o koristima pacifizma. Prema njegovim rečima, radi uobličavanja hrišćanskog stava protiv rata, nasilja, prinude i nepravde potrebno je pošteno, promišljeno i dosledno proučiti *Propoved na gori* (Mt. 5-7). Po njegovom mišljenju to je sasvim dovoljno.

Profesor Aleksandar Birviš ne smatra sebe nekim izuzetno aktivnim pacifistom. “Nisu bile okolnosti, a nisam bio ni nešto osobito hrabar”, skromno je izjavio. Ono što je najviše radio kao ubeđeni pacifista i na čemu sada deluje je vođenje Jugoslovenskog udruženja za verske slobode. Preko ovog udruženja on nastoji da pomogne porodicama zatvorenika, onih koji su osuđeni zbog neprihvatanja služenja vojnog roka i učestvovanja u ratu. Pokušava da dostupnim zakonskim sredstvima oslobodi te ljude od izdržavanja kazne i da neposredno predoči vojnim vlastima da postoje ljudi koji sazrevaju na drugi način. Aleksandar kaže da na ovim poslovima više rade njegovi saradnici, iz Udruženja za verske slobode, od kojih izdvaja svoga saborca dr Zdravka Šorđana, profesora i člana Naučno-nastavnog veća Teološkog fakulteta-Noví Sad. U svemu ovome, Aleksandar Birviš nastoji da doprinese radu Udruženja i pacifizmu koliko je to njegovim silama i godinama dostupno i moguće.

Profesor dr Aleksandar Birviš je pravo ohrabrenje i inspiracija onima koji još nisu temeljno promislili osnove pacifizma. On nije veliki pacifista gledajući njegovu aktivnost u ovoj oblasti ali je izuzetno veliki pacifista s obzirom na njegovo srce i njegove stavove.

Zaista, *“Blaženi su mirotvorci, jer će se oni sinovi Božiji nazvati”* (Mt. 5:9). Ovo je Božije obećanje za one koji to istinski čine. Jedan od njih je Aleksandar Birviš.

Petar Pilić

OSVRT NA ČETIRI GODINE MOG TEOLOŠKOG OBRAZOVANJA

Nakon bombardovanja 1999. sebi sam pred Bogom postavio jedno važno pitanje: "Šta Bog želi da učinim u životu?". Verujem da sam odgovor primio u avgustu 2000. godine preko omladinskog vođe iz baptističke crkve u Titelu, koji mi je rekao: "Otvoren je Teološki fakultet u Novom Sadu, ti bi trebao da se upišeš na taj Fakultet."

Želeo sam da služim Bogu. Hteo sam biti u potpunosti Njemu na raspolaganju. Bog je dao svoj odgovor, ali u meni se javila sumnja. Teško mi je bilo da donesem takvu odluku. Nikada ranije nisam razmišljao o mogućnosti da studiram teologiju. Pronalazio sam izgovore govoreći da to možda ipak nije Božija volja, da nemam sredstava i mogućnosti da studiram teologiju. Međutim na moje vlastito iznenađenje, svi delovi slagalice su se složili i ja sam se upisao na Teološki fakultet – Novi Sad.

Studiranje teologije je za mene bilo veliki izazov. Početak je bio izuzetno težak. Teško sam se snalazio. Razmišljao sam da odustanem od studiranja jer sam imao utisak da ne mogu položiti sve ispite i dati uslov za upis u drugu godinu. Naime, imao sam osamnaest predmeta i nisam znao šta prvo da počnem. Međutim, kroz molitve sam stekao jedno snažno uverenje: «Bog me je pozvao i On će mi dati volju i snagu da izdržim do kraja».

Napredovao sam polako, ali sigurno. Naučio sam kako da koristim literaturu i pišem semestarske radove. Korak po korak, ispit po ispit, završila se prva godina studija, a ja sam uspeo da dam uslov za drugu godinu.

Nakon prve godine studija moji prijatelji su primetili moj duhovni napredak i ja sam bio svestan značajnih promena u sebi. Imao sam želju da učim. Voleo sam da razgovaram sa ljudima koji su imali životno iskustvo s Bogom i da ih ispitujem o tome. Često, nakon razgovora s njima, vraćao sam se na isti zaključak: «Čudni su putevi Božiji». Da, čudni su i u mome životu, jer nisam ni sanjao da ću ikada studirati teologiju.

Već nakon prve godine, shvatio sam da sam bliži Bogu. Snažno sam osećao da sada Boga i Njegovu volju malo bolje poznajem. Ovo se moglo i očekivati jer sam, zahvaljući milosti Božijoj, savladao nastavno gradivo iz osamnaest predmeta.

Druga godina studija mi je takođe bila na blagoslov. Tada sam se još više posvetio učenju i poseti crkvama. Slušao sam predavanja, propovedao sam po crkvama i prisustvovao na seminarima: učio sam i

teoriju i praksu. Bio sam mnogo ljubopitljiviji pa sam mnoge razgovore duhovne prirode obavio sa profesorom Dimitrijem Popadićem, na čemu sam mu neizmerno zahvalan. U to vreme su se proširili moji vidici na hrišćanstvo i dobio sam izoštreniju sliku o hrišćanima kao učenicima Isusa Hrista.

Treća godina studija je bila jedan veliki uspon kako u obrazovanju tako i u izgradnji mog karaktera. Prolazio sam kroz jedan težak ali istovremeno i delotvoran životni period. Bio sam u velikoj neizvesnosti: da li da nastavim studije ili ne? Šta ću posle studija, gde ću se zaposliti i od čega ću živeti? Zbog teške ekonomske situacije hteo sam da odustanem. To je bila najdublja kriza koju sam doživeo tokom studija. Ohrabren Božijom podrškom od ljudi koji su mi bili najbliži, nastavio sam dalje. Ova prevaziđena kriza me je još više osnažila i učvrstila da ne posustanem i da ne odustanem, jer je to ipak Božija volja za mene.

Takođe, usklađujući teoriju i praksu, bio sam ohrabren Božijom snagom koja me je vodila napred. U trećoj godini su mi posebno značili predmeti sistematske teologije. I ostali predmeti su bili izvanredni ali sistematska teologija mi je pomogla da se učvrstim u svojoj veri u Boga. Dobio sam jasniju sliku o Hristu, Crkvi, Duhu Svetom, ljudskom biću, grehu, spasenju i poslednjim vremenima. Kada bih sumirao treću godinu studija rekao bih da sam doživljavao ohrabrenja koja su mi potvrđivala da je moje studiranje teologije pun pogodak.

Još jedno veliko ohrabrenje koje mi je Bog dao krajem treće i početkom četvrte godine mojih studija je moja supruga Nada, koja je takođe student teologije. Ona me je u potpunosti razumela i podržavala po pitanju mog studiranja i poziva. Ova podrška ima veoma veliki uticaj na mene i na moje studiranje jer dala mi je podsticaj da nastavim dalje. Neizmerno sam joj zahvalan za to.

Odlučio sam se za smer *Duhovno savetovanje* jer osećam da je dušobrižništvo moj poziv od Boga. Dosadašnji stručni ispiti su me znatno obogatili i duhovno i akademski. Većinu ovih predmeta sam polagao kao mentorske radove. Imao sam zanimljive teme, dobru literaturu i dobre smernice u istraživanju.

Meni lično su studije teologije donele mnogo napretka u sferi duhovnog, akademskog i praktičnog. Verujem da će isto tako doprineti mom braku, bliskim ljudima, ljudima u potrebi, crkvama i organizacijama sa kojima ću sarađivati. Stoga, aktivno razmišljam i o postdiplomskim studijama.

КРАТАК ПРЕГЛЕД РАДА ТФ-НС-А У ШКОЛСКОЈ 2003/4.

Научно-наставно веће

Др Димитрије Попадић, др Александар Бирвиш, др Рут Лехотски, др Тадеј Војновић и др Здравко Шорђан.

Професори и наставни предмети академске 2003/2004.

мр Бранко Бјелајац:	Свето Писмо: канон и преводи 1
мр Драгутин Цветковић:	Протестантско/еванђеоски хришћани у Србији
дипл. филолог Марк Даниелс:	Психологија религије
др Исидор Граорац:	Енглески језик
мр Џон Карден: (mr John Carden)	Антропологија
др Димитрије Попадић:	Културна антропологија
Мирослав Радовановић:	Систематска теологија 3 –
др Здравко Шорђан:	Еклесиологија 1и 2
дипл. филолог Владислав Тодоровић:	Протестантско/еванђеоски хришћани у Србији
мр Иван Вајдле:	Одгој хришћанских вођа
др Тадеј Војновић:	Радионица научно-истраживачког рада
	Хомилетика
	Комуникација и поучавање
	Новозаветни грчки језик
	Егзегеза новозаветног текста
	Увод у Стари завет 1
	Увод у Стари завет 2
	Увод у Нови завет 1
	Увод у теологију 2

Гости предавачи

др Лесли Мекурди
(dr Leslie McCurdy)

Систематска теологија 3 -
Есхатологија
(асистент Желимир Срнец)

др Џефри Шарп
(dr Jeffrey Sharp):

Дела апостолска

др Лери Медокс
(dr Larry Maddox):

Црквена администрација
Финансијска одговорност и
администрација

др Кристоф Таперну
(dr Christoph Tapernoux):

Црквено-социјални рад

Студенти

Теолошки факултет – Нови Сад има 223 студента (23 редовна и 200 ванредних студента) из двадесетдве хришћанске деноминације:

Апостолска црква, Баптистичка црква, Голгота, Еванђеоска црква, Евангеличка-лутеранска црква аугзбуршког вероисповедања, Евангеличко-методистичка црква, Евангелска црква (Македонија), Католичка црква, Менонитска црква, Пентекостна црква, Протестантско-еванђеоска црква, Реформатска црква, Српска Православна црква, Старокатоличка црква, Хришћанска заједница, Христова црква, Христова црква браће, Христова духовна црква, Хришћанска адвентистичка црква, Црква Божија, Црква Христа Спаситеља, Црква скупштине Божије

Досадашња сведочанства и дипломе ТФ-НС-а

Сведочанства <i>прагматиката</i> :	25 студената
Дипломе <i>колегијата</i> :	24 студената
Дипломе <i>сколастиката</i> :	8 студента
Диплома <i>магистрата</i> :	1 студент

STUDENTI U POSETAMA CRKVAMA

Budući da Fakultet, pored akademskog i duhovnog obrazovanja i vaspitanja studenata, stavlja naglasak i na izgrađivanju studenata u kontekstu neposredne, praktične pomoći crkvama, studenti su protekle, akademske 2003/04. godine bili u posetama i služili u trinaest crkava. To su bile sledeće crkve: Baptistička crkva u Šidu, Baptistička crkva u Novom Sadu, Skupština Božija u Beogradu, crkva Golgota u Bačkoj Topoli, Prva baptistička crkva u Beogradu, Crkva Božija u Sremskoj Mitrovici, Baptistička crkva u Titelu, Baptistička crkva u Subotici, Protestantsko-evanđeoska crkva u Subotici, Baptistička crkva u Valjevu, Hrišćanska zajednica u Novom Sadu, Protestantsko-evanđeoska crkva u Šapcu i Evanđeoska crkva u Novom Sadu.

U ovim crkvama studenti su propovedali, vodili slavljenje i davali svedočanstva. Na taj način su imali priliku da pokažu svoje bogoslovsko znanje u praksi. Ovaj predah od studentskih klupa im je bio pravo "osveženje". Sagledavši život i rad nekih zajednica, studenti su mogli da shvate kolika je razlika između teorije i prakse, razlika između onog što su naučili kroz studiranje i onog šta ih čeka, ukoliko budu služili u nekoj od ovih ili sličnih zajednica.

Nakon svake posete smo bili puni pozitivnih utisaka i dolazili smo do zaključaka da je veoma dobro i blagosloveno ići u ovakve posete i osetiti život i rad verskih zajednica. Studenti su imali mnoštvo pitanja o organizaciji i radu crkve u razgovorima sa pastorima i vernicima nekih zajednica koje smo posetili. Pogotovo su imali obilje tema za razgovor sa onim pastorima koji su bili, ili još uvek jesu studenti teologije.

U martu smo bili u poseti Teološkom institutu u Osijeku. Tamo smo proveli tri nezaboravna dana i imali smo priliku da vidimo kako se živi i radi u ovoj srodnoj ustanovi. Vreme je proletelo u studentskim razgovorima o lepotama i teškoćama studiranja, ipak, na kraju smo bili veoma ohrabreni da ne posustanemo nego da nastavimo još predanije naše studiranje. S obzirom da nas je u Osijeku zatekao nedeljni dan, bili smo gosti na jutarnjem bogoslužju u Protestantsko-evanđeoskoj crkvi u Belom Manastiru. U ovoj zajednici smo, takođe, imali priliku da razgovaramo sa vernicima i vidimo kako se odvija život u verskim zajednicama u Hrvatskoj.

I u narednoj akademskoj godini nameravamo da posetimo i one zajednice koje nismo posetili do sada i da ostvarimo saradnju sa njima. Verujem da ćemo imati dovoljno sredstava i mogućnosti da ove planove i ostvarimo. Ohrabruje i činjenica da su većina od pastora crkava koje smo

posetli rekli da je svaki student dobrodošao u njihovu zajednicu ukoliko želi da se praktično usavršava. Zaista, ove posete su donele obostran blagoslov, i crkvama i nama studentima.

Petar Pilić,
koordinator saradnje s crkvama